

16 a

Гос. Орд. Тр. Кр. Знам.
Публичная Б-ка
ОТД. НАЦ. ЛИТ-РЫ

Коммунисти teel

1937

SISUKORD

	Lhk.
N. KAROTAMM:	
Pariisi kommuun ja tänapäev _____	1
O. R.:	
Rahvusvahelise poliitika küsimusi _____	8
A. MAURER:	
Usuvastase selgitusetöö ülesannetest _____	12
R. V.:	
Maailma-majanduse küsimusi _____	15
S. ALLERMANN (tõlk. V. Bredeli t.osest):	
Katsumine _____	18
H. NIINEBERG (tõlk. P. Pavlenko teosest):	
Barrikaadid _____	29
A. S. PUSCHKIN (tõlk. K. Trein):	
Küla _____	36
A. S. PUSCHKIN (tõlk. Oras):	
Husaar _____	37
* * _____	39
M. T.:	
I. J. Repin realistina _____	39
D.:	
Thomas Edison _____	45
Prof. J. DEPMAN:	
Inimese keha kiired _____	47
J. SAVIAUK:	
Kultuurtaimede sortide tuletamine ja väljavaated sel alal _____	50
E. PERKOT (tõlk):	
Aurumasina ajalugu _____	53
B. KAGAN (tõlk):	
Toiduainete-tööstuse masinate ehitus Ameerikas _____	59
Kroonika: Nõukogude Liidust. Välismaalt. Eestist _____	62

²⁰⁷²
Kommunismi teel**RAHVALIK POLIITIKA, KIRJANDUSE JA TEADUSE AJAKIRI**

№ 3 (10)

Märts

1937

**PARIISI KOMMUUN
JA TÄNAPÄEV**

I

SELLEST on möödunud kuuskümmend kuus aastat, kui Pariisi proletariaat katset tegi oma valitsust maksmata panna. Maailma ajaloo on see aastate arv ülipisike, võiks isegi ütelda — vaevalt märgatav. Kuid on aastakümneid, mis oma läbikäidud tee ja sisurohkuse poolest ületavad sajandeid. Niisugused on revolutsioonilikud ajastud inimsoo elus, nagu seda on eriti Pariisi Kommuunast saadik möödunud ajavahemiku viimane pool. Eks tähistada seda hiiglateed, mille inimsugu selle mõne aastakümnega on ära käinud, kõigepealt töölisteklassi diktatuur ja sotsialismi lõplik võit Nõukogude Liidus, mida dokumentlikult kinnitab staalinlik Konstitutsioon! Niisamuti on revolutsioonilik liikumine imperialistlikkudel maadel ning asu- ja poolasumaadel niikaugele edasi läinud, nagu seda Pariisi Kommuuna ajal vaevall mõelda võis. Iseäranis praegusel ajaloopilgul, mil proletaarne revolutsioon real kapitalistlikkudel maadel päevakorral seisab, on tähtis ja tarvilik pilku heita Pariisi proletariaadi esimesele kangelaslikule katsele oma diktatuuri maksmata panna, sotsialismi ehitama asuda, sedasama sotsialismi, mis Nõukogude Liidus on lihaks ja vereks saanud.

II

Peale 1848. a. revolutsiooni mahasurumist Prantsusmaal tuli n. n. teise keisririigi ajastu (1851—1870). See ajastu tõi Prantsusmaal kapitalismi hoogsa ja kiire arengu, mille sarnast prantsuse ajaloo varem polnud nähtud. Nii, näit., kasvas kivisöetööstus selle paarikümne aastaga ligi kolmekordseks, malmitööstus tõusis kaks ja pool korda, raudteede võrgu pikkus kasvas enam kui meli korda, kaubanduslik läbikäik üle kahe korra jne. Ning siiski oli Prantsusmaa kapitalistliku arenemise mõttes mahajäänud maa (näit. Inglismaaga võrreldes). Pariisis oli 70-date aastate algul umbes 400 000 töölisi, kuid ainult mõndakümnet tuhat neist võis tööstuseproletariaadiks, selle sõna pärisel mõttes nimetada. Muu osa töötas väikestes ettevõtetes, käsitöökodades jne. Töölistele tõi kapitalismi areng suurenevat kurnamist. Kui tööliste palk teise keisririigi ajal 10—40% tõusis, siis kerkisid toiduainete hinnad selsamal ajal 65—70%, korteriüür 70% jne. Tööpäev kestis 12 tundi ja enam. Talurahvale tõi teine keisririik rea uusi maksusid. Talurahva võlad suurenesid paarikümne aastaga 1½—2 miljardi frankiga võrd. Parem polnud ka linna keskkihide olukord. Ühiskonna rikkuste varasta-

misega, börsispekulatsioonide kaitsmisega, kapitali tsentralisatsiooni kiirenemise soodustamisega ning keskklassi tunduva osa eksproprieerimisega, mis sellega kaasas käis, tegi keisririik keskklassi vaeseks, üles selle kohta Marx. Kodanlus aga kuhjas Louis-Napoleon Bonaparte'i valitsuse ajal ennenagemata rikkusi kokku.

See kõik tõi 60-datel aastatel rahvahulkade, kõigepealt proletariaadi, rahulolematuse kasvu, millele 1870. a. alganud majandusekriis ning sellega kaasaskäivad uued raskused veel enam hoogu andsid. Töölise pealesurumisel oli valitsus 1868. a. sunnitud ametiühingute asutamist lubama. See aina õhutas töölisi uutele võitlustele. Oma võimu päästmiseks revolutsiooniliku plahvatuse eest asus Louis Bonaparte välispoliitiliste seikluste teele. Algas sõda Preisimaaga. Sellega lootis Louis Napoleon rahvahulkade meelepaha kõrvale juhtida ja keisririiki sisemise plahvatuse eest hoida.

Kuid asi kujunes hoopis vastupidiseks. Sõda, mis 1870. a. algas, osutus Prantsusmaale õnnetuks. Sedani all löödi prantsuse väed puruks. Louis Napoleon ise langes sakslaste kätte vangi. 1870. a. septembris kukutasid rahvahulgad teise keisririigi. Võimule tuli „rahvusliku päästmise“ valitsus. Saksa väed aga tungivad edasi ja jõuavad Pariisi alla. Kodanlus püüab vastupanu organiseerida, kuid kartus rahvahulkade ees hoiab teda tagasi välise sissetungija vastu lõelikkude võitlust organiseerimast. Rahvahulgad näevad kodanluse kõhklemist ja saamatust. See valab nende rahulolematuse tulde uut õli. 22—23. septembril 1870. a. on Pariisis esimesed meelevaldused „rahvusliku päästmise“ valitsuse vastu. 5—8. oktoobril on uued meelevaldused valitsuse vastu, seekord juba sõjariistus.

Rahva ülestõusu kartusel muutub „rahvusliku päästmise“ valitsus rahvusliku äraandmise valitsuseks: prantsuse kodanlus läks kokkuleppele preislastega, et üheskoos (Bismarckiga) revolutsioonilikkude liikumist Pariisis maha suruda. 29. jaanuaril 1871. a. tehti Prantsusmaa ja Preisi-

maa vahel vaherahu. Prantsusmaa andis Preisimaale täiesti alla.

Nähes valitsuse äraandmist, hakkas rahvuskart ikka enam iseseisvalt, oma käe peal tegutsema. Valitsus kavatses nüüd tööraha kallal aadrilaskmist provotseerida. 15. veebruaril otsustas valitsus rahvuskartlased ilma palgata jätta. 17. veebruaril määrati, kuna olukord ikka pinevaks läks, fidesaatva võimu etteotsa Thiers (Tjäär), kellest kodanlus lootis, et ta revolutsiooniliku liikumise lüüa suudab.

Selle tagurluse jõudude koondamise peale vastab proletariaat sõjariistus meelevaldustega 24—28. veebruaril, ning rahvuskartide keskkomitee valimisega. 4. märtsil hakkab valitsus provintist Pariisi vastu vägesid tooma. Ta teeb katsed rahvuskartidele oma usaldusemeest ülemjuhatajaks määrata. Töölised ei lase endid enneagu provotseerida. Valitsuse provokatsioonid jätkuvad. 15. märtsil suleti rida revolutsioonilikke ajalehti. Öösel vastu 18-dat märtsit võtab valitsus ette kõige jultunuma provokatsiooni, et rahvuskarti kahjutuks teha: Thiers saatis Pariisi garnisoni ülema Vinoy (Vinuaa) rahvuskartidelt Montmartre'il suurtükke ära võtma. Kuid rahvuskart oli valvel. Tuli kokkupõrge. Valitsuse väed keeldusid kokkutulnud rahva peale laskmast ja hakkasid rahvuskartidega vennastama. Kui kindral Lecomte (Lõkoont) sõjaväele tuleavamise käsu andis, astus rivist välja üks allohvitser ning komandas, kindralist üle karjades: „Püsilae üles!“ Sõjavägi täitis seda käsklust. Kindral Lecomte vangistati kohapeal. Järgmisel päeval lasti ta ühes kindral Thomaa'ga (Tomaa'ga) maha. See kahurite äravõtmise katse andis otsekohese tõuke revolutsiooni alguseks. Sündmuste käik oli rahvuskartide ning ta keskkomitee esikohale tõstnud. Rahvuskartide keskkomitee oligi see juhtiv keskkoh, kes 18. märtsil revolutsiooni läbi viis ja kuni Kommuuna valimiseni (26. märtsil) kõrgemaks võimude Pariisis oli. Juba 18. märtsil oli terve Pariis ülestõusnud rahva käes, ning kodanline valitsus põgenes Pariisist ära —

Hispaania valitsuse väeosa lööb tagasi fashistide rünnaku Madridi väerinnal.

Versailles'i (Versajj) linnakesesse Pariisi lähedal.

See oli võimas loodusjõulik hulkade liikumine, mis 18. märtsi revolutsiooni tõi. Selle liikumise tuumaks oli Pariisi proletariaat. Kuid selles liikumises puudus kindla ja tugeva proletaarsete partei juhtiv käsi ja see oli üks Pariisi Kommuna lüüasaamise peamisi põhjusi.

III

Pariisi Kommuna püsis 72 päeva (kuni 28. maini, kus langes viimane kommunaaride barrikaad). Selle lühikese ajaga ei saanud Kommuna midugi kuigi palju uue korra loomiseks ära teha, pealegi et tal kodanlusega vihast sõda tuli pidada.

Pariisi Kommuna kogemustest, mille pärast ta õppetunnid ja mälestus meile eeskätt kallid on, on tähtsamad järgmised:

1. Valitsustevahelise sõja kodusõjaks muutmine, s. o. sõjaks rahva huviseid äraandva kodanlise valitsuse vastu. See oli tegelikult — kuigi mitte teadlikult — eel-

käijaks Leninlikule juhtsõnale imperialistlikus ilmasõjas. 1914—1917. a.: imperialistlik sõda kodusõjaks muuta, millise juhtsõna all enamlased oma 1917. a. revolutsiooni teostasid, ja mis praegu kapitalistlikkude maade kommunistlikkude parteide laktika raudvaraks on.

2. Sõjariistus ülestõus ja riigivõimu valutamise sõjariistus jõul. Pariisi Kommuna oli sõjariistus ülestõus, mis eesrindliku klassi, proletariaadi, peale tugines. See ülestõus on tõsiasi, mis ümber lükkab kõikide sotsiaaldemokraatlikkude ja reformistlikkude apostlite sõnalised manimised, millega need isandad kapitalistliku Jeeriku müüre purustada tahavad. Mitte reformistlik jeerikupasun ei purusta kapitalismi kindlust, vaid proletariaadi sõjariistus ülestõus. Seda on kinnitanud kogu ajalugu pärast Pariisi Kommunaat. Eriti hiilgavalt aga suur proletaarne revolutsioon Venemaal 1917. a.

3. Vana kodanlise riigiparaadi purustamine ja uue, proletaarsete, riigiparaadi loomine. Kommuna ei pidanud mitte parlamentlik, vaid töötav korporatsioon ole-

ma, ühteaegu nii seaduseandlik kui seadusi täitev kogu... kirjutas Marx. Kommuun kaotas vana alalise sõjaväe ja kuulutas välja kogu rahva relvastamise põhimõtte. Komanderid olid valitavad. Kaotati vana politsei ja selle asemele seati rahvamiilits. Kohtunikud olid rahva poolt valitavad. Kõikidele ametnikkudele ja riigitegelastele määrati kõige kõrgemaks palganormiks 6000 franka aastas, mis vastas õppinud töölise palgale. Kirik lahutati riigist. Kirikute varandused natsionaliseeriti. Kooliõppus kuulutati ilmalikuks. Just Pariisi Kommuuna kogemuste alusel tegi Marx oma kuulsa ning ülitähtsa järeltõlke: „Töölisklass ei või valmis riigimasinavärki lihtsalt oma valdusesse võtta ja teda oma eesmärgil tegevusesse panna“ (Marx, *Ausgew., Werke, II, S. 508*). Pariisi Kommuuna kogemused mängisid ülitähtsat osa nõukogude võimu, kui proletariaadi diktatuuri riikliku vormi kindlaksmääramisel, mille teostas Lenin. „Nõukogude vabariik on seega see otsitud ja lõpuks leitud poliitiline vorm, mille raamides peab teostatama proletariaadi majanduslik vabastamine, sotsialismi täielik võit. Pariisi Kommuun oli selle vormi algidu. Nõukogude võim on ta arendus ja lõpuleviimine“ (Stalin, *Leninismi küsimused, lhk. 33 venek.*).

4. Võitlus sisemise kontrrevolutsiooni vastu. Pariisi Kommuunal tuli pidada võitlust vanade ametnikkude ja muude revolutsioonivastaste olluste sabotaashiga. Ta sulges 14 kodanlist lehte ja ajakirja, kes Kommuuna vastu kihutusetööd tegid. 5. aprillil andis Kommuun dekreedid, mille järgi kõik Versailles toetajad tulid vangistada ning kohtualla anda. Need vangistatud jäeti pantvangideks. Konfiskeeriti kontrrevolutsiooni peamehe Thiers'i varandused.

5. Asumine töölise kontrolli teostamisele valmistuse üle ja ekspropriaatorite eksproprieerimisele. Louvre'i (Luuveri) relvatehnikas seati sisse töölise kontroll. Määrati Kommuuna komissarid raudteedele. 16. aprillil ilmus dekreet omanikkude poolt mahajäetud ettevõtete äravõtmise ning töölise kooperatiivide kätte andmise kohta. See oli esimene samm vägivald-

seks vahelesegamiseks kapitalistlikkudesse omanduse-vahekordadesse.

6. Töökaitse abinõude tarvituselevõtmine ning sammud töölise olukorra viivitamata parandamiseks. Pagaritöölise öötöö keeld. Töölise trahvimise ja palgast mahaarvamise ärakaotamine ning kõikide nende summade tagasimaksmine, mis tööliselt peale 18. märtsit 1871. a. olid võetud. Määrati kindlaks palga alammäär Kommuuna lepingulistel töödel. Rekvireeriti tühjad ruumid ja korterid ning anti elanikkude kasutada, eeskätt neile, kes pommitamise ajal kannatada olid saanud. Lükati edasi korteriüüri maksmise tähtajad; keelati ära panditud asjade müük pandimajades ja anti välja määrus, et kõik pandid, mille summa üle 20 franga ei ulata, pandimajadest maksuta tagasi antakse. Need konkreetset abinõud aitasid palju selleks kaasa, et kõige laiemad Pariisi töörahva hulkasid, ka kõige mahajäänuid, Kommuuna ümber koondada.

7. Abinõud väikekodanliste kihtide proletariaadi poole tõmbamiseks (proletariaadi liitlaste ja reservide küsimuse lahendamise). Võlakohustuste tähtaegade edasilükkamine, korteri- ja üüriolude parandamine, millest ülal jutt oli, olid kasuks ka keskkihitidele. Peale selle tõstis Kommuun kooliõpetajate palkasid. Kapitalistlikkude maade komparteidel on tänapäevgi veel Pariisi Kommuunalt mõndagi õppida, kuidas väikekodanlistesse kihtidesse suhtuda, keda fashism eriti püüab oma noota tõmmata (ja kohati seda teatud eduga teeb).

8. Kaitstes proletariaadi klassihuviseid, kaitstes Kommuun ka kogu prantsuse rahva üldrahvuslikke huviseid. Võideldes prantsuse kodanluse vastu, võitles Pariisi töörahvas ka preisi saagiahmitsejate vastu, kellega prantsuse valitsus oli kokkuleppe teinud, võitles prantsuse rahva iseseisvuse ja vabaduse eest. Ning „kommuun oli hiilgav tõendus sellest, kui üksmeelselt oskab proletariaat teostada demokraatlike ülesandeid, mida kodanlus oskas ainult välja kuulutada“ (Lenin, *k. t. XII k., lhk. 163*). Mitte selles ei seisnud Kommuuna puudus ja viga, et ta võitles vabariigi eest jne,

vaid selles, et ta ei osanud tolaljal veel küllaldaselt „teha vahet demokraatliku pöörde ja sotsialistliku pöörde elementide vahel“ (Lenin, k. t. VIII k., lhk. 81).

Need kogemused on ülitähtsad tänapäevgi, sest iga maa kodanlus on täna just niisamuti valmis oma maad ja rahvast võrastele röövikutele maha müüma, et aga töörahvast kägistada ja oma kurnamisõigust alal hoida (vaata: Hispaania!). Sellepärast on proletariaadil väga tarvilik Pariisi Kommuuna kogemusi teada.

9. Pariisi Kommuuna võitlejate vaprus ja kangelaslikkus lahingutes. „Mäherdune paindumus, mäherdune ajalooline algatusvõime, mäherdune eneseohverdamissuude on neil pariislastel!.. Ajaloos pole niisugust ja niisuurit eeskujul!“ (Marx, *Ausgew. Werke*, II, S. 545). Pariisi kommunaaride ennastsalgav vaprus vaimustab veel tänapäevgi proletaarsetid revolutsionääre kõigil võitluserinnetel.

10. Peale klassilise iseloomu oli Pariisi Kommuunal võitlejate koosseisu poolest ka internatsionaalne iseloom. Pariisi barrikaadidel võitlesid õlg õla kõrval kõige suuremas vendluses paljudest rahvustest revolutsionäärid. Kommuun oli määratu suureks proletaarsete internatsionalismi kooliks, kuigi rahvusvahelise proletariaadi laialisem toetus Pariisi kommunaaridele peaaegu puudus. Seegi Kommuuna traditsioon elab edasi kõigis töörahva võitlustes, eriti eredalt tänapäeva Hispaanias. Mitte juhuslikult ei kanna Hispaania vabariiklikkude vägede rahvusvahelise brigadi poola pataljon poolaka Jaroslav Dombrovski (Pariisi Kommuuna vägede ülemjuhataja, kes barrikaadidel surma sai) nime. Siin annab Pariisi Kommuun otsekohe kätt tänapäevale.

Lühidalt — Pariisi Kommuun oli proletariaadi diktatuur. Fr. Engels kirjutas selle kohta 1891. a. (vt. Marx, *Ausgew. Werke*, II, S. 472): „Sotsiaaldemokraatlik vilistlane on juba jälle hingepäästvasse hirmu sattunud sõnade juures: proletariaadi diktatuur. Hea küll, mu härrad, teie tahate teada, kuidas see diktatuur välja näeb? Vaadake Pariisi Kommuunat. See oli proletariaadi diktatuur.“

IV

Kuid Pariisi Kommuun „polnud täielik ega kindel diktatuur“ (Stalin, Len. küs., lhk. 123). Kommuunal oli rida suuri nõrkusi ja ta tegi rea suuri vigu, ning see kõik kokku põhjustas ta langemise kontr-revolutsiooni hoopide all. Nimetame neist nõrkustest ja vigadest tähtsamaid:

1. Tugeva ja kindla proletaarsete, kommunistliku partei puudumine, kes proletariaadi diktatuuri teostamist oleks juhtinud. Pariisi Kommuunat juhtisid kaks parteid — blankistid, kes Kommuunas enamuses olid, ja prudonistid. Esimesed kannavad kõigepealt vastutust Kommuuna poliitilise tegevuse eest, teised — ta majandusliku tegevuse eest. Kuid kummagit neist ei võinende programmi, strateegia ja taktika põhiseadete järgi kommunistlikuks nimetada. Prantsuse proletariaat polnud veel nii kaugele arenenud, et omale niisugust parteid luua, nagu oli, näit., Venemaa proletariaadil 1917. a. Mitte see pole niivõrd imestamisväärt, et Kommuun vigu tegi, hüüab Engels. Palju enam imestamisväärt on see õige, need õiged sammud, mis Kommuun oma blankistlik-prudonistlikust juhatusest hoolimata tegi. Blankistlik-prudonistliku juhatuse tegevust parandas siin proletariaadi ja töörahva õige klassilik loomusund. Kuid sellest on vähe õige ja konkreetse klassipoliitika läbiviimiseks. Teatavasti oli Pariisi Kommuuna liikmete hulgas üle paarikümne I Internatsionaali Pariisi sektsiooni liikme. Kahega nendest — Varliniga ja Fraenkeliga — oli Marx kirj vahetuses. Engels nimetab ainult ühte Kommuuna liiget, blankist Vaillant'i (Vaijaani), kes saksa teaduslikku sotsialismi tundis ja kelle kaudu ka veel mõned üksikud seda õpetust tundsid. Üldiselt aga ei olnud sektsioon suuteline õiget parteilikku juhatust teostama, pealegi kus ta Marxi näpunäiteid arvesse ei võtnud.

Pariisi Kommuuna ja kõigi hilisemate revolutsioonivõitluste kogemused aga kinnitavad, et proletariaat ilma kindla, tugeva, revolutsiooniliku parteita võimu võtta ja proletariaadi diktatuuri üles ehitada ei saa.

2. Kommuun ei läinud pealetungile ko-

danluse vastu, jättes Pariisist põgenenud kodanluse ja ta valitsuse Versailles' s rahule. Kodanlus sai mahti jõudusid koondata ning ise revolutsiooni vastu pealetungile minna. Sõjariistus ülestõus ja revolutsioonilikus sõjas võib aga võita ainult aktiivse pealetungi-taktikaga. Kord kõikuma ja taganema löödud vaenlane on tarvis puruks lüüa ja hävitada, enne kui ta mahti saab uut jõudu koguda.

3. Kommunal oli üleliiga suur aukartus vormalise demokraatia ees. Sellest üleliigsest aukartusest lähtudes pani rahvaskaardi keskkomitee oma volitused liiga vara maha ja andis võimu üle Kommunaale. Rahvakaardil oleks tulnud ülestõusu ja sõjaaja olukorrale vastavalt, võitlust edasi viia kuni vaenlase lõpuliku purukslõõmiseni ja noore riigivõimu kindlustamiseni. Ka Kommuna valimised, kõige laialisema demokraatia alusel, ei soodustanud Kommuna väljakujunemist niisuguseks võimuasutuseks, mida proletariaat antud olukorras vajas. Nõukogude Liidu ülikvalikud kogemused täiendavad ja parandavad ka sel alal Kommuna õppetunde. (Vrdl. demokraatlike õigusi meie Konstitutsioonis 1918. a. ja 1936. a.).

4. Nõrk oli võitlus sisemise kontrevolutsiooni vastu. Ei pandud küllalt kindlasti piiri Kommuna vaenlaste kontrevolutsioonilikule agitatsioonile, ei tehtud kahjuks kõiki Versailles' toetajaid Pariisist jne. Isegi suurt hulka oma käes olevaid pantvange ei kasutanud Kommuna selleks ära, et Versailles' mõrtsukate metsikusi tõkestada. Proletariaat ei ole verejanuline, nagu seda on kodanlus. Kuid pehmesüdamlus vaenlase vastu, eriti aga sõjariistus võitluse silmapilgul, toob proletariaadile kahju ning raskeid kaotusi. Sellest räägivad Pariisi Kommuna ja hilisemate revolutsioonide kogemused.

5. Kommuna viivitas sotsialismi maksmapanekuga. Ta ei asunud kaugeltki küllaldase energiaga kurnajatelt nende valmistamisabinõusid ära võtma. Ta ei nationaliseerinud Prantsuse Panka, milles oli suur summa. Kommuna tegi ainult esimesi

katseid vägivaldselt kapitalistlikke omanduse-vahekordi muuta.

6. Sõjajõudude organisatsioon oli väga puudulik, revolutsioonilikkude alalist sõjaväge kindla distsipliiniga jne hinnati madalalt. Meie näeme, kuidas hispaania kodusõjas praegu kõige eesrindlikumatel jõududel, eesotsas kommunistidega, ülipinevat võitlust tuleb pidada, kõigepealt anarhistide vastu, et tõesti tugevat, distsiplineeritud alalist vabariiklikku sõjaväge luua. Sest ainult kangelaslikkuse ja hulljulgusega vaenlase üle võitu ei saa. Selleks on tarvis ka kindlat, distsiplineeritud, võitluse eesmärkides teadlikku jõudude organisatsiooni.

7. Kommuna proletariaat ei suutnud lahendada oma liitlaste küsimust revolutsioonis. Linna keskkihid suutis Kommuna, nagu nägime, suurel hulgal oma poole tõmmata. Kuid proletariaadi põhimist liitlast, talurahvast, ei suutnud Pariisi proletariaat oma poole võita. Ja see oli Kommuna kaotuse üks tähtsamaid põhjusi. Igatahes tegi Kommuna sel alal mõndagi. Kuid sellest oli vähe. Ja talurahvas jäi kodanluse reserviks, hoolimata sellest, et revolutsionääridel talurahva seas töötamiseks soodsat pinda oli. „48. ja 71. aastate revolutsioonid Prantsusmaal hukkusid peamiselt sellepärast, et talupoegade tagavaraväed osutustid kodanluse pool olevateks“ (Stalin, Len. küs., lhk. 78). See õppetund on üliväga tähtis kommunistlikkudele parteidele kõigil kapitalistlikkudel maal tänapäev, kus kodanlus, eriti fashism, talurahva hulgas paiguti edukalt oma mõju laiutab.

V

Pariisi Kommuna oli proletariaadi esimene kangelaslik katse oma diktatuuri teostada. Hoolimata kõigest oma puudustest ja vigadest oli Kommuna „XIX sajandi kõige suurema proletaarsete liikumise kõige suurem eesküju“ (Lenin, k. t., XII k., lhk. 163). Prantsusmaal ei olnud siis veel need eeltingimused valminud, mis vajalikud on edukaks proletaarsete revolutsiooniks ja püsivaks proletaarsete diktatuuriks. Selles olukorras nägi Marx juba enne ülestõusu puhkemist ette, et ülestõus kaotusega lõ-

peh. Marx hoiatas pariislasi ülestõusu alustamise eest. Kuid kui ülestõus siiski tagasihoidmatu jõuga lahti puhkes, siis oli Marx ihu ja hingega ülestõusu poolt. Ta ülistab pariislasi, kes oma kangelaslikus vapruses „taevast ründavad“. Marx kirjutab, et antud olukorras kodanluse väljakutse vastuvõtmata jätmine, proletariaadi allumine kodanlusele ilma võitluseta, töölisteklassile palju ning palju suurema demoralisatsiooni oleks toonud, kui ükskõik missuguse hulga peameeste langemine võitluses.

Pariisi ja kogu Prantsusmaa proletariaadile oli Kommuuna lüüasaamine ränk hoop. Mälestus Kommuuna märtritest ei kustu töölisteklassi südamest iial. Peale Kommuuna langemist uhkustasid mõrtsukad Thiers ja kindral Gallifet (Galifée), et nüüd Prantsusmaal sotsialismil ots peal on. Timukad rõõmustasid enneaegu. Vaevalt mõni aasta peale Kommuunat hakkas sotsialistlik liikumine ennenägemata hoogsalt arenema nii Prantsusmaal kui teistel maadel. Pariisi Kommuuna lüüasaamisega nihkus töölisteliikumise keskkohk Prantsusmaalt Saksamaale ja hiljem Venemaale. Selle järel kui fashism Saksamaal oli võimule saanud, oli aga kapitalistlikkude maade töölisteliikumises jälle nimelt prantsuse proletariaat, oma kommunistliku partei juhatusel, kes kõigepealt uue eduka taktika võitluseks fashismi vastu välja töötas — rahvaväerinna taktika. Viimaste aastate võitlused on prantsuse proletariaadi väärikalt kapitalistlikkude maade proletariaadi esirinda tõstnud. Ja kolmveerand aastat juba peab nüüd hispaania proletariaat kangelaslikku võitlust rahvusvahelise fashismi vastu, võitlust, mis kogu maailma töörahva ning kõigi tõsiselt demokraatlikkude olluste palavat poolehoidu leiab ja väärrib. Pariisi Kommuuna traditsioonid puhkevad siin uuele elule, rikastatud Lenini-Stalini teooriaga ja eriti vene proletariaadi revolutsioonivõitluse kogemustega.

Marx ja Engels, Lenin ja Stalin uurisid hoolega Pariisi Kommuuna kogemusi. Marksismi-leninismi järeldused neist koge-

Hispaania vabariigi tööminister Just (esiplaanil) valitsusevägede kaevikutes Madriidi väerindel

mustest on raudvaraks marksismi-leninismi varaaidas. Nende tähtsus marksismi-leninismi teooria, strateegia ja taktika väljakujunemises on määratusuur. Marksismi-leninismi õpetuse alusel võitis proletaarne revolutsioon Venemaal 1917. aastal. Selle õpetuse alusel juhatab kommunistlik partei töölisteklassi diktatuuri Nõukogude Liidus.

Pariisi Kommuun oli uue ühiskonna kuulsusrikkaks eelkäijaks, ütles Marx. NSV Liidus on nüüd see uus, sotsialistlik ühiskond teostatud. See, mille eest võitlesid ja surid kommunaarid, on Nõukogude Liidus Lenini ja Stalini geniaalsel juhatusel teoks saanud. Võitmatuna on ta heledaks tuletorniks kogu kapitalistliku maailma kurnatutele ja rõhututele, teed näidates vabadusele, Üleilmsele Kommuunale, sest et „see, mis NSV Liidus teostatud on, ka teistel maadel täiesti teostatud võib saada“ (Stalin, nõukogude VIII erakorralisel Üleliidulisel kongressil).

N. Karotamm.

RAHVUSVAHELISE POLIITIKA KÜSIMUSI

IMPERIALISTLIKKUDE riikide välispoliitika tähtsamaks sündmuseks möödunud, 1936., aastal oli Saksa-Jaapani sõjaline kokkulepe, mida maailma avalikule arvamisele kui „Kominterni vastu võitlemise lepingut“ esitati. Kuna fashistlikud riigid vägagi tihti oma välispoliitilisi samme „kommunismivastase võitlusega“ seletavad, siis ei leidnud see seletus nüüd palju uskujaid. Kahtlus tõusis veel enam sarnase argumendi tõsiduse kohta, kui Saksa-Jaapani sõjalise lepinguga ühines — kuigi veel mitte vormaliselt — ka Itaalia, sest, nagu Mussolini teatas, tahtvat Itaalia kah „tsivilisatsiooni kaitsmises“ osa võtta! Niiviisi tekkis kolmikliit, mis teised Euroopa suured ja väikesed imperialistlikud riigid ärevusse ajas. Kahtlemata, Saksa-Jaapani leping oli ja on ju Nõukogude Liidu vastu sihitud; kuid mitte see ei teinud kapitalistlike riike rahutuks, mitte see ei sundinud neid sellest lepingust ärevusega kõnelema. Lepingu mõju ulatab kaugemale. Meie partei keskhäälekandja „Pravda“ kirjutas teisel päeval peale lepingu allakirjutamist, et Saksa-Jaapani sõjaline leping mitte ainult Nõukogude Liidu vastu võitlemist silmas ei pea, võib olla, isegi mitte niivõrd nõukogude vastast võitlust, kui just Inglismaa ja Prantsusmaa asumaade haaramist, s. o. võitlust Inglismaa ja Prantsusmaa vastu.

Inglise tõsisem ajakiri „Economist“ kirjutas, et Saksa-Jaapani leping on tähelepanuväärsemaid sündmusi välispoliitikas 1918. a. saadik, millel võivad olla saatuslikud tagajärjed. Ajakirja arvates olevat Nõukogude Liidu hävitamine alati fashistlike riikide eesmärgiks olnud, kuid praegusel ajal olevat selle lepingu taga midagi muud. „Economist“ leiab, et praegusel hetkel olevat rida tegureid Nõukogude Liidu kasuks. Esiteks, NSVL-1 olevat suured ulatused. See aga takistavat fashistide lennuväljel Liidu tähtsamaid olulikke punkte ründamast. Ainult Jaapanil olevat ühine piir NSV Liiduga, kuid ka see ühine piir ei loovat soodsaid tingimusi kallaletungijale, sest Vladivostokki koondatud nõukogude lennuvägi võib rünnakuid teha Tokiote ja Osakale, kuna jaapani õhujõud Mandshuurias ei jõua lennata Omskini või Magnitogorskini. Teiseks, enne kui see kolmikliit saab teatud lootusega NSV Liidule pealetungi alustada, peab Jaapan Hiinas, Sise-Mongoolias, peremeheks saama, kuna Saksamaa ja Itaalia peaksid saama peremeesteks piki NSV Liidu läänepiire. See kõik,

kokkuvõetult, lõpetab ajakiri, tähendab seda, et kolmikliidu kaugemaks ülesandeks on sõda Inglismaa vastu. Ajakiri iseloomustab Saksa-Jaapani-Itaalia blokki „mängijaks, kes kõik on mängu pannud“.

Nagu sellest näha, on Saksa-Jaapani lepingul väga suured ja kaugele ulatavad ülesanded. Imperialistlike riikide välispoliitilised küsimused keerlevadki selle lepingu ümber. 1936. a. möödus jõudude grupeerimises uueks maailma ümberjagamiseks, asumaade ja mõjualuste maade haaramiseks. Seda sõjajõudude grupeerimist korraldasid intensiivselt just need suurriigid, kes oma asumaad olid kaotanud, nagu Saksamaa, või kes viimasel turude ja asumaade jagamisel „rääbalad asumaad“ said, nagu Itaalia ja Jaapan. Teine grupp imperialistlike suurriike — Inglismaa, Prantsusmaa, Ameerika Ühendriigid, — kes peale ilmasõda kui „võitjad“ paremad asumaad ja turud oma kätte haarasid, näevad nüüd oma ainukest ülesannet selles, et kord riisunud saaki käest mitte ära anda, ehk kui „midagi“ anda, siis suure vastutasu eest. Sarnane vastutasu ulatuse, iseloomu ja hinna üle kauplemine on imperialistlike riikide diplomaatia üheks varjukatteks, mille taha iga imperialistlik riik oma tõsiseid eesmärke peidab.

Praegu on käimas äge diplomaatlik võitlus. Fashistlike riikide diplomaatliku pealetungimise pinevus on ennenägemata tugev, õigem: ülbe ja julm, mille sarnast siinamaani rahvusvahelise poliitika alal veel pole nähtud. Itaalia sõjaväed võtsid ära Malaga, kuid teisel päeval peale Malaga langemist kirjutasid Itaalia välisministerriumi häälekandjad, et Itaalia ennast enam Hispaania asjadesse ei sega. Fashistlik Saksamaa ja Itaalia on Euroopas niisuguse olukorra loonud, mis sõja lahtipuhkemise reaalseks tänapäeva hädahuiks teeb. Kolm agressiivset riiki — Saksamaa, Jaapan, Itaalia — sirutavad üksteisele kätt ja loovad tihedad sidemed kõigi sõjakolletega, mis nende kolme riigi piiride lähedal asuvad. Euroopas püüavad Saksamaa ja Itaalia omale liitlasi leida, kes neid sõja puhul toetaksid või sõja platsdarmi osa täidaksid. Selles mõttes on tähelepanuväärne Saksa ja Itaalia ühine tegevus Hispaanias, Vahe meres, kus nad juba rea tähtsate sõjaliste strateegiliste punktide üle valitsevad (Baleari saared, Hispaania Marokko). Kesk-Euroopas tegutseb saksa fashism, kõige-

pealt, Tšehoslovakkia ja Doonaumaade oma, alla heitmiseks. Kuid kolme agres-iivse riigi liit ei ole lahendanud, ega suuda kergesti lahendada ühtegi teravat probleemi, mis nende, kui sõjale valmistuvate riikide, ees seisavad. Kõige raskemaks küsimuseks kõigil kolmel riigil on sõjalise majandusebaasi küsimus. Mitte ühelgi neist riikidest ei ole tarvilikul määral seda, milleta meieaja sõjapidamine võimata on. Ei ole nafta, rauamaaki, puuvilla, värvilisi metalle ja, arusaadav, selles asjas ei suuda nad üksteisele suurt olulikkust toetust anda. Agressorite rahaline seisukord on niisamuti raske. Sisemised võlakoormad on suured, välislaenudeks on vähe lootust, puudub kuld, puuduvad välisvaluuta tagavarad, mis sõjale ettevalmistamist takistavad, eriti aga sõjapidamist raskendavad. Jaapan on oma liitlase Saksamaa pärast mures, sest Saksamaa ei ole suurt sõjalaevastikku, ega laevastiku baase Vaiksel ookeanil, ja sellepärast ei suuda Saksamaa Jaapanile „positiivse“ sõja pidamiseks Idas tuntavalt abi anda.

Sellest tulebki agressiivsete riikide tormilik pealetungimine välispoliitikas, nende aktiivsus, mida aitab veel enam suurendada inglise ja prantsuse diplomaatia argtus, otsustamisvõimetus. Saksamaa tungib kõige jultumumalt peale Tšehoslovakkiale, provotseerib, laimab, ässitab.

Saksamaa nõuab omale asumaaid. Hitleri üks paremaid diplomaate, Ribbentrop, peab juba Londonis inglise valitsusega läbirääkimisi asumaade „üleandmisest“. Kuid nähtavasti ei seisa küsimus mitte selles, kas Saksamaalt Versailles'i rahulepingu põhjal äravõetud asumaaid talle tagasi anda ja sellega kõik küsimused lahendada. Inglise ajakirjandus näitab statistiliste andmetega, et Saksamaa päralt olnud endised asumaad Saksamaad kuigi suurel määral toorainetega ei varustanud. Sellepärast ei tähendavat asumaade „tagasiandmine“ põhiolult veel mitte midagi, ei lahenda mitte ühtegi teravat küsimust. Terav küsimus on aga ülevõimu küsimus mitte üksi saksa, vaid ka inglise asumaade ja poolasumaade üle: kes peab valitsema, kas Saksamaa või Inglismaa?

Saksa fashismil on sellepärast palju suuremad tahtmised ja plaanid kui endiste asumaade tagasisaamine. Üks endiseid inglise ministreid, W. Churchill, rehkendas välja, et Saksamaa kulutanud 1936. aastal 625 miljonit maelsterlingut relvastamise peale. Selle tagajärjel on Saksamaa tugevaks riigiks, mõnede sõjariistade liigis tugevamaks kui Inglismaa, muutunud. Impe-

rialismi poliitikas aga otsustatakse kõik küsimused jõuga. Kes tugevam, sellel on ka õigus. Ja Saksamaa kasutab inglise diplomaatia järeleandlikkust, otsustamisvõimetust selleks, et veel suuremaid järeleandmisi välja pressida mitte ainult asumaade küsimuses, vaid peasjalikult just Euroopa saatuse otsustamise küsimuses. Siia hulka kuulub kõigepealt Hispaania küsimus, siis Kesk-Euroopa keerdsõlm, mille lahendamiseks Saksamaa enesele tegevusevabadust nõuab.

Selle eesmärgi teostamise sihil teeb saksa ajakirjandus praegu pöörast kihutusetööd Tšehoslovakkia vastu. Faschistlik ajakirjandus levitab provokatsioonilikke teateid Nõukogude Liidu sõjalise mõju üle Tšehoslovakkias, kisendab sakslaste, kui vähemusrahvuse, tagakiusamisest Tšehoslovakkias jne. Iseloomulik on, et see pöörane kihutusetöö ühe osa inglise ajakirjanduse poolt toetust leiab. Inglise ühiskondlikku arvamist tahetakse üles ässitada Tšehoslovakkia vastu. Tšehoslovakkia tahetakse isoleerida, et Saksamaal seda kergem oleks selle rahva iseseisvust purustada ja oma peamist ülesannet teostada: Ida-Euroopas piki NSV Liidu piiri peremeheks saada. See tähendab, teisest küljest, ka Saksamaa ligipääsemist Rumeenia naftaallikatele, Austria rauamaagile ja Doonau-riikide viljaaitadele.

Kuid Kesk-Euroopa probleem on mitmeteraline mõök. Tšehoslovakkia, Rumeeniast, Austriast, Jugoslaaviast on Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia huvitatud. See teeb selle probleemi lahendamise raskeks ja ähvardab otse sõja lahtipuhkemisega, kui Saksamaa tahaks mõnda neist riikidest ära neelata. Saksamaal on sellepärast tarvis inglise ühiskondlikku arvamist Tšehoslovakkia vastu üles kihutada.

Muidugi, kui inglise ja prantsuse diplomaatia otsustavalt talitaks, siis ei saaks agressorite häbematus nii suur olla. Kuid just inglise ja prantsuse kodanluse kõhklemine, argtus, kartus revolutsiooniliku liikumise ees, võimaldas Saksamaale ja Itaaliale Hispaanias oma seisukohti kindlustada. Ainult inimesed, kes midagi näha ei taha, mis Hispaanias sünnib, võivad selles kahelda, et Saksamaa ja Itaalia on otsustanud Hispaaniat oma kätte haarata ja sellega Euroopas tervelt jõudude vahekorda faschistlikkude agressorite kasuks muuta. Muidugi, praegu on veel vara sellest kõnelda, kas faschistlikkudel riikidel korda läheb oma plaani teostada. Vabariiklik Hispaania kaitseb ennast kangelaslikult, ja Malaga langemisele vaatamata kasvab His-

Sr. Martinez — Hispaania valitsusevägede Inamanni nimelise pataljoni poliitiline komissar Madridi väerinnal.

paania rahvahulkade vastupaneku võime, tugevneb ta sõjariistus jõud. Kuid inglise diplomaatia on omalt poolt kõik selleks teinud, et fashistlike agressorite võitu kindlustada. Seda raskem saab tal olema, kui agressorite hoobid ta enese pihta hakkavad sadama.

Saksa-Jaapani sõjaline leping on tegevuses. Täna ei ole veel avalikku pealetungimist. Nii Saksamaal kui Jaapanil on terve rida küsimusi, mis enne on tarvis ära otsustada. Ja fashistlikud riigid ei peata ühegi abinõu ees, et kiiremini oma eesmärgile jõuda. Maailm seisab kohutava sõjahädaohu ees, kui rahu jõud endid ei organiseeri ja tegelikku jõudu agressoritele vastu ei sea. Kuid vaevalt suudab inglise ja prantsuse diplomaatia end kaua selle küsimuse otsustamisest kõrvale hoida. Tegelik elu nõuab selgeid vastusi. Prantsusmaa piiratakse fashistlike riikide poolt ümber. Inglismaa huvid on tõsiselt hädaohus Kaugetes Idas, Vaikses ookeanis ja Vahemeres. Jaapani praegune, uus valitsus saab veel järjekindlamalt sõjapoliitikat jätkama. Jaapani poliitika aga ei püüdu ükski Hiinamaa vallutamise, mis, muu-

seas, sugugi nii kerge ülesanne ei ole. Jaapan võib sellepärast kiiresti oma agressiivsust teises suunas laiendada, s. o. Vaikses ookeanis olevate inglise toetuspunktide vallutamisele üle minna. Seda nõuavad Jaapani majanduslikud ja sõjalis-strateegilised huvid. Ja kui kõige selle juures ühtelugu „võitlusest kommunismiga“, „tsivilisatsiooniga“ kõneldakse, siis on sel vaid suitsukatte otstarb, et agressorite poliitika põrutavat mõju Inglismaale vähendada. „Kommunismi tont“ on praegu koletiseks, millega fashism inglise ja prantsuse kodanlisi ning väikekodanlisi ringkondi hirmutab. Peab ütleva, et inglise ja prantsuse kodanlised ringkonnad ilma selle kollitamiseta kommunistide ees küllalt hirmu tunnevad.

Suur-Britannia siseminister Samuel Herbert kirjutab, et „meie aja hädaohud tekiavad peamiselt ideede kokkupõrgetest. Hispaania kodusõda on palju rohkem ideede kui huvide kokkupõrge“. Kuid mis idee on Frankol, Hitleril või Mussolinil? Mingit ideed pole neil, on vaid maadeahnitsemise „idee“, pöörane viha ja põlgus tööliste ja talupoegade vastu. Inglise kodanlus elab oma minevikust. Kunagi, mõnisada aastat tagasi, pärast feodalismi purustamist, kapitalismi tormiliku arenemise ajal, oli Inglismaa võrdlemisi demokraatlik maa, eeskätt kodanlusele muudugi; kuid sellest demokraatiast on nüüd järele jäänud riismed. Ja needki riismed on vaid lordide kasutada. Nüüd ei taha need „põlised“ lordid ja demokraadid mingit muudatust ühiskondlikus elus tunnustada, nad tahavad nii elada, nagu nende isad ja isaasad, kelle auks lauldi, et Inglismaa on merede valitseja. Kuid nüüd on inglise „merede valitseja“ seisukoht väga nigel, keegi ei taha enam teda „valitsejaks“ tunnustada. Inglise kodanlus ise aga usub seda veel, tahab seda uskuda. Selles on inglise kodanlise diplomaatia kurbloolus ja ta lõpu algus.

Kodanluse vägevus pole igavene. See on vastuolulik ja hävineb oma seesmistest ning välisest vastuolude mõjul. Kuid enne oma surma peab lääne-euroopa diplomaatia vastama küsimusele, mille fashism üles seadis. Hitler väljendas seda küsimust väga selgesti: *sõda on ainuke inimsoo tervendamise abinõu*. Kõik sõja jaoks, kõik jõud sõjale! — Inglise lordid vastasid minister Herberti suu läbi: „Meie näeme selgesti, et sõda on tsivilisatsiooni needus ja militarism ta häbi!“

Kuid vähe järele mõeldes andis inglise kodanlus teistsuguse vastuse. Ta andis

„tsivilisatsiooni“ ära needusele ja kattis ta häbiga: veebruari keskel esitas valitsus parlamendile oma relvastuseprogrammi ja nõudis seks otstarbeks määratusuure summa: *poolteist miljardit naelsterlingut*. See summa küsiti viie aasta peale. Esimesel aastal, s. o. 1937. a., kulutatakse sellest summast ligi 500 miljonit naelsterling. ümberrelvastamiseks. Selle summa suurusel võib kujulluse saada, kui meelde tuletame, et Saksamaa 1936. a. relvastamiseks 625 miljonit naelsterlingut kulutas. Prantsusmaa määras 1937. a. relvastamise peale 185 miljonit naelsterlingut. Ameerika Ühendriigid — üle 200 miljoni naelsterlingu, mis ligi viis korda rohkem on kui 1914. aastal kinnitatud sõjaministeeriumi eelarve.

Need relvastamise peale antud summad aitavad selgitada, millise „täienduse“ inglise valitsus oma välispoliitikas kavatseb teha, mis viimasel ajal tugines põhimõttele „wait and see“, s. o. „oodata ja vaadata“. Inglismaal arvatakse, et fashismi küsimusele tuleb kord vastata, selleks vastuseks on aga vaja relvu. Jõudude vahekord Euroopas on praegu niisugune, mis Inglismaad ei luba kohe jõuga vastata, sellepärast saab inglise diplomaatia vinka-võnka-tee veelgi jätkuma, kuni sõjaliste jõudude tasakaal saavutatakse.

Jõudude vahekord aga nõuab Inglismaalt viibimata vastust. Kui Jaapan ja Saksamaa viimaste aastate jooksul oma lähenemise plaanid sellele eeldusele ehitasid, et Saksa-Jaapani liitu saab tõmmata ka Inglismaa, isoleerides Prantsusmaa, Nõukogude Liidu, Tšehoslovakkia, siis selgub nüüd ikka ilmsemalt, et Saksa-Jaapani liit on Inglismaa vastu sihitud. Inglismaal kutsus suure ärevuse esile teade, et Jaapan ja Saksamaa on kokku leppinud Hollandi-India jagamise kohta, mille järgi Saksa- maale läheksid Sumatra ja Jaava saared, Jaapanile aga Borneo ja Celebes. Nende saarte Saksamaa ning Jaapani kätte minek lähendaks inglise kindlusele Singapoorele ja kogu inglise võimule Vaikses ookeanis otsekohe vaenlase tule alla sattumist. Saksamaa palavikulik relvastumine on saanud ähvardavaks Inglismaale, sest ta peab Euroopas tasakaalu hoidmiseks osa oma Vaikse ookeani jõududest Vahemerde ja Londoni kaitseks tooma; see aga kergendab jaapani merejõudude tegevust Aasias ja Indias. Teisest küljest peab Jaapani pealetungimise pinevus Aasias ja Vaikses ookeanis inglise sõjalisi jõudusid Vaikses ookeanis kinni, mis jälle Saksamaale ja Itaaliale Euroopas ning Aafrikas kasuks on. Niisugused reaalsed asjad on Londoni

mõjuvamad diplomaatlikud ringkonnad arvamisele toonud, nagu „Economist“ ütleb, et agressorite kolmikliit, enne kui Nõukogude Liidule kallale tungida, peab ühest küljest Hiinas ja Sise-Mongoolias seisukorra peremeheks saama ja, teisest küljest, Lääne-Euroopas oma mõju maksma panema. Suur-Britaania on sellepärast agressorite lähemaks märklauaks.

Londonis hakatakse ikka enam aru saama, mis fashistlike riikide agressiivsus tähendab ja kuhu ta on suunatud. Lähemate kuude tähtsamaks välispoliitika küsimuseks jääb Saksa-Jaapani sõjalise lepingu tagajärgede arutamine ja ühenduses sellega jõudude uus grupeerimine. Inglise välispoliitika on siamaani oma saamatust ja võimetust näidanud. Kas ta lähemas tulevikus sellest võimetusest lahti saab, seda näitavad, muidugi, sündmused. Senised sammud ei näita veel Inglismaal ega mujal otsustavust, kindlat tahet rahujõudusid sõjajõudude vastu seada.

Kuid mõningad sümptoomid (tundemärgid) selles küsimuses siiski poliitika pealispinnale kerkivad. Meie peame silmas vastukaja, mille kutsus esile Nõukogude Liidu marssali sm Jegorovi külaskäik Balti riikidesse. Eesti väikekodanliste ringkondade häälekandja „Vaba Maa“ kirjutab selle külaskäigu puhul: „Nõukogude Liit on viimastel aastatel saanud väga tähtsaks tasakaalu teguriks Euroopas ja kogu maailmas, mida alla kriipsutab ta Rahvasteliitu astumine. Mittekallaletungid lepingud lääne naabritega, sealhulgas ka Eestiga, kõrvaldasid vahekordadest Nõukogude Liiduga endise pinevuse, mille viimane vari kadus neil päevil samuti ka Nõukogude Liidu ja Soomemaa vahekordadest peale Holsti Moskvasse sõitu. Meie võime sarnase asjade arenemise üle ainult rõõmustada, sest Baltimaad, kannatanud sõja all, vajavad oma haavade parandamist...“ On eriline põhjus, mis sunnib, vaatamata poliitilise korra erinevusele, meie rahvaid ühtlaselt rahule püüdma, ja nimelt see tõsiasi, et nad revolutsioonis sündisid. Ida-Euroopa algas pärast ilmasõda uut elu, kuid siiski, uued riigid vajavad rahu, et kindluneda. Meie sellepärast arvame, et rahu ida-euroopa riikidega ei ole mitte ainult diplomaatide asi, vaid ka nende rahvaste sügav eluline tarvidus“.

Igatahes ilusad sõnad; jääb vaid oodata, et neile sõnadele järgneksid teod, mis vastaksid laialiste rahvakihtide elulistele huvidele. Siamaani ei ole sarnaseid *tegusid* näha olnud.

O. R.

USUVASTASE SELGITUSETÖÖ ÜLESANNETEST

„KÕIK ja igasugused rõhuvad klassid vajavad oma valitsemise kaitseks kahte ühiskondlikku funktsiooni: timuka funktsiooni ja papi funktsiooni“, kirjutas Lenin (k. XVIII, lhk. 259.) pappe tabavalt iseloomustades ja näidates, et sel ajal, kui timukas kurnatavate hulkade protesti ja meelepaha maha surub, trööstib papp neidsamu hulki tulevaste taevalikkude rõõmudega, mille olemasolu eest papil vastutada ei tarvitse.

„Sulased, kuulge kõigis asjades nende sõna, kes teie isandad on liha poolest, ja ei mitte silmakirjaks, kui need, kes inimeste meelepärast püüavad olla, vaid väga südamega, jumalat kartes.“ Nii õpetab ristiusulisi Pauluse raamat Kolossuse rahvale 3. peat., 22. salm, ja siinsamas lisatakse 24. salmis juurde: „Ja teadke, et teie issanda käest päranduse palga peate saama, sest teie teenite issandat Kristust.“

Sedasama kinnitab ka Peetruse 1. raamat (peat. 2., 17—19. salm), õpetades omalt poolt: „Austage kõiki, armastage vendi, kartke jumalat, austage kuningat.

Teie, sulased, kuulge kõige kartusega oma isandate sõna, ei mitte üksipäinis heade sõna, kes järele annavad, vaid ka tige-date sõna.

Sest see on arm, kui keegi südametunnistuse pärast jumala ees *kõik kurvastuse heaks võtab ja ülekohtu kannatab.*“

Niisugune oli ristiusu orjuseõpetus hulkadele, ja selle õpetuse täitmise pärast olid ainuüksi tsaari-Venemaal sajad tuhanded papid, mungad ja muud usuliste organisatsioonide tegelased valvel ning pidasid oma tegevuses politseiga kõige lähemat sidet, et igast „patusest mässunõttest“ politsei õigel ajal teada saaks ja patust karistada võiks; sest piibel tunnistab (Pauluse r. Rooma rahvale peat. 13., 4. salm), et kõik need tsaarikorra sõjariistus toed on *jumala* teenrid „seda nuhtlema, kes kurja teevad.“

Kas on niisuguseid nurjatuid tegusid, kas on niisugust mõrtsukatööd töörahva kalla, mida eestlastegi hulgas tegutsevad luteriusu papid poleks heaks kiitnud? 1905. aastal olid nad otsekohe kohtadel karistus-salkade jaoks mustade nimekirjade kokkuseadjad ning karistusesalkade teejuhid ja veretööde õnnistajad. Jutlustes ja oma kiriklikus ajakirjanduses („Ristirahva Pühapäeva Leht“ jt) tegid papid kõige mustemat laimuaagitatsiooni revolutsiooniliku

liikumise ja revolutsioonitegelaste vastu. Sedasama tegid papid ka 1917. aasta revolutsiooni ajal. Kui Venemaa töörahvas siiski kurnajate klassi võimu puruks löi, siis olid papid igasugustele kontrrevolutsioonilikkudele õnneküttidele kõige truimateks liitlasteks, kui need aga nõukogude võimule kahju tegid. Pastor Nigol hakkas tshehoslovakkide bandedele salakuulajaks, ja veneusu papid organiseerisid Koltshaki väes isegi n.m. „Jeesuse polgud“ võitluseks töölisteklassi riigivõimu vastu. Krimmis organiseerisid mennoniitide usulahu juhid Vrangeli väes erilised mennoniitide polgud, kuid punaväes teenimisest ütlesid lahkuslised ära, seletades, et nende usk ei lubavat neid sõjariista kätte võtta!

Kes ei mäletaks usumeeste laimujutte kollektiviseerimise vastu? Missuguseid hirmujutte küll usulikkudest organisatsioonidest kollektiviseerimise vastu välja ei lastud! Alustades mitmesuguste „jumalaema“ kirjadega ja lõpetades aktiivsete kollektiviseerimistegelaste tapmisega võeti kõik abinõud tarvitusele. Kamsovos (Krestsõi r., Len. oblast) tapsid kulakutest kirikunõukogu liikmed kolhoosi organiseerija kooliõpetaja kommunist sm Kiivi ära, Jablonjas (Lõtshkovo r., Len. obl.) tegid lahkuslised mitu aastat kolhoosides kahjustamistööd.

Nõukogude valitsus kuulutas juba oma algupäevadel usuvabaduse välja ja lahutas kiriku riigist ning kooli kirikust.

Iga kodanik võib uskuda millist usku ta paremaks arvab, võib aga ka mitte uskuda.

Stalinlik Konstitutsioon kindlustab ka usulikkude kultuste teenijatele (papid, jutlustajad jne) valimisõiguse, mida nendel endise Konstitutsiooni järgi ei olnud. Niisamuti annab staalinlik Konstitutsioon kõigile kodanikkudele usukultuste toimetamise vabaduse ja usuvastase propaganda vabaduse.

Stalinliku Konstitutsiooni projekti üldrahaliku arutamise puhul küsisid kolhoosnikud mitmel pool, miks antakse usuliste kultuste toimetajatele valimisõigused, kas meie sellega mitte vaenulikkudele olustele väravaid ei ava nõukogude võimu asutustesse. Sellele kartusele vastas seltsimees Stalin oma aruandes Nõukogude VIII kongressil, et „kui hunte karta, siis ei saa metsa minna“. Ühtlasi näitas seltsimees Stalin, et „kui rahvas kusagil vaenulikke

inimesi valibki, siis tähendab see, et meie agitatsiooniline töö võimata halb on ja meie seesuguse häbi täiesti oleme ära teeninud; kui meie aga agitatsiooni tööd enamlikult saame tegema, siis ei lasse rahvas vaenulikke inimesi oma kõrgematesse asutustesse“.

Teadlik kolhoosnik mõistab nüüd väga hästi, et põua kui ka liigse vihma vastu ei aita palved, vaid kõrgem agrotehnika, plaanikindel võitlus looduse jõudude vastu, sotsialistliku ühiskonna teadlik organiseeritud töö. 1932. aastal pandi mustamulla võotme 800 kolhoosis uurimine toime, mis näitas, et 75 protsenti kolhoosidest kevadise külvi ajal ka kevadistel usupühadel lööklikult töötas. Valge-Venemaal toimetati 20 linnas ja 225 külas usulikkude meeleolude uurimist, mille järgi selgus, et nimetatud linnade ja külade elanikkudest 65,4 protsenti uskmatuid oli, nendest meesterahvaid 69 prots., naisterahvaid — 56 prots.

Needsamad arvud näitavad aga ühtlasi ka seda, et meil töörahva hulgas siiski veel tuntav protsenti neid kodanikke on, kes usulikkudest orjuseõpetuse mõjudest pole vabanenud.

Kogu Liidus on veel 30 tuhat mitmesugust usulikku organisatsiooni, mille aktiivi hulgas nii mahajäänud töölisi kui ka kolhoosnikke leidub.

Kogu sotsialistliku ehituse aktiivi ees seisab selgitusetöö alal suur ülesanne, mille üles seadis XVII parteikonverents: — võita kapitalismi jäänused ühiskonnas ja inimeste teadvuses.

Nende jäänuste hulka kuuluvad ka usulikud eelarvamused. Need on töörahvale täiesti vaenuliku kurnamiskorra ideoloogia jäänused meie töörahva teadvuses, sotsialistlikule ehitusele vaenulikud jäänused. Kogu meie sotsialistlikku ehitust juhib enamlaste partei, eesotsas suure rahvastepühilise seltsimees Staliniga, kindlalt teaduse abil, teostades marksismi-leninismi õpetust ja kasutades kõike seda teaduse tagavara, mida inimühiskond siamaani kogunud, rikastades seda tagavara igapäev uute teaduslike avastustega. Usk on aga teadusega kõige teravam vastuolus.

Omas vestluses esimese ameerika tööliste delegatsiooniga rääkis seltsimees Stalin, et „partei ei või usu suhtes erapooletu olla, ja ta teeb usuvastast propagandat kõikide ja igasuguste usulikkude eelarvamuste vastu seepärast, et ta teaduse poolt seisab, aga usulikud eelarvamused lähevad teadusele vastu, sest iga usk on midagi vastupidist teadusele. Niisugused juhtumid, nagu Ameerikas, kus hiljuti darvinistid kohtus süüdlaseks mõisteti, on meil võimatud seepärast, et partei igapidist teadusekaits-

Parteiõppus „Rot Front“ tehases Leningradis. Pildil: Stahaanovlaste üldhariduse kooli direktor Sandu juhatab parteiajaloo ringi.

mise poliitikat ajab. Partei ei või usulikkude eelarvamuste suhtes erapooletu olla, ja ta saab propagandat tegema nende eelarvamuste vastu seepärast, et see üks mõjuvaimatest abinõudest on reaktsiooniliku vaimulikkonna mõju õhnestamiseks, kes kurnajate klasse toetab ja nendele klassidele allumist jutlustab. Partei ei või erapooletu olla usulikkude eelarvamuste kandjate suhtes, reaktsiooniliku vaimulikkonna suhtes, kes töötavate hulkade teadvust mürgitab.“ (Stalin „Leninismi küsimused“ 10. väljaanne, lhk. 192.)

Partei juhatusel töötab usuvastase selgitusetöö alal hulkades vabatahtlik organisatsioon — Sõjakate ateistide liit (SAL), kuid see ei vabasta teisi meie ühiskondlikke organisatsioone, ÜLKNÜ organisatsioone, ametiühingute organisatsioone, kultuurhariduslikke asutusi jm usuvastasest selgitusetööst.

Ometi on aga usuvastane selgitusetöö hulkades paaril-kolmel viimasel aastal soiku jäänud. SAL rakukesed kohtadel on paiguti hoopis lagunenud, paiguti seisavad nad paberil. Raioonikeskustes pole parem lugu.

Selsamal ajal, eriti peale staalinliku Konstitutsiooni väljakuulutamist, on usuliku organisatsioonid mitmel pool märksa aktiivsemalt oma orjuseõpetuse alal tegutsema hakanud. Tööraha mahajäänud kihlides leiavad usulikud aktivistid endile veel tegevuseks pinda. Selleks pinnaks on vanad eelarvamused, mis sotsialistlikus ehituses veel inimestest välja pole kasvanud, seda enam, et paiguti sotsialistliku ehituse aktiivi enda selgitusetöö hulkades nõrk on.

Ka praegu on, nagu alati, usuliku tegevuse terav ots sotsialistliku ehituse edusammude vastu sihitud. Usumehed püüavad stahaanovliku töö vastu agiteerida, püüavad kolhoosnikke stahaanovlikust liikumisest eemale tõmmata. Dedovitshi raionis (Len. obl.) seletavad usulikkude organisatsioonide tegelased, et raionis kui ka kogu oblastis hästi tuntud stahaanovlane sm Vidjuschenkov temas peituvat „pahareti jõu“ abil oma rekordid on saavutanud.

Veel kaugemale läheb usumeeste jultumus. Sm Stahanov sai isiklikult kirja, milles talle ettepanek tehti „palves jumala poole pöördä“ ja löökklaslik töö lõpetada.

Ka siit-sealt mahajäänud eesti kolhoosidest leidub ajalehtis teateid usuliku aktiivi tegevuse kohta, mis ilmselt kolhoosliku ehituse ja sotsialistliku kultuuri kasvu vastu on sihitud. Nii agiteerivad „Alguse“ kolhoosis (Aaboni r., Krasnojarski krai) kohalikud naisjutlustajad Mälton ja Meindok

kirjaoskamatuse likvideerimise vastu. Esi-mene nendest on isegi kolhoosi juhatusel liikmeks ja seinalhe toimetusekollegiumi liikmeks pugenud. „Taiga Tähe“ kolhoosis (Aasino r., Lääne-Siber) tegutsevad oma koduskasvanud papid kolhoosnikkude laste ristimisega jne.

1936. aasta kevadel korraldati Pihkvas „leer“, millest 23 eesti kolhooside noort osa võttis. Vaevalt on need noored ise teadlikult usu kütkes, rohkem on siin tegemist vanemate eelarvamuste mõjuga, kuid fakt ise leidis siiski aset, ja Luuküla ning teiste eesti külanõukogude ja kolhooside aktiivil tuleb sellest faktist oma kasvatusetöös tarvilikud järeldused teha.

Kõige kahjulikum on usuvastase töö juures see, eriti maa aktiivi hulgas laialt levinud arvamine, et usk „ise sureb“, et osavõtt sotsialistlikust ehitusest inimeses usulikkudele eelarvamustele lõpu teeb. Ei, usk ei sure „ise“, teda kasutavad vaenulikkude olluste jäänused selleks, et vähem teadlikku osa meie töölistest ja kolhoosnikkudest aktiivsest sotsialistliku ehituse tööst eemale tõmmata ja seega sotsialistlikule ehitusele kahju teha. Sellepärast on tarvis igal meie sotsialistliku ehituse aktivistil, igal eesrindlikul töölisel ja kolhoosnikul oma mahajäävate seltsimeeste hulgas usuvastast selgitusetööd teha, ja seda *on tarvis alati teha*.

Eriti suur osa usuvastasel selgitusetööl on meie sotsialistliku küla kultuuritegelastel — kooliõpetajatel, lugemistubade juhatajatel, punaste nurkade juhatajatel jne. Koolide, seda enam mittetäielikkude keskkoolide, kui ka lugemistubade juurde on tarvis organiseerida usuvastased ringid, klubide ja lugemistubade juurde on tarvis organiseerida usuvastased komisjonid, kes esialgse organiseerimistöö kolhoosides ja muudes küla tööraha kihtides ära teevad ja kolhoosides SAL rakukesed organiseerivad. Need komisjonid võivad ka pärast-poollegi külanõukogu ulatuses usuvastase töö juhtivaks keskkohaks jääda ja oma ümber lugevama ettevalmistusega aktiivi koondada ning teda tarviduse järgi kolhooside rakukestele abiks saata.

Meie ülesanne on — kannatlik seltsimehelik selgitusetöö, alaline selgitusetöö mahajäänud tööraha kihtides. See on lahutamatu osa meie üldisest kultuuritööst, see on lahutamatu osa meie kolhooside kindlustamisest. Usuvastane selgitusetöö — see on hoop vaenlase pihta, kes usu varju alla pugedes sotsialistlikule ehitusele kahju püüab teha.

A. Maurer.

MAAILMA-MAJANDUSE KÜSIMUSI

Kapitalismi toorainetega varustus

„Uuema kapitalismi... monopolid on siis kõige püsivamad, kui kõik toorainete allikad ühte kätte haarakse...”

kinnitas V. I. Lenin oma töös „Imperialism...” (eesti keeles, Lenini valitud teosed, II köide, lhk. 205).

„Mida kõrgemale kapitalism on arenenud, mida teravamalt tooraine puudust tundub, mida teravamaks läheb võitlus ja jaht toorainete allikate järele terves ilmas, seda meelegeitlikumaks läheb võitlus asumaade omandamise pärast.” (Sealsamas, lhk. 206.)

Lenin näitas oma imperialismi teoorias, et toorainete allikate monopoliseerimine on üks tähtsamaid imperialismi majanduslikke põhijooni. Ilma vastavate tooraineteta ei saa monopolistlik kapitalism areneda.

„Finanskapitalile ei ole tähtsad mitte ükski juba avastatud tooraineallikad, vaid ka need allikad, mida võidakse avastada, sest tehnika edeneb meie päevil uskumatu kiirusega, ja maad, mis täna kõlbmatud on, võivad homme saada kõlblikuks tehtud...”

kirjutab Lenin (lhk. 206).

Imperialistid ahmivad ja haaravad sellepärast oma kätte ka niisuguseid toorainete allikaid ehk lihtsalt maaalasad, mida tänapäev veel sugugi otstarbekohaselt kasutada ei saa ehk ei või. Neid allikaid ehk maaalasad haaravad nad ka sellepärast, et teistest võistlejatest ette jõuda, et mitte keegi teine teatud allika või maaala peremeheks ei saaks. Rääkides sellest kirjutab Lenin, et

„...finanskapital püüab üldse võimalikult palju maid kätte ahmida, ükskõik missugused ja kus need oleksid ja kuidas see ka sünniks...” (lhk. 207; sõrendus minu — R. V.)

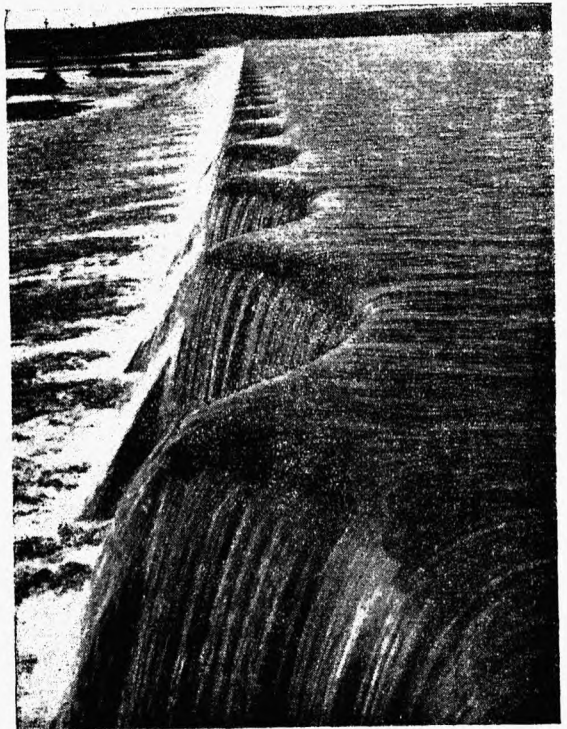
Niisugune imperialistlik võitlus toorainete allikate pärast on iseäranis teravaks kasvanud peale 1929. a. majandusliku kriisi algust. See võitlus kasvas majanduslikuks sõjaks, ja on käesoleval silmapilgul osalt muutunud juba päris sõjaks selle sõna otsekoheses mõistes.

Missugune kapitalistlikkude suurriikide ja NSVL tööstuslikkude toorainetega varustamise seisukord praegusel ajal on, selle

kohta anname siin juures oleva tabelskeemi (kokku seattud Berliini konjunktuuri-instituudi ja Inglismaa majanduseteadlaste andmete, — seega kodanliste teadlaste andmete — põhjal).

Toodud tabel näitab, et tänapäevase fashistliku liidu riigid toorainete poolest väga vaesed on. 33-st näidatud toorainest on, näit., Saksamaa täielikult varustatud ainult kahe toorainega (kivisöega ja kaaliiumiga, mida ta isegi eksporteerib), osaliselt varustatud ainult kuue toorainega (rauaga, puuga, tsingiga, magneesiumiga, grafiidiga ja väävliga), kuna ta 25 tooraine alal ennast sisseveoga teistest riikidest peab varustama (mõnede nende toorainete alal on Saksamaal omal küll ka teatud valmistus ehk lootmine, kuid see suudab rahuldada ainult väga väikese osa — 5—10 prots. tarvidusest). Jaapani ja Itaalia toorainetega varustamise seisukord on umbes niisamasugune — väga nigel.

Kui nende kolme fashistliku liidu riigi toorainetega varustamise seisukorda isegi kokkuvõetult võrrelda NSVL seisukorraga, siis peame järeldama, et NSVL seisukord

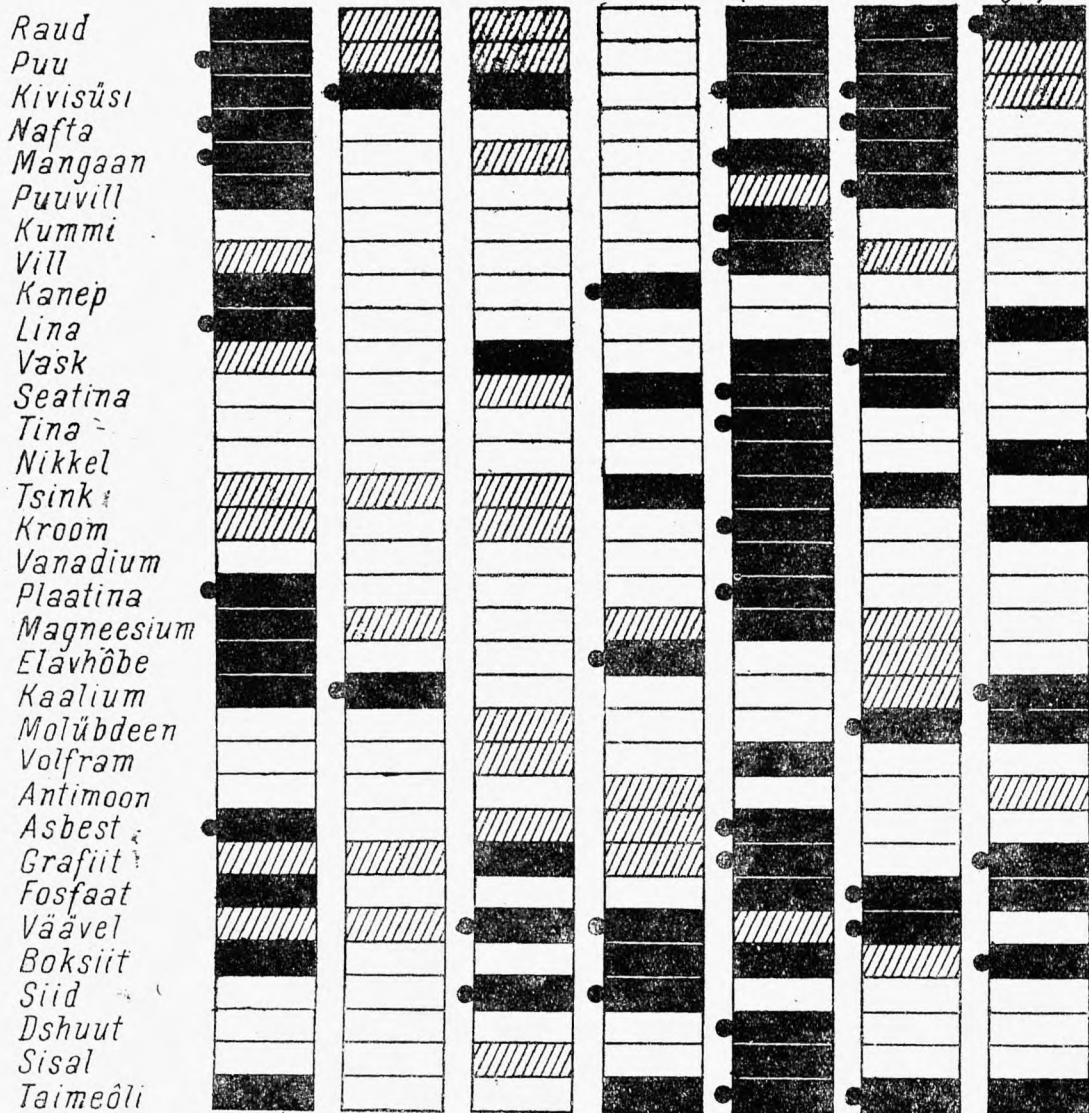

31. jaanuaril möödus 5 aastat Magnitogorsk-metallikombinaadi käimalaskmisest.

Pildil: „Magnitostroi” tamm Uraali jõel.

TOORAINETEGA VARUSTUS SUURRIIKIDES

NSVL Saksamaa Jaapan Itaalia Inglismaa Ühendriigid Prantsusmaa
(ühes asumaadega)

Diagrammi märgid: mustad ruudud tähendavad, et vastav riik on vastava toorainega täielikult varustatud; joontega ruudud näitavad, missugustes toorainetes vastav riik välismaast osaliselt rippuv on (s. o. toorainet sisse veab), kuna valged ruudud tähendavad, et vastav riik vastava tooraine alal täiesti rippuv on välismaast. Mustad punktid näitavad, milliseid tooraineid vastavad riigid välja veavad.

selles suhtes märksa parem on, kui kolmel fashismi riigil kokku *).

Toorainete küsimus on praeguses kapitalistlikus ilmas väga ja väga terav. See teravus kasvab alatasa ühes sõjale ettevalmistamisega. Iga riigi sõjalist jõudu hinnatakse kahe põhiteguriga: 1) majandusliku võimsusega ja 2) ühiskondliku korra kindlusega. Majanduslikus võimsuses on aga toorainetega varustamise küsimus üks esimesi küsimusi.

Saksamaa teadlased kinnitavad, et esimese imperialistliku ilmasõja viimasel aastal, s. o. 1918. aastal, sõjapidamine iga kuu iga miljoni sõjast osavõtva soldati peale 300 000 tonni rauda ning terast ja 400 000 tonni kivisütt nõudis. Möödunud aastal pingutas saksa fashism väga palju jõudu, et oma raua- ning terastootmist suurendada ja tõstis selle kuni 1,7 miljoni tonni terase ning 1,3 miljoni tonni raua valmistamiseni kuus, s. o. kokku 3 miljoni tonni metalli valmistamiseni kuus. Teisest küljest on teada, et Saksamaa praegu sõja korral umbes 8-miljonilise sõjaväe mobiliseerida võib. Kui selle sõjaväe rauaga ja terasega varustamise aluseks arvata nimetatud 1918. a. praktika, siis selgub, et Saksamaa sellest küljest parajasti varustatud on. Veel parem on Saksamaa varustus kivisööga (kivisütt ja pruunsütt — ligniiti kokku toodab Saksamaa praegu umbes 26 miljonit tonni kuus). Kuid Saksamaa tunneb suurt puudust, näit., värvilistest metallidest, paljudest n. n. strateegilistest tooraine-

* Ainult möödaminnes märgime, et kapitalismi süsteemis toorainete allikate kasutamine, avastamine, arendamine väga röövmajanduslik on. NSV Liidus sünnib see kõik aga teaduse alusel, plaanikindlalt ja rahvamajanduse seisukohalt tõesti otstarbekohaselt.

Võrdlevaks näiteks tuletame meelde meie vasevarustuse seisukorda. Tsaari-Venemaal hinnati (1913. a.) teada olevate ärtside tagavara 517 000 tonni vase peale. NSV Liidus ulatasid need vase-tagavarad 1934. a. aga 16 miljoni tonnini (s. o. enam kui 30 korda rohkem kui tsaari-Venemaal). Lähemal paaril aastal muutub ka meie vasevarustus täiesti iseseisvaks, välismaast rippumatuks.

test. Saksamaa toodab praegu, näit., vaske ümmarguselt kuni 5000 tonni kuus. Tulevases ilmasõjas jätkub seda *hädavaevalt ainult* püssi- ja kuulipildujate *kuulide* valmistamiseks (s. o. nende kuulide padruniteks). * Naftaga ja naftasaadustega aga on Saksamaa väga puudulikult varustatud. Neid aineid pole Saksamaal enesel mitte ilkagi. Kuid Saksamaa majanduseteadlased kinnitavad, et tulevase suursõja korral tarvitab sõjavägi iga miljoni sõjaväelase peale tervelt 200 000 tonni naftat ja naftasaadusi kuus. **

Jaapan valmistab praegu umbes 650 tuhat tonni rauda ja terast (kokku) kuus, toodab ümmarguselt 3 miljonit tonni kivisütt ja umbes 20 tuhat tonni naftat kuus. Siit selgub, et nimetatud neljast toorainest on Jaapani kõige nõrgem koht — nafta (mida fashistlikkude teadlaste arvamise järgi ainult umbes 100 000-pealise sõjaväe varustamiseks ilmasõjas jätkuks, kusjuures teda muudeks tarvidusteks sugugi üle ei jääks). Märgime vast täienduseks siia juurde veel, et Jaapan ise viimastel aastatel ainult umbes 7—8 protsenti sellest naftast tootis, mis ta tarvitas (sissevedu oli 92—93 prots. tarvitusest).

Toodud näited selgitavad, et imperialistid, kui nad tahavad toorainetega varustamise alal iseseisvaks saada, veel palju ja palju uusi allikaid peavad kätte võitma. Siit kasvabki see imperialismi vajadus maailma uue ümberjaotamise kohta, mida fashistlikud riigid juba praegu nii hoogsalt teostavad ja veel suuremal ulatusel ette valmistavad. R. V.

* Möödaminnes tähendame, et üheainsas 5-päevases Champagne lahingus, 1915. a. septembris, väljalastud suurtükkkuulide valgevasest padrunitest üksi enam kui 5000 tonni valget vaske oli.

** Et oma nälga nafta alal ja üldse vedela kütta-aine alal kuidagi kustutada ning organiseeritava uue ilmasõja puhuks uusi tooraine allikaid kindlustada, selleks püüab Saksamaa, muu seas, ka Eesti põlevkivi ja sellest saadavat õli kasutada. Siit tulebki Saksamaa suur huvi Eesti põlevkivitööstuse vastu.

KATSUMINE

Katkend romaanist

Willy Bredel

HEINRICH Torsten lamab juba nädal aega pimedas üksikkongis. Teda ei ole enam peksetud. Peale John Tetzlini enesetapmist jäi ta üheks päevaks veel eeluurimise-vanglasse, siit viidi ta Fühlsbüteli koonduslaagrisse.

Seal heitsid nad tema kohe esimesel päeval pimedasse keldri üksikkongi ja panid tal käed raudu.

Selles kongis, nagu igaski kongis, on trelidega aken, kuid see on siin laudadega kinni löödud, ja ükski valgusekiir ei pääse siia. Igal kolmandamal päeval, kui sooja sööki antakse, võtab vahtmeister kahekümneks minutiks need laudad akna eest, ülejäänud aja aga on vang täitsa kottpimedas.

Peale esimeste tundide abitut ümberkambamist harjusid silmad pimedusega, ja Torsten võib selgesti näha ölekotti, veekraani ja paraskit. Siiski tundub talle, nagu oleks ta pime. Ükskõikselt ja tõntsilt tambib ta esimesed päevad pimedas ringi ja elab ainult oma ärapeksetud liikmetele. Ta peseb ennast külma veega, masseerib niihästi kui see raudus kätega võimalik on, ja teeb hommikuti ja õhtuti võimlemisharjutusi.

Peale kolme ööd-päeva, mis ta pimedas viibinud, läheb ta rahutuks. Kui kaua võivad nad elavat inimest pimedas keldris kinni hoida?

Kolm päeva? Üks nädal? Võimata, et kauem. Missugustele tooretele, elajalikkudele ideedele tulevad inimesed... Kiidetud olgu, mis inimest karastab, teda kaljukindlaks teeb. Ainult mitte lasta meeolelu langeda.

Kui ta niiviisi lõpmatult pimedas kongis ümber jookseb, tungivad talle läbisegamini pähe igasugused mõtted, mälestused, juhtumised.

Esimesed päevad annab ta neile mõtetele voli, aga siis sunnib ta ennast korralikule mõtlemisviisile, korralikule vaimlisele elule. Ta kohustab ennast aruandeid tegema ja valmistab neid ette suure hoolega, teadusliku täpsusega.

Esimene aruanne, mida ta mõtleb ette valmistada, on „Keisri sõnadest: ma ei tunnista ühtegi parteid enam, ma tunnistan ainult sakslasi, kuni Hitleri sõnadeni: ma ei tunnista ühtegi parteid enam, ma tunnistan ainult veel NSDAP *“.

Kaks päeva valmistab ta seda ettekanne, kogub peast materjale, tuletab meelde ajaloost sündmusi, isiklikke läbielamisi, juhtivate poliitikategelaste ütelsusi, ja asub siis aruande kokkuseadmisele, jaotab ta mitmesse pealesõjaaegsesse ajajärku.

Ta kujutab endale ette, et ta on suures inimestega täiskiilutud saalis, kus ta ettekannet teeb kommunistliku ja sotsialistliku parteide funktsionäridele (aktiivile, tege- lastele).

Ta kõneleb enne lõunat kella 9 kuni kella 12, siis peale lõunat kella 3 kuni 5. Ta on veendunud, et see ettekanne üks tema kõige sügavamatest ning parematest on, mis ta kunagi elus on teinud.

Kuid siis korduvad jälle tunnid, mil Torsten usub, et ta hulluks läheb. Ta ei suuda ennast neil tundidel mõistusega taltsutada. Ta jookseb kui meeletu omas kongis ümber, ja metsikud mõtted ning tundmused valdavad teda.

Siis katsub ta kirjandusega võita selle igavese pimeduse ja õudse üksilduse, isoleerumuse. Torsten oli enne sõda „Noore Kaardi“, tolleaegse noortööliste organisatsiooni, liige, seal esmakordselt oli teda kirjandus huvitama hakanud. Siis oli ta lugenud „Fausti“, Shakespeare'i ja Hebbelit, Balzaci, Zola ja Tolstoi romaane. Täna pealelõunat katsus Torsten suure vaevaga, kuid vaimustatult, meelde tuletada Mark Antony matusekõnet, mida ta aastate eest peast oli teadnud. Kolmat korda deklameerib ta seda ja rõõmustab selle üle nagu laps. Peale seda katsub ta veel meelde tuletada Buschi „Püha Helenet“.

Siis kuuleb ta, kuidas keldrisse kolm uut ohvrit tuuakse. Üks neist tõugatakse Torsteni kõrvale kongi.

Seega on nüüd juba üksteistkümmend pimedat üksikkongi täis.

Uus vang on kole rahutu. Nagu kinnipüütud hiir lõksus jookseb ta kongis ümber. Kes võiks ta olla: kas noor või vana

seltsimees, või parteitu? Kas teda ka pekseti? Võib olla, on teda ainult peksuga ähvardatud. See on kole, kui inimene nii täitsa ootamatult pimedasse urkasse visatakse ja sealjuures tal täitsa teadmata on, kui kauaks ta siia jäetakse.

Uus vang on siia-sinna jooksmise lõpetanud. Torsten kuulatab tahtmatult. Mis teeb ta nüüd? Mille peale ta küll võiks mõtelda? Pikkade sammudega jätkab Torsten oma ringkäiku kongis. „Püha Helenest“ täna küll enam midagi välja ei tule.

Uus vang koputab seinale. Tasa, vaevalt kuuldavalt. Ta koputab korrapäraselt, vahedega. See mäng teeb talle nähtavasti lõbu. Vaene mees, vaevalt tund sünn all ja juba nii kannatamatu, nii kärsitu.

Ülevallalt kojast on kuulda, kuidas kalfaktorid teeämbreid edasi lohistavad. Varsti on õhtusöök, ja viimaks on jälle üks päev õhtul.

Uus vang koputab ikka veel, nüüd juba märksa valjemalt. Nii võib ta sisse kukkuda. Vahtmeistrid võivad kuulda. Missugune rahutu külaline see vang on.

Üks kalfaktor kolistab juba keldritrepil, aga uus vang koputab ikka veel. Siis lööb Torsten järsku hoiatavalt raudus kätega seinale. Koputamine vaikib. Oli ka kõige hiljem aeg, vahtmeister on keldris ja avab esimese kongi ukse.

Täna on SS vahtmeister Lenzeri teenistuse valvekord. Kui Torsten seda polekski teadnud, siis oleks ta seda kohe kuulnud, sest juba esimese kongi juures tõuseb vali kisa, mis aina valjemaks paisub. Nüüd on Lenzer juba Torsteni naabri kongini jõudnud.

„Kas sa, sõnnik niisugune, ei või ennast möllida? See tähendab: „Vang see ja see“ —kui üks lahti tehakse. Ja ennast akna all sirgeks ajada. Kuidas sinu nimi on?“

„Eeluurimise vang Kreibel!“

„Valjem! Mitte nii arglikult!“

„Eeluurimise vang Kreibel!“

„Valjem! Mitte nii arglikult!“

„Eeluurimise vang Kreibel!“

„Veel valjem! Seda peab terve vangla kuulma!“

„Eeluurimise vang Kreibel!“

„Nii on see hästi!“

Üks kalfaktor ulatab Kreibelile tüki musta leiba, teine tõstab kopsikuga ämbrist tulist teed ja kallab seda plekkkruusi, mille Kreibel talle vastu ulatab. Vang, ära võõrdunud valgusest, pilutab silmi kojast sissetungiva kollase elektrivalguse käes.

Kohe kui vahtmeister ukse kinni löö-

* „Saksa rahvussotsialistlik töölistepartei“ — fashistide partei.

nud, jookseb Kreibel ukse taha ja kuulatab. Tema naaber möllib ennast:

„Eeluurimise vang Torsten!“

Kui Kreibel seda nime kuuleb, hüppab ta pimedas kongis rõõmu pärast otse lakke. Torsten lamab tema kõrval, riigipäeva liige Torsten, kellest räägiti, et fashistid temalt pekstes ühtegi sõna pole suutnud välja pressida.

Kurat võtaks, ja niisugune mees peab siin hävima. Peab teed leidma, kuidas saaks temaga ühendust luua.

Need neetud müürid meie vahel!

Torsten ei suuda kuidagi omale oma naabri järsku, isearalikku ülespidamist seletada. Tähendab, Kreibel on ta nimi, hääle järgi otsustades peab ta noor mees olema. Torsten, kelle käed vahtmeister raudadest vastas, on alles ametis tulise tee rüüpamisega, kui jällegi koputamine algab. Lõpuks hakkab Torstenil hirm; Lenzer võib ootamatult tagasi ilmuda, et tema käsi jälle raudu panna, ja seda koputamist siis kuulda. Ja Torsten lööb paar korda õige ägedalt seinale. Silmapilk vaikib koputamine.

Kostub vältav signaal — vile. Vahtmeister Lenzer möirgab: „A! — kõik voodis!“ Kell on seitse, magamaheitmise aeg.

Torsten tõmbab kaks villast tekki õlekohtilt, raputab õled üles ja hakkab lahti riuetuma. Siis laseb ta veeanuma täis ja peseb ennast külma veega üle. Harilikult teeb ta veel enne magamaheitmist võimlemisharjutusi, kuid täna, uue vangi pärast, ei jõudnud ta seda teha.

Miks on ta naaber järsku nii rahulikuks jäänud? Võib olla, et ta siiski ei oleks tohtinud nii vihaselt seinale lüüa.

Torsten lamab oma õlekohtil. Und ei ole. Kell on seitse. Sel ajal minnakse teatritesse, kinodesse, sel ajal hakkavad koosolekud ning istangud. Ja väljas paistab veel päikene. Ilusad on need suvest sügisele üleminevad päevad. Puuvili küpseb ja lehed lõövad ilusaks kirjuks. Ah, ainult mitte kõige selle peale mõelda. Ainult mitte meelde tuletada.

*

Torsten tukub, silmad kinni, kui korraga teda üles kohutab kära ja tampimine üleval, otse tema kongi kohal. Just nii nagu möödunud ööl. Nad peksavad jälle kedagi. Ta kuulatab ärevusega. Hetkeks on täielik vaikus. Ja siis vahetpidamata hoopide plaksud. Vahetpidamata. Ja kõige hirmsam: ei ühtegi häält, ei ühtegi karjatus, ei ühtegi ohet ega kaebamist. Hoobid aga ei lõpe. Plaks-plaks! Plaks-plaks! Plaks-plaks! Tingimata lõövad ühtesoodu kaks inimest. Kuid miks ei kisenda ohver,

miks ei möirga ta? Ükski inimene ei või ju ometi seda peksu, valu välja kannatada. Ja ikka uuesti: Plaks-plaks! Plaks-plaks!

Uus vang on ka veel ärkvel, ta koputab seinale suure ärevusega. Kui need seal seda kuulevad, siis tulevad nad tingimata visiidiga ka siia alla.

See noormees on pöörane julge, ta vist ei oska aru saada teda varitsevast hädahohust. Torsten koputab kurjalt vastu, koputab seni, kuni naaber vaikib.

Viimaks üksainuke metsik karjatus!

Ja siis valitseb jälle endine õudne vaikus. Ainult hoopide plaksumine kestab endiselt edasi. Nad tapavad selle seal üleval. Sarnane vahetpidamatu: plaks-plaks! plaks-plaks! võib inimese hullumeelsuseni viia.

Külm higi katab Torsteni otsaesist. Kes oleks võinud küll midagi sellesarnast ette näha? Sellesarnast võimalikuks pidanud? Torstenile tuleb meelde vangistuse öö. Ta näeb oma ümber kogu SA ja SS staapi, mehi, nende lolle nägusid, jäiseid grimasse, kangejalgse komissari vihast kõveraks kistud sõnninägu. . . Ja üleval kestab ikka edasi: plaks-plaks! plaks-plaks! Kui ohver ometi karjuks. See vaikus on kõige õudsem. Torstenile paistab nagu kuulduks siiski viimaks väikest hoigamist ja ägamist.

Plaks-plaks! Plaks-plaks! Torsten tahab kõrvaldada kinni toppida, siis aga leiab ta, et see oleks arameelsus.

Kiidetud olgu, mis inimest karastab, mis teda tugevaks teeb. Minu jumal, mis peame meie küll kord nende metsalisteks muutunud kaabakatega tegema, kes külma hirvitamisega inimesi surnuks peksavad? Mis peame meie nendega tegema, kui jõuab kätte suur kättemaksupäev ja nad meie kätte satuvad? Üks on kindel, eeltulev Saksamaa proletaarne revolutsioon ei hukku liig suure humaansuse pärast. 1918. aasta teine november kindlasti ei kordu: Kindlasti mitte. Kindlasti mitte.

Uus vang kõrval kongis on üles tõusnud ja jookseb äritatult paljajalu kongis ringi. Kloppima ei julge ta nähtavasti enam hakata. Vaene poiss on kindlasti oma tasakaalu kaotanud. Niisugustel öödel ütlevad üles kõige tugevamadki märvid. Ja igal hetkel pead valmis olema, et niisugune peksumine sinu oma kongi võib tungida. Kaitseta nende kahekümneaastaste SS-poisikeste meelevalla all. See on kole.

Otse hulluks võib minna; ikka veel peetakse üleval inimest masinliku korrapäralikkusega. Plaks-plaks! Plaks-plaks! Minu jumal, minu jumal! Ja midagi muud

ei ole kuulda, ei midagi muud. Ei karjumist ega kaebamist, ei needmist ega kõnelmist; ainult vahetpidamatu: Plaks-plaks! Plaks-plaks!..

Ja teised vangid? Ei ühestki kambrist ei kosta ühtki häält. Nad lamavad nagu Torsten — külm higi otsaesisel, kõigest kehast värisedes, tummalt oma narile vahtides ja neil hirmutundidel kerkivad koledad, otse hirmuäratavad kättemaksu- ja julmused viirastustetaolised kujutlused...

Nad jampsivad pimedatest, ööpimedatest sügavatest maaalustest vangikongidest, kus nälgivad, kõdunevad inimesed, kes kannavad SA ja SS univorme... Pikkades võlvkeldrites, kus iga kahe meetri peale on ahelatesse kinni needitud inimesed... Mõned on täitsa luukereks muutunud, teised, kes alles hiljuti toodud, vaatavad meeletumate silmadega oma ümbrust... Nad kannavad kõik fashistide univorme, nende näod on kõikidele vangidele tuttavad... Koledad, täis õudsust on need unenäod, mida vangid niisugustel öödel lahtiste silmadega oma naril lamades näevad.

*

Hommiikul kohvi jagamisel leiab vahtmeister Lenzer vangi Fritzelt Koltvitzit alasti maas keset kongi põrandat. Ta arvab, et vang surnud on ja astub lähemale. Siis näeb ta, et vang veel elus on.

„Kuule, sa, sõnnik niisugune, tõuse üles! Mis uued moed need on?“

Koltvitz katsub tõusta, kuid ta ei suuda. Ta hakkab nutma, nuuksuma. Lenzerile tuleb öö meelde. „Või nii? Hm! Tee proovi!“ Mõlemad kalfaktorid ja Lenzer katsuvad teda üles tõsta. Vang karjatab südantlõhestavalt, ja nad lasevad ta tagasi libiseda, kõhuli külmale kivipõrandale.

„Ja, aga niiviisi see ei lähe, kallike! Sa ei või ju ometi siia niiviisi lamama jääda! Heida voodisse. Ma lasen velskeri tulla! Mine, ole mõistlik!“

Koltvitz tohib päeval voodis madratsil lamada, velsker andis talle selleks loa. Siis antakse talle veel mingisuguseid pulbreid närvide rahustamiseks ja lauale toodud tõrvaköie kõrval on ka veidi haavapulbrit. Koltvitz peab siin kongis takkusid näp-pima. Väljakannatamatult haiseb üleni hallitanud kong. Ettevaatlikult on ta enese pahemale küljele keeranud, ta tahaks nii väga selili lasta, kui ta suudaks seda välja kannatada. Ta tagumik on pottsinine, ülespaistetanud hunnik; kokkuvalgunud veri naha all teeb koledat valu. Kõige hirmsa-minni valutab siiski tema parem põlv, kuhu ta raske hoobi sai pingijalaga. Kogu jalg on kõvasti paistes, iga väiksemgi liigutus

kutsub esile valukarje. Juba kolmas öö, kui nad teda vahetpidamata peksavad... Kolmas öö. Ta teab, nad ootavad, et ta enese ise üles pooks. Selleks see kõiski siia lauale on toodud. Talle on seda mitu korda küllalt selgesti mõista antud. Aga ta ei taha surra, ei taha. Ta tahab elada, ta peab elama, peab elama oma lastele, naisele ja lastele.

Ainult neile, mitte kunagi enam seltsimeestele. Seltsimehed? Need Iontrused! Tema, sotsiaaldemokraadi, partei häälkandja vastutava toimetaja, arreteerib partei liige, politseipresident Mehrlein, ja annab ta üle fashistidele. Ja miks? Ainult sellepärast, et ta ajalehes fashistide vastu mitte küllalt tagasihoidlik ei olnud. Ainult sellepärast, et ta neile liig pahempoolne, liig opositsioonilik paistis olevat. Ka sellepärast, et ta juut on. Seltsimehed? Kenad seltsimehed! Siis on Leber siiski hoopis teistsugune mees.

Leber? Temaga teevad fashistid tingimata ka lõpu. Las inimesed rääkida mis nad tahavad, kuid Leberil on ikka võitleja iseloom. Ei ole juudas. Ja need sead ühinevad kohe ja annavad ära Leberi ja tema. Toovad fashistidele oma ajalehe, 40 000 marka sularahas ja iseendid, ning istuvad täna veel kõik oma kohtadel.

„Rahvasaadikul“ on nüüd esimesel leheküljel kolme noole asemel fashistide märk.

Oi, need sulid! Kas selle eest 15 aastat oma elust tuli ohverdada? Kas selle eest nüüd pead ennast surnuks laskma peksta? Niisugused sulid! Niisugune Iontrus Mehrlein. Ta istub praegu oma suvilas Schlutpisis ja elab pensioonist, juudase pensioonist...

Koltvitz katsub suure valuga ennast ikka ühele ning teisele küljele keerata. Ta ei või enam kõhuli lamada. Tema parem jalg valutab pööraselt. Viimaks läheb tal korda ennast peaaegu selili lasta.

Veel ei olegi lõuna-aeg, kuid Koltvitzil on juba hirm õhtu eest.

Zirbes, kes täna Lenzeri vahetab, on kole metsik, toores mees. Aga kas võivad nad teda selles seisukorras veel peksta? Nad võivad. Koltvitz teab seda. Ta teab seda oma kogemustest. Nad mässivad jällegi märja käterätikuga ta näo kinni ja peksavad, kuni ta mõistuse kaotab. Tingimata teeb seda Zirbes.

Aga kui ta siiski omale kõiest lingu keerutaks?.. Kas ei peaks ta siiski ise sellele piinale lõpu tegema? Kas ei saa nad teda nii kaua piinama, kuni ta seda siiski teeb? Tingimata saavad. Mis siis ikka pikem-

dada seda piina? Miks viivitada? Kahvatu, kõhna Koltvitzi pilk eksib tahtmatult ikka jälle laual lebavale kõiele. Ja, on siis ühtegi teist väljapääsuteed? Kas on?

Mehaaniliselt kobab ta käsi savipadja alla ja tõmbab sealt välja kirjade paki. Oma naise kirjad. Ta teab neid peast, ta võiks neid järgimööda peast ette lugeda, aga ta peab ta kirja nägema; siis alles tunneb ta täitsa tema lähidust, näeb elavalt teda oma ees, saab tast aru. Ta võtab ümbrikust kirja ja loeb, ja lugedes valguvad talle pisarad silma. . .

„Kallis, kell on üheksa. Lapsed on juba voodis, on suurepäraline rahu majas. Aga see rahu, kui meeldiv ta ka pikkade pingutavate päevade järele ei oleks, on siiski ka piinav. Sina puudud mul. Mis ma ei teeks, mille peale ma ei mõtleks, ikkagi igalpool puudud mul Sina. Ma ei olnud ju ennem kunagi nii iseseisvusetu, kuid nüüd tahaksin ikka aina kõike ennem Sinult küsida, Sinu nõu kuulda. Ah, Fritz, kui ma selle peale mõtlen, et nad sind kui kardetavat metslooma kinni peavad, et nad Sind, võib olla, isegi inetute sõimusõnadega haavavad, siis ei suuda ma seda lõpuni mõelda. Mis oleme meie siis niisugust hirmsat korda saanud, et meid nii nuheldakse? Kuid ma ei taha Sind enam oma muredega piinata. Aeg on meil kibe, kuid see möödub, ja kõik saab jälle hea olema. Kas ei hakkaks meie siis uut ilusamat elu elama, eemal sellest kolledast poliitikast? Kas Sul on tarvis enast teistele ohverdada?

Juudastele ohverdada? Ma teaksin nii palju asju, mis Sulle rõõmu teeks; ma tahan siis ainult Sinule elada. Ma tean, alati ei olnud see ennemalt nii, ma olin tihti isemeelne ja halb Sinule.

Tead Sa, Fritz, minu kallim, mõni päev tagasi, kui ma nii väga Sinu peale sügavalt ning südamlikult mõtlesin, tuli mul jälle meelde see ilus Beethoveni laul, mis meid ühte tõi, mis meie armastuse hommiku lävel seisis, ja nüüd ei lähe ta mul enam meelest. Mäletad Sa seda veel? Kas laulad teda vahest veel tasa omaette?

Ma armastan Sind niisamuti, kui Sina mind: — õhtul ja hommikul. . . Ei ole ühtegi päeva, kus Sina ja mina ei jagaks oma muresid. — Ka olid nad sulle ja mulle jaotatult kerged kanda. Sa trööstisid mind mures, — ma nutsin Sinu hädaga ühes — sellepärast jumala õnnistus olgu Sinuga — Sina, minu elu rõõm. — Jumal hoidku Sind, hoidku

sind mulle, — kaitse ja hoia meid mõlemaid.

Laula tasa oma ette seda laulu iga õhtu nii kella 9 aegu, siis ühinevad meie hääled ja mõtted, ja meie oleme, kogu vangla ja müüride peale vaatamata, üksteisele lähedad. . .“

Koltvitz vahib tummalt, pisarsilmil läbi kongi ukse, läbi selle Lübecki linna. Näeb väikest majakest linna agulis väikese aia-kesega piiratud, kus õitsevad helepunased, purpurpunased ning roosad lõhnavad roosid ja säravad päikesepoolel suured kuld-kollased päevaroosi õied. Poisid maiustavad endid punaste sõstardega ja tikerberidega, ja tema, tema toimetab köögis, valmistab perele lõunat.

Ta võtab siis veel ühe kirja. . .

„Fritz, kallis, ma ei ole juba ammuugi midagi Sinust kuulnud, kuid ma saan aru, Sind ei lubata kirjutada.

Räägitakse, et teiega ümberkäimine olla karmimaks läinud. Loodetavasti käib Sinu käsi keskmiselt.

Bennol on koolis mõnesugused raskused. Nad narrivad ja mokivad teda. Suurem hulk lapsi ei tohigi enam temaga rääkida. Mäletad veel, kuidas need härrad — maksuvalitsuse sekretär ja koolinõunik — alati oma lapsi meile saatsid, kui nad oma karjääri tegemiseks parlamendis Sinu abi vajasisid. Nüüd on see kõik põhjalikult muutunud. Nüüd usub igaüks neist, et nad kohustatud on Sind kividega viskama.

Benno reageerib kõigele sellele isesuguselt, mis mulle ka ei meeldi. Ta on üks vahva poiss, igatahes, aga seda uhkust, juut olla, mis ta nüüd välja näitab, ei või ma sallida. Kuid ta ei lase mind ennast õpetada. Muti, ütleb ta, nad kiusavad mind taga ja põlgavad meid sellepärast, et meie juudid oleme. Aga nad on palju rumalamad kui mina, nii on minul, just minul on õigus uhke olla, uhke selle peale, et mina juut olen.

Kui ma seda ei teeks, annaksin oma isa ära, kes veel rohkem peab kannatama kui meie! Sarnane jutt rõõmustab südant, eks ole õige? Kuid oleks ta siiski veidi tagasihoidlikum, see oleks mulle armsam.

Eila tuba koristades sattus minu kätte üks raamat, mida Sa nii väga armastaisid, kust Sa mulle sagedasti ette lugesid: *Hüna lüürika*. Ma lehitsen seda, ja kõik need read, kõik salmid tuletavad mulle meelde ühte minu elu õnnelikku, mureta ajajärku. Ma leidsin kaks imeilusat luuletust, mis nii väga minu tänapäeva mee-

Punaväe XIX aastapäeva puhul avati Leningradis Punaväe majas punaväelastest-kunstnikkude tööde näitus. Pildil: „Tankid“ — kursandi sm Halboschini maal.

leoludega kokku kõlavad. Sa tead, kahtlemata, neid luuletusi.

„Taevalaotusest sadas tuliseid õhtupäikesest värvitud õisi... Meie ase ei jõudnud veel soeneda. Kui päikene veeres, olin Sinu kaisus. — Hommikueha nägi meid lahutatult.

Sina ei tohi mälestustele anduda. — Ole kui vahva soldat alati valmis. — Üksinda nukralt kujun nüüd linast kleiti. Ja ma ei taha enam oma kulme värvida.

Minu pilkusid las kannab tuul edasi. Suured ning väikesed linnud lendavad ikka kahekesi: — Ikka, ikka kahekesi. — Kas saan ma veel Sind näha?..“

Ja siis veel see jumalik poeedi Li-tai-pe ilus salm, mida Sa, tingimata, peast tead, mida Sa nii väga armastasid ja mulle sagedasti ette lugesid. Mulle paisab nüüd, et ma siis kivistunud külm inimeselaps olin, nüüd vast alles saan kõigist nendest sõnadest tagantjärele aru.

„Linna ääres, mis virvendab kollases suvetolmus, puhkavad õhtuti varesed kisades ning õõtsudes puudel. Noore sõjamehe naine, kes tikib siidiniidiga, kuulab nende vareste kisa ja näeb, kuidas õhtupunast värvitud päikesekiired väsinult ennast akna eesriieteile langetavad. — Tal langeb nõel käest; ta mõtleb

sellele, kelle ümber keerlevad tema palavad, metsikud igatsused.

Vaikides ja üksinda heidab ta oma voodisse, tema pisarad voolavad tuliselt, nagu kevadine vihm.“

Kurvad ning tumedad on need salmid, aga nii kurb ja tume on ka minu hinges. Kui ma suudaksin natukenegi Sinu piinasid vähendada. Nad on ülekohtuselt jaotatud; Sina üksinda kannad kõik. Kui hea on meil elada. Sa vaenekenel Siiski, usu meid, ei möödu ühtegi hetke, kus meie Sinu peale ei mõtleks. Ja mul on kõige kurbtuse peale vaatamata kindel usk, et meie need hirmsad katsumisajad üle elame. Siis algame meie uut elu. Tagasihoidlikku, üksildast ning õnelikku elu...“

Koltvitz ei saa enam edasi lugeda, kõik tähed ujuvad ta pisaratega täidetud silmade ees; ta paneb kirjad kõrvale ja vahib kaua, võõralt vaikides suure musta kongi lakke. Siis viskab ta end kummuli voodisse ja nutab ning nuuksub.

Lõuna eel tõuseb ta üles. Tal on küll velskerilt luba voodis lamada, kuid Zirbes võtab valve üle, ja Koltvitz kardab seda Zirbest. Nahk on tagumikul kuni lõhkemiseni pingul, ta tunneb pakse muhke. Jalgades on halvav raskus, paremat jalga ei

saa sugugi välja sirutada, põlve sooned on, nähtavasti, hoobist vigastatud.

Juba enne sööki, lõuna eel, tuleb Zirbes tõesti tema juurde kongi. Koltvitz püüab kõigest jõust enda üle valitseda, siiski väriseb ta kõigest kehast. Vahtmeister Zirbes, endine pootsman ja vanem allohvitser keiserlikus mereväes, kuni 30. jaanuarini sotsfaschistide kõrtsi „Posti Keldri“ lahke peremees, kõigile tuntud suur joodik ning kirklik kiskuja, muigab rahuloldavalt, kui haiget vangit end ees värisemas näeb.

„Noh, kas nad sind eila tuuseldasid?“ Koltvitz kardab hädaohtu, kardab pealetungimist, ja ta vastab:

„Ei, härra vahtmeister!“

„Inimene, ära tee rumalusi! Lase ometi püksid maha! Noh, kohe!“

Koltvitz kisub värvelt ja laseb püksid alla.

„Noh, näita ometi! Kummarda, idiot!“

Koltvitz kummardab ja näitab oma äralõhutud ihu.

„See, minu kallis, hirvitab Zirbes, on nüüdsest peale sinu alatine värv!“

Meie saame selle eest hoolitsema, et ta niisuguseks jääb. Kui ta tagasi tõmbab, kahvatub, siis värskendame teda jälle!“

Koltvitz laseb enese, kui Zirbes kongist lahkunud, voodi najale. Ta on õnnelik, et seekord ilma peksuta lõppes. Kuid värin annab alles pika peale järele.

*

Torsteni elul on jälle mõtet ja sisu. Koputamine — see on tore leiutus; iga vang peaks teda tundma, eriti kes üksikkongis istuvad. Kui palju armastust, hoolt ning osavõltu võib selle kopsimisega edasi anda. Ta toob inimesed, kes kunagi üksteist ennem ei ole tundnud, nii lähedale, et nad üksteisele oma mineviku avavad, kõik oma mured, lootused, kahtlused ja kartused jagavad.

Noor Kreibel on osav koputaja, esimesed päevad koputab ta peaaegu üksi. Torsten kuulab teda. Ta saab teada, et tema naaber juba mitmed aastad kommunistliku partei liige on. Juba seitse kuud istub ta kinni. Endine Hamburgi demokraatliku koalitsiooni senat olla tema üle kohut mõistnud ja sotsiaaldemokraatlik politseipresident Schoufelder oli käsu annud teda arreteerida.

See koputamine on väga erutav, nõuab suuri pingutusi, on ütlemata raske; kõik tähed tulevad üksteise järele läbi koputada, ja siiski on ta üheks määratusuureks kergenduseks vangit elus. Sa vaevled üksinda kongis, ümber paksud müürid, külmad ki-

viseinad, ja sinu juurde ei tungi ühtegi valgusekiirt ega ühtegi häält, ainult vahetevahel kuulled väikest kahinat, üksikuid samme, kõhatamist ja nuuskamist, mis sellest kõnelevad, et siin, selles hauapimeduses, inimesed lamavad. Kuid tasane vastastikune vangide koputamine annab jõudu, võidab ära selle üksilduse, isoleerumuse ning meelegeite...

1. märtsist, seitse kuud juba, on Valter Kreibel arreteeritud. Nii ei tea ta midagi partei illegaalsest tööst, ei tea partei keskkomitee ja Kominterni täidesaatekomitee otsusi peale Hitleri võimuletulekut, ei Klooringu, ega Heckerti artikleid käesoleva silmapilgu hinnangust ja kommunistliku partei lähematest ülesannetest, ei ole kuulnud midugi maailma majandusekonverentsist, riigipäeva hoone süütamise protsessist. Torsten kohustab ennast Kreibelit kõigi nende küsimustega tutvustama.

Kreibel võtab selle ettepaneku suure vastustusega vastu. Torsten lubab järgmisel päeval kella 1-st kuni kella 5-ni kahte küsimust seletada: 1. Oli partei poliitika märtsis õige? 2. Kuidas ennast ülal peab SPD (Saksamaa sotsiaaldemokraatlik partei) peale Hitleri võimulesaamist? Kreibeli tungiva palve — veel täna midagi edasi anda — lükkab Torsten tagasi, sest öövai- kuses võib koputamiselega sisse kukkuda.

Kuid see öö ei olnud vaikne. Kuuldub kolinat keldritrepil. Siis kistakse lahti esimese kongi uks, kostab hele plaks kelle- gile vastu nägu, järgneb hoopide jagamine kehale, ohvri kisa, hoigamine.

Siis avatakse teine, kolmas, neljas kong. Ja igalpool metsik peksmine, kole karju- mine, mahasurutud hoigamine.

Torsteni kongi juures peksjad peatuvad, kõhklevad; sosistavad midagi ja lähevad siis mööda. Kreibeli kongi uks aga kistakse lahti. Salgajuht Dusenschön, vahtmeister Zirbes ja vahtmeister Meisel möirgavad kooris:

„Voodist välja!“

Kreibel kargab voodist välja ja jääb sär- giväel nende ette seisma.

Dusenschön keerab elektri põlema. Zir- besil ja Meiselil on käes pikad, hüpopota- muse nahast punutud piitsad. Kreibel var- jab valgusest äravõõrdunud silmi käega ja piilub sissetungijatele nagu öökull.

„Kuidas käib sinu käsi?“ — küsib Du- senschön. „Noh, ütle juba, kuidas käib sinu käsi?“

Kreibel: „Hästi.“

„Miks nii aralt. Ja ainult hästi?“

„Ainult hästi?“

Kreibel ei tea, kuidas vastata, sest ta ei

suuda aru saada, mida Dusenschön selle küsimusega õieti tahab. Kreibel vaikib.

„Sinu käsi käib ainult hästi?“

„Minu käsi käib väga hästi!“ Nüüd vist, mõtleb Kreibel, andis ta õige vastuse ja hingab sellepärast jälle kergemini.

„Sinu käsi käib ainult väga hästi?“

Kreibel vaikib jälle.

„Kummarda!“

Sel hetkel Dusenschön kisub tal särgi üle pea, seob ta ümber näo ja vajutab teda sügavalt kummargile. Zirbes ja Meisel peksavad teda oma piitsadega paljale ihule.

Siis ajab Dusenschön ta sirgeks ja küsib jälle: „Kuidas Sinu käsi käib? Ainult väga hästi?“

Mis peaks Kreibel vastama? Ta ei tea midagi vastata. Jälle vajutatakse ta kummuli, jälle plaksuvad piitsad tema verisel ihul. Viimaks lõpeb pekumine. Ära minnes pöörab Dusenschön kongi ukse lävel veel kord ümber ja lausub küünilikult: „Üks väikene erakorraline kingitus, mida meie teile nüüd sagedamini saame jagama. Teil, sigadel, ei käi käsi siin mitte ainult hästi, mitte ainult väga hästi, vaid ülihästi.“

Kreibel kuuleb, kuidas nad astuvad naabri kongi, kust niisamuti kostavad kohe piitsaplaksud ja vangi hulgumine. Mõne aja pärast, kui mõrtsukad oma jõhkra jalutusekäigu keldris on lõpetanud, koputab Torsten Kreiblikele: „mis — nad — tahtsid?“

„ei — midagi — erilist!“ koputab Kreibel vastu; „ainult — üks — erakorraline — annetus — sellepärast — et — meil — siin — käsi — liig — hästi — käivat.“

Nad ei saa edasi koputada, neid segab üleval kongides alanud kisa, õudsed vangide karjatused.

*

On pühapäev. Suurepäraline oktoobrihommik. Päikese kiired tungivad läbi kirjade puulehtede, mis teisel pool vangla müüri kasvavad. Viljapuude oksad nõtkuvad kollaste pirnide ning punaste õunte külluse all. Kaugelt kostab piimavankri mürin, mis veereb piki Fühlsbütteli tänavat alla.

Vangla kohal üleval selgel sinisel puhalt taevavõlvil hõljub lähema laevasadama punane ilmauri ja — lennuk. Pühapäeval on ka vanglas vaikus.

Vangid istuvad, käed vaheliti rüppes, oma ette vahtides pingikestel ja unistavad sinisest taevast, mis sealpool trelle, ehk sammuvad pikkamööda edasi-tagasi oma kongis. Sügaval maa all, keldri üksikkongides, kõssitavad vangid, nagu iga päevgi,

kusagil kongi nurgas ja unistavad valgusest ning päikesest, puudest ja lindudest; nad ei näe kui ilus on niisugune sügisene päev.

Rühmaülem Harms mängib vangla kooli ruumides orelit. Need helid tungivad pühalikult vangla vaikusesse. Kuid üksikud hääled on rikkis, mõnede hääle asemel kuulduv ainult ähkimist.

Harms uurib orelit ja leiab, et mitte ükski üksikud hääled ei ole rikkis, vaid puuduvad isegi terved viled. Kui ta nüüd klahvidel harjutusi teeb, et otsusele jõuda, mis-sugused viled just puuduvad, kostab väljast korraga hele pauk.

Noh, mis see on? Kes laskis? Ta jookseb välja. Zirbes on ka juba koridoris. Nad jooksevad mõlemad õue. Vaht müüri kutsus neid käega. „Mis? — Kus?“ karjub Zirbes.

„A 3, neljas kong!“

Zirbes ja Harms jooksevad trepist üles. Juba üleval kijas kostab hoigamine. „Nii ja, siin ta on. See, kes 57. kongis keelust hoolimata aknast välja vahtis.“ Zirbes keerab ukse lukust lahti. Vang, üsna noorukene, lamab põrandal, hoiab kahe käega peast kinni ja ägab. Mõlemad vahtmeistrid lähenevad talle.

„Noh, kas said müüd? Näita!“ Vang võtab üleni verise käe näolt. Läbi lastud. Kuul on lõuast sisse läinud ja pahema silma lähedalt välja tulnud. Veri jookseb vahetpidamata.

„Keelust hoolimata vahtisid muidugi aknast välja?“

Haavatu vaatab hirmust ja valust pärani kistud silmadega vahtmeistrile ja noogutab jaatavalt peaga.

„Tore sigadus! Selles, poiss, oled ise süüdlane. Küllalt selgesti on üteldud, et aknast väljawahtimine on keelatud!“ Zirbes ja Harms seisavad nõutult, siis hakkavad vanduma: „Neetud sita-aadud, nüüd nende idiotide pärast veel niipalju tüli!“

„Mis meil tuleb teha?“

„Viime ta siit alla ja kutsume velskeri,“ annab Zirbes nõu.

„Võid üles tõusta?.. Noh, siis aja sirgeks ja kõmbi meile järele! Võta käterätik ja hoi seda oma näo ees, muidu määrid koridori ja trepi ära!“

Valust kõveras ja hoigades sammub haavatu pikkamisi ülemuste järel trepist alla.

„Siia jää seisma!“ Zirbes näitab seinale. „Või istu siia põrandale, kui sa seista ei suuda!“

Vang laseb seina najale ja libiseb kohe maha külmale kivipõrandale. Kahe käega surub ta verest läbimärja käterätiku näole.

Ta ei kaeba, ei karju, ainult hoigab.
„Velskerit ei ole!“ Harms on telefonil.
„Neetud sita-aadu!... Siis tuleb dr. Hartvig kutsuda!“

„Mis on tema telefoni number?“ „Seda ma ei tea! Ma ei või ju kõiki telefoni numb-
reid peast teada. Kõlista veel velskerile. Kui teda ei ole, siis peab keegi teine tulema. Keegi, kes midagi ka haavasidumisest teab.“

Möödub tund, möödub teine, keegi ei tule, kes haavatule abi annaks. Ta lamab endiselt koridori seina ääres maas ja hoigab: „Aidake mind ometi! Aidake ometi!“

Zirbes ja Harms panevad ukse, mis vahituppa viib, kõvasti kinni.

Vaiksest, tagasisurutud hoigamisest paisub vali kaebamine, lihast läbilõikav: „Aidake mind ometi! Aidake mind ometi!“

Ülem-rühmajuhataja Harms astub koridori:

„Ja, minu kallis, müüd sa tunned, mis see tähendab. Nii olete teie meie seltsimehi küllalt lasknud kannatada. Niisamasuguse piina all on paljud meist otsa saanud. Tuletage ainult meelde Heinzelmanni. Teil ei ole õigust meie käest halastust loota.“

„Aidake mind ometi! Aidake mind ometi!“

Harms läheb ära. Pea läbistavad vangla ruume jällegi tema orelimängu helid. Kuid nad ei suuda matta oma alla õnnetu haavatu meeltheitvaid appihüüdeid: „Aidake mind ometi! Aidake mind ometi!“

See ärritab Harmsi. Ta mängib kõigest jõust küünilikult üldtuntud lõbusat laulu: „Maga, minu kallim, maga lausa roosidel! Maga, minu kallim, unenäod hellitagu sind...“ Mäng on katkeline, sest kõik oreliviled ei ole korras.

Selle lõbusa laulu helidest üle kostab aga ikka valjemini surmavalt haavatu vangi meeleheitlik appihüüe: „Aidake mind ometi! Aidake mind ometi!“

Kongidest loobitakse pinke vastu uksi.

„Röövlid! — Mõrtsukad! — Mõrtsukad!“

Välisvahid jooksevad õues ringi, püssid laskevalmis kongiakendele sihitud. Vahtmeistrid Zirbes ja König jooksevad ühe üksikkongi ukse juurest teise kongi ukse taha ja ähvardavad kõiki vange, kes käraavad, peksuga ja kartseriga.

„Kõlista ometi haiglasse! Nad peavad ta sinna viima. Aga kohel!“

Harms telefoneerib. König ja Zirbes lohistavad valust ning verejooksust nõrkenud haavatu, et temast rahu saada, alla söepunkrisse. Punkri ukse keeravad nad lukku.

Kõik on jälle vait. Zirbes ähvardab aga:

„Neile, kes skandaali tegid, ma armu ei anna, nad peavad mind veel tundma! Niisugune häbematus! Niisugune jultumus nende poolt!“

Kümme minutit hiljem sõidab vangla-
õue haiglaauto. Zirbes ja Harms lähevad alla punkrisse. Haavatu lamab liikumatult väljasirutatult söetolmus maas. „Noh, nüüd on see mees veel minestusesse langenud! — ohkab Zirbes. — Meie peame ta siit veel välja tassima. Ei ole soovitatav, et need inimesed sealt haiglast oma nina siia alla to-
pivad! — Noh, lase käia! Tõsta!“

Üleval tõstab üks haigetalitaja ettevaatli-
kult haavatu silmalau üles:

„Ta on ju surnud!“

„Mis, ta on juba surnud?“ küsib imesta-
nult Zirbes. „Kümne minuti eest ta alles lõugas kui loom!“

Harms teeb vormi täitmiseks moe pärast mingisuguseid märkusi surnu kohta pabe-
rile.

Siis sõidab haiglaauto kergelt ja tasa jäl-
le vangla õuest välja, mööda toredatest sügiseehtes säravatest viljapuuadadest, piki Fühlsbütteli maanteed alla.

*

Kumi poole ööni aelasid Torsten ja Krei-
bel uneta oma naridel. Tänaõud sündmu-
sed olid neid liiga üles erutanud.

Järgmisel hommikul saab Torsten läbi ukse ühelt kalfaktorilt kuulda, et maha-
lastu olla Barmbecki komnoorteühingu liige olnud. Ta olla söepunkris verest tü-
haks jooksnud. Aga vang, keda Torsteni kongi peal ööseti peksetakse, olevat so-
siaaldemokraat dr. Koltvitz.

Torsten küsib tasa läbi kongi ukse kal-
faktorilt, miks seda komnoort lasti.

„Ta olla aknast välja vahitud.“ Siis pärib Torsten veel, kas siin peale Koltviti veel teisi sotsiaaldemokraate on.

„Üldse umbes kümme inimest“, — on vastus.

Torsten ei tunne Koltviti, ei ole kunagi midagi temast kuulnud; ta on üks Torsteni poliitiline vastane, üks nendest, kes oma poliitikaga tegelikult kolmanda riigi — Hitleri valitsuse — fashismi — võidule aitasid, ja siiski on selle mehe saatus täna Torstenile nii lähidane. Kui sagedasti on need mõrtsukad ööseti tema kongi tunginud? Missuguse visadusega see vang oma elu eest võitleb! Mis nad küll selle imime-
sega teevad, et ta kunagi valjusti ei karju? Mis nad temast küll tahavad saada? Ei tea, kas peaks ta neile midagi üles tunnis-
tama?

*

Esmapäeva hommik — vahtmeister Lenzeri valvekord. Kõik on vaikne. Torsten teeb võimlemisharjutusi: keha painutust, põlvede painutust, käte ning jalgade liigutusi. Kõrval kongis jookseb Kreibel edasi-tagasi. Koputamine on ta jälle elurõõmsaks teinud. Hommikutervitused on juba vahetatud.

„kas — sa — lähemalt — midagi — tead — koltvitzist —“ küsib Torsten.

„ja“ — koputab Kreibel vastu. „üks — igavene — vihane — kommunistide — vastane — lübecki — sotsiaaldemokraatide — ajaleht — rahvasaadik — tormas — alati — kommunistidele — kallale — kuid — on — tuntud — kui — pahempoolne —“

„miks — on — ta — siin —“

„mõtlet — juhid — lasksid — ta — langeta — et — omale — vabalt — platvormi — luua — fashistidega — ühinemiseks — koltvitz — on — juut“

„täpsemalt — ei — tea — sa — midagi“

„ei“

Tuuakse kohvi. Kui Torsten oma kohviportsjoni ja tüki musta leiba on vastu võtnud, küsib temalt Lenzer: „Kui kaua Teie õieti siin keldris juba olete?“

„Neli nädalat, härra vahtmeister!“

„Hm!“ ümiseb omaette SS-mees ja mõeldab vangis järelmõtliku pilguga.

„Härra vahtmeister, ma ei või süüa seda musta jämedat leiba. Ma alles hiljuti põdesin väga tõsist maohaigust.“

„Seda peate velskerile ütleva, ma möllin teid temale.“

Neli nädalat, — mõtleb Lenzer, ja paneb kongi kinni, — jumal hoidku mind! Ühtegi päeva ei tahaks mina selles kongis olla. Kreibel nõuab Torstenilt lubatud kahe punkti edasiandmist. Torsten tunneb, et tema noor naaber on jällegi äärmiselt rahutuks muutunud; raske on tänagi tema närvilikku ning korratut koputamist üles lugeda.

Seitse kuud vangis. Nädalate viisi pimeduses. Noor mees. Tingimata on siin ka sugulised depressioonid. Ja ei mingisugust tegevust, ei midagi meeli köitvat, ei midagi, ainult tühja kongi meli sein ja pimedus. Torsten koputab.

„meie — peame — ükskõik — misugustes — tingimustes — terveks — jääma — see — on — meie — esimene — ülesanne — siin — teraskõvad — närvid — teen — ettepaneku — ühiselt — minuga — iga — hommiku — teha — kehaharjutusi — külma — veega — iga — õhtu — ennast — ülepesta — väga — rahustab — kergendab — õhtul — und — ja — kõvendab — närvisid — meie — kohus —

on — ennast — kehalikult — alal — hoida — oled — nõus.“

Kreibel ei koputa kohe vastu. Mis ta aga siis koputab, põrutab Torstenit, sest Kreibeli koputuses peituvad kokkusurutult kõik tema valud, hädad ning piirita meeleheide.

„kui — kaua — võivad — nad — meid — pimedas — kinni — hoida“

Mis peab Torsten oma noorele sõbrale vastama? Kui kaua nad võivad? Heldekene — miikaua kui nad tahavad; kuni vang mõistuse kaotab, kuni vang hävineb, hukkub nende külmade müüride vahel.

Nad võivad teha, mis nad tahavad, meie oleme kaitsetud, sõjariistadeta, abitud nende voli all. Armas, kallid seltsimees, armas inimene, sa nõuad mult liig palju; mis pean ma sinule vastama? Ma ei suuda, ega või sinule ometi kõike seda õudset tõde tõendada, kinnitada, mida sa isegi juba aimad.

„nad — võivad — meid — veel — kaua — siin — kinni — hoida — aga — ükskord — lõpeb — see — meie — võitlus — kestab — ka — siin — sees — edasi — meie — poliitiline — ülesanne — on — vastu — pidada — missugused — raskused — meil — ka — tuleks — läbi — elada — nii — siis — täidad — ja — teed — kaasa“

„iseenesest — mõista“

Siis, et oma noore sõbra rasket meeleolu teisale viia, koputab Torsten sõnasõnalt oma informatsiooni esimese lubatud kahe punkti kohta. Iga sõna järele peab Kreibel lühikese koputamise märku andma, et ta aru on saanud ja Torsten peab, kui Kreibel millegist aru ei ole saanud, kõik jälle uuesti koputama. Nii sõna sõna järele, lause lause järele tungib läbi paksu müüri Torsteni informatsioon Kreibeli kongi.

„märts — 33 — aastal — ei — olnud — aeg — veel — sõjariistus — ülestõusule — tähtsad — eeltingimused — olid — ainult — idus — kuid — mitte — veel — valminud — vaata — tingimusi — mida — Lenin — üles — seadis — sõjariistus — ülestõusule — saksa — fashism — täitis — lootustega — miljoneid — meelheitvaid — väikekodanlasi — keskmikkude — kihid — ei — olnud — neutraliseeritud — mitmesugused — kapitalistlikud — rühmitused — ei — olnud — üksteisega — vastuolus — vaid — ühinesid — mitte — kogu — proletariaadi — klass — vaid — ainult — revolutsiooni — eelvägi — oli — valmis — võitlusele — sotsiaaldemokraatide — mõju — tööliste — hulkades — veel — tugev — fashistide — lubamised — majam-

6. märtsil jõudsid Moskvasse 5 Burjat-Mongoolia tüdrukut — komnoort, kes möödunud aastal 21. oktoobril Ulan-Udest algasid suusamatka Moskvasse. Pildil: suusamatkast osavõtja kunstitehnikumi üliõpilane Nastja Sunkujeva.

dust — tõsta — mõjusid — osa — tööliste — peale — mis — neid — hoidis — tagasi — võitlusest — fashismi — vastu“

Kreibel koputab: „ei — ole — vaja — diskussiooni — selge — nüüd — edasi — teine — punkt“

Torsten istub oma õlekoetil ja koputab lusikaga, mille ümber ta taskurätiku on mässinud, et koputamine ülesse ei kostaks.

„tähtis — on — muidugi — küsimus — missuguses — seisukorras — võtsid — fashistid — võimu — kas — suhtelise — stabilisatsiooni — algul — või — kapitalismi — ähvardava — varingu — ajajärgul — revolutsioonide — ning sõdade — uue — vooru — eelõhtul — sotsiaaldemokraatide — partei — ärakeeld — näitab — veel — kord — missugust — ajaloolist — osa — nad — töörahva — võitluses — mängivad.“

Siis peatab Torsten lühidalt veel nende sotsiaaldemokraatide juures, kes oma poolehoidjate revolutsioonilikkudele nõuetele püüavad vastu tulla, et mitte täitsa oma mõju hulkades kaotada. Nad kirjutavad ja räägivad „revolutsioonilikust sotsiaaldemokraatiast“, otsekohesest sotsialismist, kui fashism saab võitluses hävitatud, kuid tegelikult püüavad nad ikkagi veel täna-

päev töölistele selgeks teha koalitsiooni vajadust kodanlusega, ja see loob neist, nagu 1918. aastal, surmatõves põdeva kapitalismi tagavara abiväe.

Kogu päeva läbi koputab Torsten. Õhtul on ta nii väsinud, nagu oleks ta terve päeva raskeid kotte kannud. Kreibel aga tahaks ikka rohkem ja rohkem kuulda, seab uusi küsimusi üles. Torsten on väsinud, tahab rahu, lubab homme jälle edasi koputada.

Kuid Torsten ei saa rahu. Varsti peale magamaheitmist tõuseb üleval tema kongi kohal jällegi, nagu möödunud öölgi, häädaldamine, palumine, karjumine ja siis kostavad ainult vahetpidamata plaksud...

Minu jumal, mis küll kõik ei pea see inimene seal üleval läbi elama. Zirbesi valvekord. See tugev, toores meremees ja endine kõrtsmik peksab selle mehe tingimata surnuks või igaveseks ajaks sandiks... Mis teevad nad küll temaga, et ta ei karju, ei mõirga? Kas topivad nad talle tropi kurku? Ja ikka vahetpidamata kostavad plaksud.

Kreibel hakkab koputama. Torsten ei saa algul kuidagi aru, mida Kreibel suures ärevuses koputab. Ta kuulatab suure pingutusega. Neli ja kolm — s. Kolm ja neli — o. Neli ja neli — t. Neli ja kolm — s. — Sots. — Torsten koputab, et ta aru on saanud.

Tõesti, Torsten ei saanud mitte üksi sellest üksikust sõnast aru, vaid ka sellest, mis Kreibel selle ühe sõnaga tahtis ütelda. Tekib küsimus, kas tema sotsiaaldemokraatide hinnangu ja selle sotsiaaldemokraatliku ajalehe toimetaja kurva saatuse vahel ei ole vastuolu?

Ja nad maksavad metsikult kätte neile, kes nende juurde mitte üle ei jookse või koguni opositsiooni astuvad; ja kui see veel üks juut on, siis on nad mitu korda tooremad, mitu korda metsikumad.

Agas nad teavad ka väga hästi ja on seda küllalt tihti alla kriipsutanud, et nende verivaenlased on siiski ikka ainult kommunistid — ja ainult kommunistid, sest viimased on kapitalismi verivaenlased.

Peksmine ei sünni täna õhtu mitte ainult Koltvitzi kongis, vaid vahtmeister Zirbesi juhatusel käib peksukomando üleval kõik kongid läbi. Pea kostavad hoobid lähedal, pea kaugemal. Niiviisi tund tunni järel, hirmuhigist märjad, lamavad oma naridel pimedas üksikkongis vangid ja ootavad, et igal hetkel võib ka nende kätte järg tulla... Agas sel ööl möödub neist see kari-kas.

Tõlk. S. Allermann.

Barrikaadid

Neli katkendit P. PAVLENKO Pariisi Kommunaat käsitatavast romaanist

VAEVALT näitlejate sissekäigust läbi tunginud, läks Helene Roche (loe: Rosch) väsinult oma riietumistuppa. Reshissõri kell kõlistas kõik näitlejate toad ja lavatagused ruumid tühjaks. Kõik kogusid kiiresti „väljaastumistuppa“. Vaatlejate saal täitus hüüetest, ja näis — et ta läheneb, paiskab eesriide praegu kõrvale ning neelab kindlusetu lavalau. Helene tahtis õnnetust partituuriga ära seletada, kuid reshissõr hüüdis hoiatava viisakusega:

— Mademoiselle*, seletused pärast.

Eesriide liigaltas ja laskis saali esimese sooja ja rõõmsa õhuvoolu lavale. Helene astus ette. Saatja asetaskäed kuulatades klaveri klahvidele.

— Ma ei laula teile seda, mis pidin laulma, — hüüdis Helene saali. — Olin täna võitluse raioonis. Minu nootide vihik hävines. (Ta puhkes nutma.) Ma olin kogu hommiku lahingus... see on, lööming oli lihtsalt meie majas.

— Kus? — küsiti saalist.

— Neuilly's (Nõijis)... Kakeldi lihtsalt meie majas... Ja noodid hävinesid.

— Õigus, õigus — hüüdis keegi looshist. — Ma tean. Olin ka ise seal.

— Neuilly's? Mina ka.

— Hästi löödi! Tean!

Äkki hakkas saali õhk pragisema ja langes Helenele hoogsalt kaela. Tahtmatult sulges ta silmad hoopis oodates, ja avas nad alles siis, kui esimesed orkestrihelid, mis hääled ja käteplagina kõrvale trügisid, ta kõrvu tungisid.

Orkester mängis pidulikult ei tea mida.

Helene kuulis hüüeid: „Au kangelas-te! Elagu naisterahvad!“

Reshissõr hüüdis talle kulisside tagant: „Kummardage! See on teile!“

— Kummardage, kummardage! — sisistas klaverisaatja tagantpoolt ja hakkas mängima.

Kiiduavaldused tugevnesid. Helene jooksis kulisside taha, jõudes veel tähele panna, et mõned inimesed parterris üles tõusid ja igasse külge kummardasid. Orkester jäi kuulmatuks.

— Minge publiku kutsete peale välja, — ütles reshissõr rahulolematult. — Tegite ilusa numbri, see on tõsi, kuid — pange tähele — ilma igasuguste võimalusteta. Muide, võib olla, te mõtletegi ehk, et pool

teatrit täna teie juures Neuilly's kakles? Esimesena ja ainukesena on see teie juhtum andeksantav.

Ta võttis Helene kätest kinni ja viis ta naeratades lavale.

Kogu hüüete kaos kordus uuesti.

— Kummardage, — sosistas reshissõr.

Helene kummardas. Parterris tõusid jällegi kaks inimest püsti ja kõigutasid päid, käsi rinnale surudes. See tundus naljakana, ja Helene puhkes naerma, ise aga kohe oma juhtumuse üle ehmatades.

— Tubli eit, meil on tubli eit! — hüüti saalist.

Reshissõri käest end lahti tõmmates, lendas ta ülepeakaela kulisside taha. Vastu tuli Anatole Morin (Morään), chansonnier*.

— Parandage mademoiselle'i hooletus ära, — ütles reshissõr sellele.

Morin pilgutas tähendusrikkalt silma — et küll näete, parandan kohe ära, — ja väljus lavale.

— „Ära jäta mind maha“, Fleury (Flörii) romanss... .

— Pole tarvis!

Klaveril saatja võpatas, ja vaikne heli tibask keelte peale.

— Pole tarvis!

— Ja, ja, pole tarvis!

— Küllalt!

Kulissidele toetudes sulges Helene silmad. Nii karjutakse tsirkuses kardetava numbri puhul.

— Pole tarvis! Käi kuradile!

Vaevu häält valitsedes lausus Morin mõistvalt:

— Ilus, suurepärane. Ma laulan teile midagi muud... „Ma jäädavalt sind jät nud“... Dorivali muusika... .

— Käigu ta kus kurat!

— Pole tarvis!

— Küllalt!.. Helene Roche!.. Bis!

Vaheaeg kuulutati palju varem välja kui õigus oli. Vaimustusest ja erutusest väsinud saal sumises ja mässas võimatult.

Helene läks annetustekarbiga jalutuseruumi. Küsimata, mille heaks ta annetusi korjab, loobiti talle heldelt hõbedat. Juttu akti tuhandetel teemidel. Teda peatati, et hommikuse juhtumi üle järgi pärida. Talle nimetati mingisuguste naabrite nimesid — on need elus? Surnud? Ta ei teadnud kel-

* Mad'muasell — preili.

* Schansonjee — kergete laulude, kuplete laulja.

legi kohta midagi ütelda. Teadjad inimesed vastasid tuliselt tema eest: elus, elus, pole mingit kahtlust. Tuli välja, et tema vaeses linnajaos täna koidu ajal kogu linn oli lahingut löönud. Olid võidelnud veovoorimehed, — nad kujutasid praegu, ümbritsevate inimeste naeru all, Bigout (Biguu) ümberhaaramist, — olid löömingust osa võtnud kooliõpetaja, kes hommikul tuttavate juurest koju läks, omnibuse kutsar, piimanaised, korstnapühkijad, aiaviljamüüjad, advokaadid, tuletõrjujad, raudteelased, — kõik, kes hommikul juhtusid mööda minema või keda kõrvalt juurde tõmmati.

Etendus katkestati. Helene läks rõõmsalt koju.

— Meie oleme teiega lahinguseltsimehed, — ütles noor ohvitser talle väliskuse juures. — Ma teadsin, et te noodid ära olite kaotanud. Mind huvitas väga näha, kuidas teie välja puperdate.

— Teie tulite siis ainult sellepärast?

— Jah.

— Teie nägite mind seal! Majas? — küsis Helene. — Teate, ma pidasin end väga rumalalt üleval. Isegi häbi on... Mina laulsin, kaardiväelased aga naersid. Ehmatasin ära. Hakkasin veel kõvemini laulma. Siis ütlesid nad — lähme vaatame seda kana, kes seal kaagutab. Mina võtsin noodid ja pistsin ahju. Ehmatusest. Teie naerate?

— Naeran, sest see on naljakas. Tõesti. Hommikut aga, nagu ta teil välja kukkus, meelde tuletada ei maksa. Kõik on ära parandatud. Teie tegite praegu suurepäralise võtte. Inimesed elasid teiega seda kõike läbi tubli pool tundi.

— Teie arvate? — küsis Helene; kuid ohvitseri sõnad rahustasid teda. — Ma olen aga väsinud. Tahate, jalutame veidi? Kuidas teie nimi on.

— Heinrich Grodzenski. Muidugi, jalutame.

Õõ imbus niiskelt puiesteedesse. Siin seal oli õhtu veel puutumata jäänud: tähed, eha roosad jäljed ja gaasilampide valgus hõljusid üheskoos õhus. Laternad susisesid ja aurasid kiirgavat auru välja nagu vahus hobused. Linn oli kui nukuteatri tühi saal, kõik liikus temas valju, puise mõõdukusega.

Möödasõitva omnibuse katusel laulis kübarata inimene:

Razzli! Dazzli! Hobble! Dabble!

— Mul on hea, — ütles Helene. — Eks ole tõsi, et ma oma hommiku ära parandasin? Jah? — ja äkki nagu unest virgudes, küsis ta valjult ja tõsiselt: — Aga ütlege

mulle viimaks omeli, mis meil siis tõepoolest Pariisis sünnib?

— Praegu ütlen ainult, mis teiega on sündinud: teil tuli tahtmise kangelaseks saada. Kiirustage. Rutake. Teile meeldis, et teie isikus hommikust võitu läbi elati. Ärge ajage tagasi; see on ju tõsi? Kunst — see on veenmine otsekoheusega. Pidage meeles. Noh, kas teie laulud palju kordi niisugust rõõmu ja lõbu on tekitanud?

— Kuid mis siis on sündinud? — ütles Helene, pahanedes. — Seletage mulle, — ja ta põikas tahtmatalt oma saatja pealetikkuvast otsekoheusest kõrvale, sest et ta ühtlasi tahtis ja kartis mõelda, et saatjal õigus on.

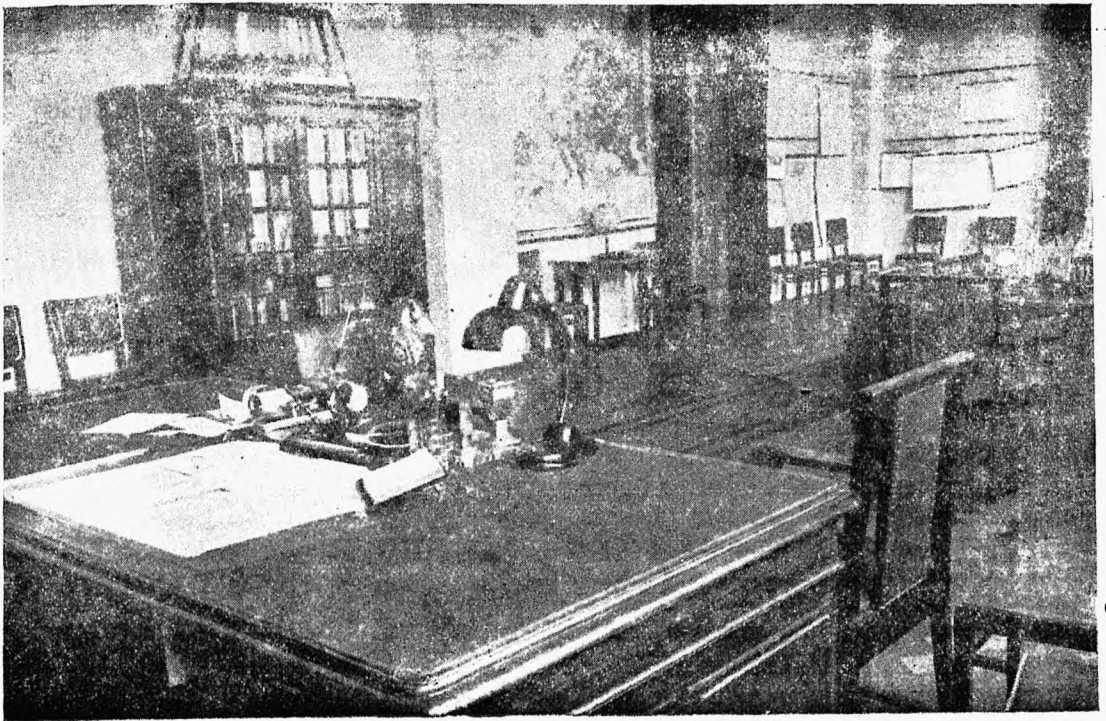
*

Tundmatu, käänuline ja vinta-vänta uulits, mis nagu kokutaja ühtlast liikumise voogu takistas, viis nad vaevaselt, murdudes, põikuulitsateks ja tühjadeks platsideks pudenedes, väikese raudtee-pooljaama juurde välja. Kuigi nad lahinguplatsist eemaldusid, kostis suurtükimürin siia palju valjumini. Majade seinte ja jaama plekk-katusele langedes põrkas paukude kaja valjult pleki ja kivide plaginal tagasi. Näis, nagu viiks iga pauk krohvi seintelt ja kivid katustelt enesega kaasa ning lõhestaks õhku. Nad sammusid kiiresti tagavara- ja manööverteede võrgust üle ning astusid depoosse. Paukude vastukaja osatas siinolevate asjade hääli ja metalli kõla, ning murdis klaaskatuse lõhest sisse, nagu oleks haamriga paugutatud või peitlitega taotud.

Vahel hingamist tagasi hoides, vahel õhku pahiseva vooa välja pahvides, vilistas haruldase kujuga vedur rahutult väljasõidu teel. Selle taga oli kolm türmimudeli taolist ilma akendeta, kitsaste laskeavaustega, ilma trepita ja madalal, vedrude peal asetsevate keredega vagunit. Veduri rattad paistsid vaevalt nurgelise raudse teki alt, mis nagu rutuga selle auru-hobuse selga visatud näis olevat. Suits voolas korstmast kuidagi külje peale välja. Vedur sarnanes suitsetajale, kes piipu taskus hoiab.

— Istume — ütles Lamarck, — võib olla, peab veel midagi välja mõtlema.

Ta ei olnud oma eluga kunagi rahul. Alatine kurnav töö ja mingi päritud rahu puudus ei andnud talle kunagi võimalust oma hinge igatsust lämmatada, mis ta elu ainuke ajejõud oli. Lamarcki tähelepanelikud, karmid, rahutud silmad pidasid meeles oletsemise iga pisiasja: häälekõla, kõnnaku varjundi, maakamara, millel ta sammus, muutlikkusegi; kuid maailm möö-

Sm G. K. Ordshonikidse töökabinetit rasketööstuse rahvakomissariaadis Moskvas.

dus ta vaatest arusaamatuna, seletamatuna, mõistusele otsast lõpuni ja korraga tabamatuna nagu mets kõrbeinimese pilgust. Maailmast oleks ta võinud aru saada, kui ta selle ise oleks istutanud nagu viljapuuaia. Nüüd, mil tal nelikümmend kuus aastat turjal, oli nagu veidi hilja rõõmustavasse varingusse, elukorra muutusesse uskuda, kuid ometigi oli mõte sellele, et see varing kindlasti tuleb, praegu kõigist teistest tugevam.

Ta ei imestanud ega kurvastanud, ja olles täis teadvuseta heatahtlikkust kõige vastu, mis teda uutele eluradadele tõmbas, kogus ta endasse mõõdukalt erksust. Seda ammutas ta kõikjalt — nii enese, kui teiste tegevusest, jutustustest, unenägudest, loetud lugudest. Ta jälgis oma erksust kui seedimist või südame tegevust. Äkki teistsugust elu saada! See oli niivõrd uskomatu, et võis ainult varingu teel sündida — ootamatult, kardetavalt ja lõpuni rõõmsalt.

Ta tegi ettepaneku istuda, kuna sattus segadusse.

— Millal see sulle pähe tuli? — küsis Levitshenko, vedurile näidates.

Lamarck laotas segaduses käsi. Tal oli kergem leiutust ümbritsevatest asjaoludest jutustada, kui leiutamise meetodeid seletada.

— See oli Asnières'is (Anjääris)* — ütles ta; — versaillesed põrutasid kindluse mortiidest. Rahvas sebis sinna-tänna, varju polnud peaaegu kuskile pugeda. Eriti need vigased. Poeti kuhu saadi. Ja siin äkki mürsk — trrah! — vaguni pihta ja puistas raua maha. Ma ütlesin sulle, et ma rauda vedasin, kahetollilisi plaate. Need kukkusid üksteise peale pikiti ja põiki ning jäid seisma kui telk. Sandid ronisid sinna telki. Tõusis naer. Kaks tundi istusid seal varjus. Ja siin ma siis taipasingi — rauast telk on vaja ratastele tõsta. Näe, nii nagu praegu. Rääkisin sellest Dombrovskile. Tema juures aga olid sakslased juba oma plaaniga: tahtsid rauast barrikaadi rataste peal välja lasta, et teda ühelt nurgalt teisele vedada. Saad aru, kui teravmeelne see on. Noh, lõime ühte. Ja nii see sündiski, päris lihtsalt.

— See on väga praktilik, — ütles üks sakslane. — Ja uus.

— Kuid pole veel tundma õpitud, — tähendas teine. — Pole tundma õpitud just niisama kui mitraiõsigi**. See pole rohkem midagi, kui uudisasi, kuna liikuv bar-

* Tööstuslinnake Pariisi külje all. — Tõlk.

** Kuulipilduja — Tõlk.

rikaad oleks... Seal, mu härrad, oleksid meil suuremad kogemused.

— Teie ei mõtle öieti, — ütles neile Levtschenko kah saksa keeli. — Tõepoolest pole raudne barrikaadi kate sugugi nii suur uudis, teie annate talle vaid liikuvuse. Kuid liikuvaks barrikaadiks on ka uulitsaäärsed majad, kus operatsioon käib. Võtame, näiteks, kaks maja — üks teise vastas; oleme need oma alla võtnud, loobime meie kõik, mis ette puutub akendest uulitsale — mööbli, madratsid. Seal ongi teil esimene barrikaad, tõke. Kui see oma tähtsuse kaotab, lähete järgmistesse majadesse edasi ja loobite nende akendest teise niisamasuguse tõkke välja...

Laskmise paugud põrisesid vastu depoo seinu nagu tuul. Klaasid hakkasid tihedalt, klirisevalt värisema. Auru linnutee veduri kohal võpatas ja sadestus allapoole, nagu oleks talle midagi peale langenud. Levtschenko lõpetas kohe oma seletused sakslastega.

— Täna astume uut liiki sõjariista ajajärku, — ütles ta. — Noh, sõbrad, asume kohtadele.

— Kuulge, kelle jaoks me kõik need asjad oleme teinud, küsin ma? — ütles Ravet (Ravee), ja kattis näo käega kinni, et end rahustada.

Rong roomas depoost välja. Sakslane keeras paksust paberist suitsu ja pakkus Ravet'le.

— Juua-süüa raha on? — küsis ta naljatoonil. — Magada, — ütles ta siis ja, kulme tõstes, millest punane habe ta põsenukkidel turri läks, lisas selgelt, peaaegu sõnu moonutamata juurde: — Öö, uni, kõik on hea. — Ta löi käega ja hüppas, ümbervaatomata, vagunisse.

Selsamal tunnil piiras Dombrovski, kes paatidega üle Seine jõe oli sõitnud, Becon'i lossi ümber. Versaillased jooksid Courbevoie (Kurb'vua) poole. Asnières'is hakkasid vedurid hundama. Versaillaste tule all tormas rauaga ülelöödud rong Asnières'i sillast üle. Teda juhtis masinist Lamarck. Asnières'i platvormi juures ajas ta enda, kiirust peaaegu vähendamata, poolenisti veduri putkast välja. Jaamahoone hävines ta silma all. Ta oli tulekahju leekidega ja plahvatuste väljatustega üle ujutatud.

— Teie olete juba siin, kindral? — hüüdis ta Dombrovskit silmates.

— Tee on vaba kuni Charlebourg'ini (Scharlburgini), — hüüdis see. — Ootan teid kahe tunni pärast tagasi.

Lamarck vastas sellele kiiruse suurendamisega. Kahureid korda seades paugutasid sakslased vagunis haamritega. Pudenevatel

sõehunnikutel balanseerides, püüdis Levtschenko pikksilma peene puuriga pimedusest läbi oherdada.

— Möödume Colombes'ist (Kolonbist) — teatas Lamarcki abiline. — Semafor!.. Charlebourg!... Manufaktuur!..

— Tuld! — Levtschenko tõmbas signaalnööri.

Rongi raudne rüü võpatas, kõmisedes, laskepaugust.

— Tuld!

— Ja kuidas ma ometi taipasin, et siis, Asnières'is, rauda mitte maha ei laadinud, — ütles Lamarck mürtsude vaheajal. — Kas kiirust lisada?

— Lisa! Tuld Manufaktuuri pihta!

Courbevoie vastas rongilt tulistamisele paaniliku laskmisega igasse külge.

Ravet'i aga polnud jõudu teda ümbritsevat teadmatust taluda. Ta tormas jooks-tes Seine poole.

*

Thiers (Tjäär), Versailles'i täidesaatva võimu juht, ei olnud see mees, kes jõukate külameeste ja Pariisi poodnikkude Prantsusmaa Pariisi sotsiaalsest revolutsioonist päästa oleks võinud. Loomu poolest arg, ja — järelikult — oma arvamistes kõikuv ning äärmiselt põhimõttetu, püsis ta võimu juures sellepärast, et tal täiesti ükskõik oli, mida kaitseda. Ta oleks võinud täie tõsidusega selle iseloomustuse omaks võtta, mille Marx Napoleon kolmanda aegsele prantsuse kodanlusele andis.

„Ainult vargus võib veel päästa omanduse, ainult valevanne — usu, ainult liiderlikkus — perekonna, ainult korratus — korra“.

Sõbrad nimetasid seda tema omadust mõistuse painduvuseks ja kõrgeks diplomaatlikuks taktikaks, vaenlased aga — saatanlikuks kavaluseks. Tegelikult polnud aga Thiers kaugeltki tark: kõik, mis ta loomuse jõu koostas, mahtus ühte määrangusse — müüdivus. See oli tõesti suur, kõike läbistav ja geniaalne. Kuna aga kodanlise ühiskonna iseloomus müüdivus peajooneks on ja nimelt see keel, mis kõigele tooni annab, siis valdas Thiers teadvusetult saladust oma ilma asju sügavalt, õigemalt ja täpsemalt mõista, kui ükski kaasaegne riigimees. Miski ei tumestanud tema tundemeelt — ei lugupidamine inimeste, ega põhimõtete vastu. Neist elumõistmise puudustest, mis mõnele ta kaasaegsele omased olid, kes demokraatia tervendava mõjuga olid kokku puutunud, oli tema vaba.

Pariisi 18. märtsi sündmused tabasid teda ootamata. Ta oli enese just Bordeaux (Bordoo) rahvuskogu parajusmeelsetele vabariiklastele, Bismarckile ja bonapartistidele ära müünud, oli lubanud vabariiki alal hoida ja ühtaegu ka keisririigi uuesti jalule seada, maksta sakslastele poole miljonit, ja sakslastele mitte kopikatki maksta, kõrgendada tolle inglise kaupadele ja, vastupidi, neid mitte kõrgendada. 18. märtsi ülestõus tabas teda ootamata, sest see ajas kõik ta plaanid segi.

Kui ta hingeldades oma ruumidesse jooksis, mis talle Versailles'i lossis olid antud, oli ta esimene küsimus politseiülemale: kes nad on?

— Nimekiri! — karjus ta. — Teie olete pastel, mädanenud kõrvits, aga mitte politseiülem! Andke mulle ninameeste nimekiri.

Ninamehi polnud. Tõepoolest, esialgul peamehi ei olnud. Politseiülem hakkas õnne peale nimesid nimetama:

— Või olla, Felix Pyat (Piaa), härra president?..

— Ah, seda vana jänese s...a tunnen ma juba ammu; ei, mitte tema, edasi...

— Flourens (Fluraans), Ravvier (Ravvie), Varlin (Varlän). Kurat võtku, Vermeresch, muidugi.

— Kui muidugi, siis kus te olite? Kui muidugi, siis, lähendab, et teie teadsite, kahtlustasite, aimasite, oletasite!.. Kasige välja. Hommikuks muretsege mulle algatajate ja õhutajate täpne nimestik.

Kuid ka viie päeva pärast, kui talle arvatavate õhutajate täpne nimestik esitati, ei saanud talle olukord selgemaks. Muidugi, süüdlased olid nii prudonistid kui Blanqui (Blankii) partei, nii demokraatlik ajakirjandus kui Internatsionaali föderaalnõukogu ja Napoleoni andetud kindralid, kes sõja olid kaotanud ja Pariisi hiljem piiramise ajal ei osanud kaitsta; süüdi oli Garibaldi, kes isamaalsuse tule põlema oli süüdanud, süüdi oli Rochefort (Roschfoor), kes ausameelselt kaitsevõitlustesse vahele segas, süüdi olid poola ja itaalia emigrandid, kes ülestõusu kogu ilma töörahva au ja kuulsuse asjaks kuulutasid. Teisest küljest olid süüdi ta oma ministrid, kes peasjalikult oma primitiivse kelmuse ja andetuse poolest tuntud olid, süüdi oli kirik, inglise salakuulajad ja juudi pankiirid.

Kui marssal Mac-Mahon tema juurde ilmus, et oma valmisolekut mässu mahasurumiseks avaldada, laskis Thiers teda kaks tundi eestoas oodata, kuid kargas välja, enne kui oma meeletu viha maha suruda suutis, ja hakkas, kikivarvule tõustes, oma

kollase nõrga käekesega marssali mundrit torkima:

— Koerakoon! — karjus ta. Teie, minu marssal, olete eht koerakoon! Nii laokile lasta! Ah! Nii desorganiseerida! Ah! Ma pühin teie ettepanekuga tagumikku, vaat mis! Ja-jah! — Ta hüppas marssali juurest eemale nagu pall seinast ja näitas käega uksele: — Ma kutsun teid siis, marssal, kui vabariigi asjad seda nõuavad. Ärge targutage.

Siis hakkas ta ühte kindralit teise järel välja kutsuma ja nendega pikki jutuajamisi pidama. Iga päevaga veendus ta ikka rohkem nende täielikus sõjaasjanduse tundmatuses ja hakkas sakslaste abi peale mõtlema. Ta kartis ainult ühte, et ta sellega rahvuskogu väikekodanlise osa keskel mõju kaotab. Peale selle kartis ta veel inglasi ja ka venelasi. Ja lõppude lõpuks ajas see kõik ta nii segi, et ta kuidagi ei suutnud ühtset revolutsiooni mahasurumise süsteemi üles seada. Algul tehti talle, Pariisi linnapeade eestvõttel, kompromissettepanek — Kommuunaga mõnesuguste reformide vastuvõtmise alusel kokku leppida. Thiers ütles sellest ära, sest ta tahtis neid reforme ise kinkida, ja ka sellepärast, et ta rahvuskogu uusi valimisi kartis, mis kokkuleppele pidid järgnema. Kindralid soovitasid linnale peale tormata — ta ei uskunud neid. „1809. aastal tuli prantslastel nelikümmend üks päeva Saragosat pommitada, — ütles ta asjatundvalt. — Ja lõppude lõpuks tuli, et hispaanlasi linnast välja lüüa, iga uulits ära mineerida“.

Ta lükkas ettepanud viisid tagasi ja jäi peatama sellele, mis ta ise välja oli mõtelnud — äraostmisele.

Tema agendid maksid — nende eneste tõenduste järgi — kõigile, kes aga tahtsid. Nad esitasid talle kommuuna kindralite, ajalehe toimetajate, tööliste juhtide ja valitsuskonna ametnikkude allkirju. Nad kinnitasid, et kõik on ära ostetud ja valmis täidesaatvale võimule alla andma; kuid versaillaste pealetungid löödi endise metsiku visadusega tagasi, ja ajalehed ilmusid iga päev ikka leppimatute loosungitega.

— Nad kaotavad oma internatsionalismiga, — ütles ta viimaks. — Pariislane ei taha võidelda, kui see inglise või vene proletaarlase heaks sünnib. Vene probleemid ei huvita meil kedagi.

Ta andis juhatusi Kommuuna internatsionalismi poliitika provotseerimiseks. Tema agendid karjusid kõigil ristteedel, et see asi, mis Pariis ette on võtnud, mitte Pariisi, vaid vene, inglise ja poola asi on.

Ja ükskord tutvustas vene keiserliku saatkonna sekretär hr Obreskov täidesaatva võimu juhti ta agitatsiooni ootamatute tagajärgedega.

— Kas teate, härra president — ütles ta, — et kaevandused põhja raioonis ja Pas-de-Calais (Paa-de-Kalees) teil poolakate tööjõudu tarvitavad, Normandia ja Vahemere kallas — hiinlaste tööjõudu, Bordeaux klaasivabrikud — neegrite tööd, Birey (Biree) rauakaevandused — itaallaste ja sakslaste tööjõudu, Lyon — kreeklaste tööjõudu; et jute- ja metsatööstus Püreneides hispaanlaste najal üleval seisab ja et kõik Põhja-Prantsusmaa hooaja töölised — belglased on. Ja kas teie teate, härra president, et kõik need võõrrahvustest tööliste grupid Pariisi ülestõusjate internatsionaalset poliitikat väga positiivselt vastu võtavad?

Kolm päeva peale seda kõnelust kutsus Thiers Mac-Mahoni.

— Tormijooks, äraostmine, majanduslik blokaad. Nii saame neist varsti jagu, — ütles ta julgelt.

Kuna ta kindel polnud marssalite võimetus, käis ta ise iga päev laskeharjutustel, revideeris sõjaväe varustamist ja viibis ohvitseride poliitilistel õppustel. Kui tal rohkem aega oleks olnud, ta poleks mitte otsekohest ja avalikku sõda valinud, vaid, vastupidi, kaudsete hoopide süsteemi, oleks oodanud võitu nälja, kommuuna parteigruppide lahkuminekute, ta juhtide vilumatuse ning paljude sõjaspetsialistide truudusetuse tagajärjel. Ta oleks paremaks pidanud jakobiinlasi ja blankiste, prudoniste ja Internatsionaali poolehoidjaid vastamisi nii tülli ajada, et Pariisi töölised kahekümne aasta peale töötuse annaksid kõiki neid kopikaliste ajalehtede härrasid mitte uskuda. Tema plaanides ei olnud algul kavatsust pariisi töölisi füüsiliselt hävitada, ei, ta lootis, et mässajad „rahulikult“ teel alla vannuvad, kui ta neile nende juhtide müüdavuse on selgeks teinud, kui neid hirm kodanluse kõikvõimsuse ees ja oma enese ühiskondliku võimetuse teadvus valdab. Kuid olukord nõudis kiireid otsusi. Kolmekümnenda aprilli valimised ei olnud tema kasuks. Bismarck läks päev-päevalt nõudlikumaks, Pariis — päev-päevalt organiseeritumaks, Bordeaux rahvuskogu — päev-päevalt sõnakuulmatumaks. Mai algul otsustas ta kindlasti, et hakkab Billancourt'i (Bilankuuri) poolt linnale peale tungima. Saint-Cloud (Sän-Kluu) ja Point-du-Jour'i (Poän-dü-Shuuri) väravad olid ta pealöögi punktideks märgitud. Ta saavutas Preisi staabiülemalt kindral Fabritiu-

selt nõusoleku linna blokaadi juures Versailles'ile abiks olla, ja Charenton'i (Scharentoni) juures Seinel tekkisid kindlustused. Linna kõrgemat haritlaskonda hoiatati, et täidesaatva võimu juht tähelepanelikult nende suhtumist revolutsioonisse jälgi ja mingisugust osavõttu Kommuuna algatustest normaalseks ei pea. Ainukesed, keda ta julgustas oma kohale jääma ja kõigest jõust töötama, olid välisasjade ministeeriumi ja Prantsuse panga kaastöölised. Niikaua kui Kommuun diplomaatlikku arhiivi ei julgenud avaldada ja pangaraamatuid ei konfiskeerinud, võis ta sõja lõpptulemuste pärast rahulik olla.

Thiers'iga Versailles'is kohates kiitis Põhja-Ameerika saadik Washburne kõik Thiers'i algatused heaks. Washburne jäi Pariisi ja oli kõigea kursis, mis seal sündis, isegi sellega, mis sündima pidi.

— Ärge halastage nende peale, kallis president, — rääkis ta; ärge lubage neile armu. Makske neile surmatshekkidega. See raha maksab alati hästi.

Ja Thiers kinnitas veel kord oma plaani: Point-du-Jour'i kaudu Pariisi tungida. Ta määras Mac-Mahoni väeliini lähedale, Saint-Cloud'sse ja veetis ka ise neli päeva nädalas seal, julges ükskord isegi Billancourt'i silda järele vaadata, seejuures visa mehisust üles näidates, nagu ajalehed pärast kirjutasid. Muide, see päev oli väeliinil rahulik.

Kevad hakkas alles jõge liigutama. Vesi soenes pikkamisi. Sildade alla pugedes kaevles tuul ööde kaupa vett ja rebis paate lahti. Tõkati haisu, mis alati terve, töötava jõe kohale kerkib, ei ilmunud kaua Seine kohale. Jõgi pidas end nii üleval, nagu oleks ta alatiseks liikuvuse kaotanud ja ei soovi mitte kuhugile voolata; ta loksus sihitult sadamate juures, mängles aurikutega nende talvekorterites ja näpitses mõlikult oma lainetel asju, mis linn sinna loopinud. Päikese loojanguga jäi ta vaikseks nagu talvel. Hommik algas tal vaevaga.

Tühja kõhu peale tassi kuuma kohvi ära joonud, nagu sanitaarkomitee kaitseabinõuks hommikuudude vastu oli soovitanud, astus Clara Frounier (Frunjee) kahuri paadi tekile.

— Missugune halastamatu jumal, — sõnas ta, — isegi päikest ei saa ta käest välja manguda. — Clara kavatses kaldale buljongi poodi minna, et mõnda praejäänust tellida.

— Asuge oma mortiiri juurde, Clara

Frounier, — ütles talle komander. — Hakame liikuma.

Auteuil (Otöij) ülekäigusilla taga laskusid pahem- ja parempoolse kalda kindluse seinad vööni vette, kui tahaksid nad jõest otse jalgsi läbi minna ja ta voolu täiesti sulgeda. Billancourt'i saare juures ajas ujuv patarei kahuripaadile „Estoc'ile“ järele. Parempoolse haru kaudu saarest mööda minnes, läksid laevad lahku. Patarei valis oma sihtmärgiks Meudoni (Mödoni, „Estoc“ aga võttis sihi Billancourt'i äärtele. Seine alevikulik väljanägemine neis paigus tegi meeskonnale nalja.

Uhutud kaldad, paatide auklised kered märjal ja räpasel leetel, viletsad pajupõõsad, lehmad, kes kõhuni vees seisisid, — kutsusid esile avameelse imestuse. Peale Pariisi piirides oleva Seine majesteetliku rahu näis see Seine nagu meelega sasisitud, ehmunud, ebatõsine olevat. „Estoc'i“ peal löi laevakell, nagu poleks midagi juhtunud. Ta kõlav heli tuletas külakirikiku kella meelde. Kõrge maja katusel Billancourt'i kaldal hakkasid Versailles'i signalisti punased lipukesed vilkuma. „Estoc'i“ peal kamanadati tulid.

Meudon kohe nagu kiirustles otsast otsani süttima. Ühest mürsust, kuhu see ka ei oleks kukkunud, löid ehitused väga mitmes ja mitmes kohas loitma. Vaguneid kaotades pagesid vedurid Versailles'i poole.

Billancourt näis palju vastupidavam olevat; mürskude plahvatused kadusid ta ehituste tihnikusse, peaaegu ilma kahju tegemata. Ainult Billancourt'i silla juures tekkis lõbus segadus. Mürsud pildusid siin jahukotid ja soolaliha tünnid vallatult segi. Soldatid jooksid kaldal laiali, hobused kiskusid trengid puruks ja lõhkusid vankrid pilbasteks. Kallas kerkis nagu liiva-purskkaev ja pildus mullavihma jõkke.

Clara askeldas oma mortiiiri juures nagu kodu ahju ees. Ta oli seeliku jalge vahele pigistanud ja hoidis teda põlvedega kinni, et seelik ta liigutusi ei segaks; tal polnud mahti isegi pead kratsida. Hävitamise vaim oli teda järsu murelikkusega haaranud. Sisemiselt tundis ta, kuhu oma hellitatud raua portsjoni saata, ja närvitse, kui

pihta ei saanud. Inimesi polnud kaldal enam näha. Ta saatis mürsu telkide pihta ja muljus nende nelinurga mustaks, suitsevaks humnikuks. Ta virutas jahu pihta. Naer lämmatas teda. Veel kord jahu pihta. Mürsk tungis valgesse jahupilve ja askeldas seal nagu elav. Jahu lendas jõe kohal, patarei tekki valgendas.

Siis löi parvevedaja kabuhirmu kangelaslikkuses kirvega oma noalaeva põhja ja raius kõie katki. Järgmise mürsuga vabastas Clara jõe selle mädanenud anuma krampidest. Ta tahtis veel lõhestiku pihta ülekäigu taga virutada, kuid „Estoc“ keeras tagasi, kutsudes patareid oma järele. Meudoni metsa poolt tormas kahur täie hooga lähemale. Clara astus mortiiiri juurest eemale ja seadis seeliku korda.

— Kõrvetasin miipalju kui suutsin, — sõnas ta laialt õhates.

Kiiresti mööduti saarest, ja juba varjas ülekäigusild neid oma võrguga. Sadamas ootasid poisikesed, valmistudes kõit vastu võtma.

Tunni aja pärast tantsis Clara söögimajas. Ta liigutas nobedalt jalgu ja keerutas seelikut, kirpe endalt maha raputades. Siin räägiti, et ühel Versailles'i mürsuga tapetud plikal olevat prillid ja paber taskus olnud, mis kinnitanud, et ta haigetalitaja ja nelikümmend aastat vana on.

Clara pidi naerust peaaegu lämbuma.

— Halastamatu issand, — kähistas ta läbi naeru, — millised vembud päise päeval!

Siis ostis tüürimees Aristide talle kingituseks kuus metslinnuprae tükikest, ja nad läksid kahekesi patareile tagasi. Aristide laulis moodsat romanssi: „Kui süda sul tiivuline, siis anna tal linnu nimi!“

Ja Clara vastas talle selle viisaka komplimendi peale tõsiselt:

— Kui sa tahad minuga sõbrustada ja nõnda edasi, siis ma ütlen otsekohe — süda on mul kui part. Kord ta mul on, kord jälle pole teda. Pane tähele, Aristide, ma armastan kõige paremat ümberkäimist.

Tõlk. H. Niineberg.

K Ü L A

A. S. Puschkin

Sind, kaugel kolk, kus elab vaimustus
ja hool,
Ning töö, sind tervitan ma rõõmulikul
rinnal;
Siin möödub nüüd mu päeve nägematu
vool,

Siin õnne, unustuse pinnal!
Ma sinu nüüd: Cyrceade patused paleed,
Peod, eksimused, lõbud olen jätnud maha
Ja võtnud metsamüha, vaiksed põllud need
Ning hõlbuelus mõtiskleda vabalt tahan.

Ma sinu nüüd: mul meeldib see
Aed õitsev, kus nii palju varju,
Aas, kerkinud kus lõhnavate kuhje harju,
Kus põõsad kasvavad üle hõbeselge vee.
Mu ees on elupildid kõikjal virvendamas:
Ma kahe järve sinipinda näen siinsamas,
Kus kalamehe paadi puri valendama lööb.
Sääl tagamal on künkad, põllurajad
Ja kaugel üksildased majad,

Ning noor kari niiskel kaldal rohtu sööb,
Sääl tuuleveski tiirleb, rehi suitsu ajab,
Ja kõikjal märgata võib küllust, tööd.
Siin langenud on askelduste ahel maha:

Tões õpib õndsust otsima ja leidma ning
Suurt säädust jumaldama vabanenud hing,
Ei harimatu hulga nurinat ta kuulda taha,
Kaastunnet äratav vaid pelglik palvekeel.

Kuid kadedust ei tunne meel,
Kui saatus kõrgendab vast juhmi,
õelat mõnda.

Oraakleid küsitelen kaugest ajast säält!

Siin õilsas üksilduses nõnda
Hää kuulda teie meelsat häält:
Ta loidu laiskust ära ajab,
Töötahe tekib rinnus kuum,
Te loomismõte minus kajab
Ja hinges valmib selle tuum.

Kuid hirmus mõte hinge tumestades tärkab

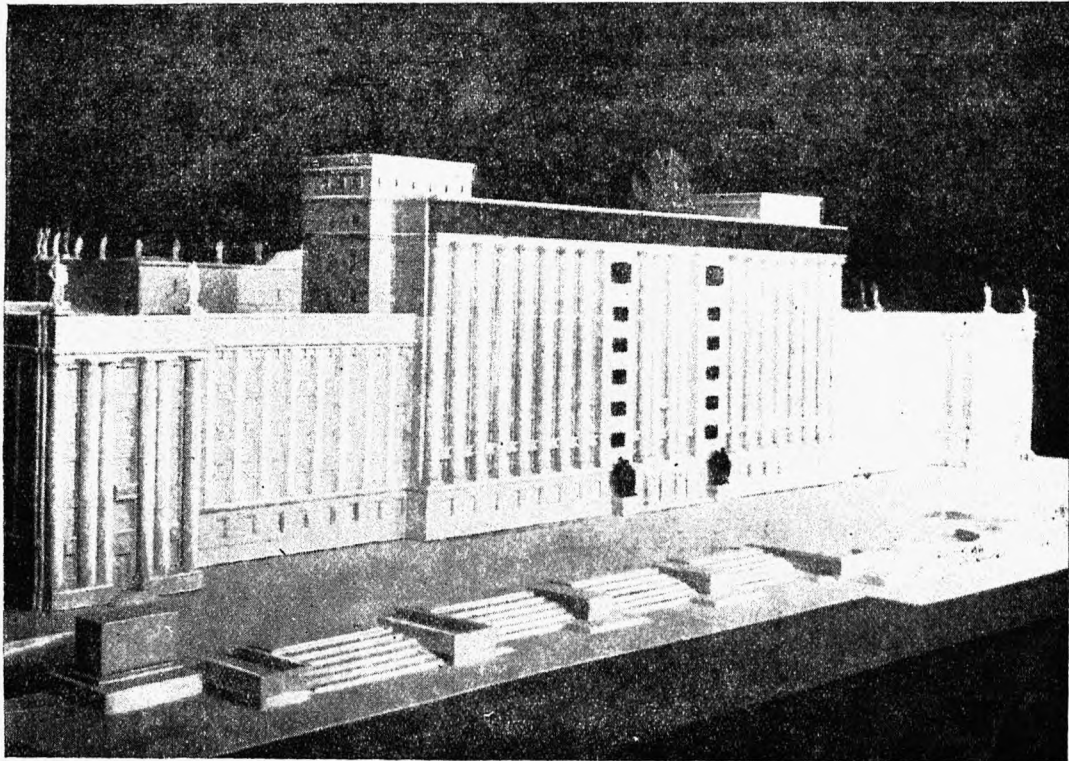
Kus aasad õitsevad, ilutsevad mäed,
Sääl inimkonna sõber kurvvalt kõikjal
märkab,

Veel võimul pimeduse hukutavad väed.

Ja hukatuseks inimsoole

Siin härra jõhkruksel ei ole piiri ees:

Ta vitsaõigusel on põllumehe hoole
Ning aja, vara, vaeva ainus peremees ---
Ei pisaraid näe, hoigeid kuule tema.

Leningradi Nõukogude maja mudel, mis valmistatud N. Liudu Teaduste akadeemia töökojas,
Nõukogude maja ehitust alati 1936. a. lõpul Moskva kiviteel nr. 74.

Ja lahja orjapoeg, kel küürul piitsaplaks,
Ning omanikuks armutult julm

mõisasaks, —

Peab võõral väljal lohisema.

Siin kõigil jäädvalt osaks raske ike, piin.
Ei julge hellitada püüdeid, lootussära,

Noor neiu selleks õitseb siin,

Et isand tiirane võiks kasutada ära.

Just nagu vanaks jäänud isad enne ees,

Nii pojad, vanemate lootus, iga mees

Siin kasvab seks, et orjaperet suurendada

Ja ise vananeda mõisa orjuses.

O, suudaks südameid mu sõna liigutada!

Miks leegitsedes loidab asjatumalt rind

Ja saatus tulikeelela on jätnud mind?

Kas näha saan, o sõbrad, lõppu kurnamisel,

Mil orjapõlve kaotada käseb tsaar?

Kas üle kodumaa kord kiirgel imelisel

Löüb priiuskoidul särendama taevakaar?

1819.

Tõlk. K. Trein.

TOIMETUSE MÄRKUSED:

Cyrcæ — vanakreeka mütoloogiast, saare naisvalitseja, nõid; selle nimega kutsutakse ka naisi, kes oma iluga mehi võrku ahvallevad.

Oraakel — jumala tahtmise teadaandja vanas Kreekas ja Roomas.

*

Luuletus „Küla” on kirjutatud 1819. a. juulis, kui Aleksander Puschkin peale haigust oma sugukonnamõisas Mihailovskojes elas. Kuna luuletus teravalt maksva pärispõlvekorra vastu oli sihitud, siis ei võinud ta muidugi trükkis ilmuda. Ta sai aga väga laialdaselt tuttavaks käsikirjas. Suure luuletaja teiste teoste kõrval kasutasid dekabristid eeskätt seda luuletust oma ideede propageerimiseks.

Käesolev luuletus on üks paremaid dokumente, mis meil lubab Puschkini ilmavaadet sellel ajajärgul selgitada. Oma hävitavas kriitikas ei jäta luuletaja kivi kivi peale pärispõlvest, ta vihkab seda ja tal pidi olema palju mehisust, et oma tundeid avaldada. Kuid siinsamas kõrval avaldab

Kujur L. Kasparjani valmistatud sm G. K. Ordshonikidse kuju.

ta lootust, et „orjapõlve kaotada käseb tsaar”. Aga see ei kõla meie kõrvus omeli mitte võltsilt, sest teist teed orjuse kaotamiseks Puschkin sel ajal ei võinudki näha. Isegi dekabristid tulid vägivaldse riigipöörde mõtte juurde alles hiljem.

Kuna luuletus tervena trükkis ilmuda ei võinud, siis avaldas Puschkin „Üksilduse” pealkirja all 1826. a. luuletuse algupoole (kuni sõnadeni: „Ja hinges valmib selle tuum”). Tervelt ilmus „Küla” alles 1870. aastal.

HUSAAR

A. S. Puschkin

Ta vihastas, ja nurises,
ja nühkis hobust talli nurgas:
„No küll on kuram kuri, kes
meid siia tõi — mis neetud urgas!

Nii veider linn ja vastik maa,
kui oleks jälle sattund Türki;
siin viina tilkagi ei saa,
vaid paljast suppi söö kui mürki.

Me peremees nii hull ja õel,
et lööks meid maha siia paika,
ja eit nii narr, et, täiel tõel,
ei mõju vanded, ei nagaika.

Kuid Kiiev! Hoopis teine paik!
Sääl olid peod ja mõnud pikad,
ja viinal oli alles maik,
et tõega lust — ning plikad, plikad!

Neil kulm nii must, nii sirge rüht,
kui vaatad kord, siis hüppab süda.
Ma neis ei sallind ainult üht...“
— „Vend, mida? Räägi, sõber, mida?”

Ta keeras vurre, iga toll
täis uhkust: „Noh, su tühipalja
meel pole arg, vaid ainult loll,
kuid meie ajal nähti nalja.

Siis kuula: Dnepri äärde jäi
meil polk; mu perenaine oli
noor, priske lesk — ei siinpool näi
nii ladusaid — sain kõigeks voli.

Ei iial tõrksat sõnakest;
kui vahel kops läks üle maksa,
siis peksin teda, kuid mis sest —
Marusjake ei mängind saksa.

Ta tegi aset, kiir ja kraps.
kui tulin koju pisut purjus;
kui pilgutasin: „Kuule, laps!“
siis kuulas mind — tal puudus kurjus.

Nii lahedalt ja libedalt
läks kõik, et kordki maad ei jagand!
Kuid äkki kiusas kibedalt
mind kiivus — kuri sundis tagant.

Jäin mõtlema: Misjaoks ta veab
end voodist enne kukehõiget?
Kes teda kurja tõesti teab?
Marusja asjad pole õiged.

Kord valvan sängis, kikis kõrv,
silma paokil — ootus painab hinge
(öö sajune ja must kui tõrv,
ja maru vihisev ja vinge).

Ning kuulengi, täis kahtlust meel,
kuis teine tõuseb, tasa tatsub
mind õlast, puhub süsi leel,
et leegitsevad, kobab, katsub

ja süütab küünla; vaikselt läeb
siis kambri nurka, sorib, sebib,
saab laudilt pudeli ja säeb
end luual kaksiti ning rebib

kõik hilbud seljast; üks-kaks-kolm —
kolm korda rüüpab, vait ja vakka,
ning korstnast, nii mis tuhk ja tolm,
lööb lendu, nii et tuul käib takka.

Ahaa, ma mõistsin nüüd: see hull
on nõiamoor — ses vahas talles
on vempe! Nõnda eksis mul
silma ringi: näen — veel pudel alles.

Lõhn hapu — näo lööb krimpsu, sapp
on täis ja süda läheb sandiks.
Ma pritsin — ahju kargab kapp
ja lippab küna. Lood läind jandiks!

Maas kass ja ketraab — ruttu tilk
ta kaela: loomast pole kahju!
Küll nohises, kuid silmapilk
läks küna-kapa kannul ahju.

Nüüd muudkui uhtsin täies hoos
ja tilgutasin päris huupi,
ning pingid, potid, pannid koos,
marss! marss! kõik vuhisesid truupi

No, ma ei kartnud — olin mees
mis mees, ei habras ega pude!
Jõin ainsal sõõmul kõik, mis sees,
ning — õhku lendasin kui ude.

Nii üles, üles, üles löi
mind lend, et varsti hakkas antsak.
Kuid julgelt hüüdsin tähti: Hõi,
eest ära!.. Aga siis käis prantsak.

Näen: laman mäel. Säälmäe peal on
hulk keevaid katlaid. Pillerkaari
peab kräunuv jõuk, kel juut ja konn
on parajasti panna paari.

Ma sülgan, vaevalt püsin vait,
kui äkki kuskilt kargab turja
Marusja: „Kao siit, hundimait,
nad söövad su!“ Ma vammun kurja,

ei pelga põrmugi: „No tont,
kust leian teed!“ — „Ah, ära tõrgu,
või vaidled veel. Mokka maas, sa ront —
säh ahjuroop, ja kasi põrgu!“

— „Mis, roobil — vannutet husaar!
Kas oled põrund? Kurat viigu
su juhmus! Olgu asi klaar:
kas anna täkk, või ma ei liigu.“

— „Säh võta, jabur mehenäss!“
Ja vaata imet, näengi täkku.
Händ püsti, kargleb, sõõrmeis mäss,
kael kaares, norskab uhkelt näkku.

„No, istu!“ Istungi. Ent kus
on valjad? Aga vuhinaga
viib õhku lõhkuv lummutus —
ning olen jälle ahju taga.

Kõik toas veel kohal, korras, plink.
Ma ise kaksiti, kuid ratsut
ei ole all, vaid vana pink.
Nii lähvad lood, kui saatust katsud!“

Ta keeras vurre, iga toll
täis uhkust: „Jah, su tühipalja
meel pole arg, vaid ainult loll,
kuid meie ajal nähti nalja“.
1833.

Kogust: A. Puschkin — Valik luulet.

A. Orase tõlge.

Küllastasin taas maalapikest, kus veetsin vanasti kord eremiidina kaks vaikset aastat. Ju kümme suve on sest möödunud, palju on elus minu ümber teisiti, ning kõiksust valitsevat säadust mööda ma olen ise teine; siin ent jälle mind valdab elavana minevik — ning näib, kui oleks eile alles üitnud neis saludes.

Näe maapao majakest, kus elasin kord vaese amme seltsis! Ei ole enam vanakest, ei kuule sääl seina taga tema raskeid samme, ei hommikuti tema valvekäike. Näe metsaküngast, millel sageli ma istund järve ääres, vaadeldes vee tasast pinda, kuna kurblikult meel mõtles teisi kaldaid, teisi laineid... Kesk karjamaid ja kolletavaid välju sääl laiub sinikiirgavana järv, ning sõudes mööda salapärast vett veab kalur kehva noota. Lausal kaldal on külad laokil; taamal nende taga too küürdud veski püüab tuule käes väevõimul tiibu pöörda...

Sääl, kus lõpeb mu suguvõsa mõis ning tõuseb märke tee, vihmast õnistanud, näen kasvavat

kolm mändi: üks meist eemal, teised koos. Kui ennevanasti kuuvalgel ööl siit mööda ratsutasin, teretasid nood kodusena kohisevad ladvad mu möödasõitu. Tollel maanteel sõitsin ka seekord, ning ma nägin nagu enne neid enda ees: nad olid ikka samad, seesama tuttav kohin kostis kuulmeis, kuid ümber juurte, mis ju vanaks jäänud, (kus enne oli alasti ja lage), noor kasvab männik, roheline pere ning selle varjus kobaras kui lapsed on põõsastik. Kuid teistest eemal seisab sünk kaaslane kui vanapoiss, ta ümber kõik tühi nagu enne...

Tundmatu noor sugu, ole tervitatud. Mina ei näe sinu võimsat hilispõlve kui oled üle kasvand sõpradest ning möödaruttajate silmist varjad noid vanu päid. Kuid saagu kuulda kord mu pojapoeg te tervitavat müha, kui sõbralikust seltsist pöördudes, läis lõbusat ja meelsat mõlgutlust, teist mõõda uidab öises pimedas ning mina talle meenun...
1835.

Kogust: *A. Puschkin* — Valik luulet
A. Orase tõlge.

I. J. Repin realistina

I. J. Repini maalide huvitav näitus, mis hiljuti Leningradis Vene muuseumis avati, leiab meie laiades hulkades elavat tähelepanu. Näitust küllastavad ekskursioonid tehaastest ja ettevõtetest, küllastab kogu meie noor õppehimuline rahvas, kelle ees avanevad nüüd meie mineviku kõige mitmekesisemad kultuurisalved.

Liikudes ühest Repini maalidega täidetud saalist teise, tutvunedes kas või pealiskaudseltki suure kunstniku määratu elutööga, näeme kohe ta visa võitlust tõelikkude elu peegeldava realistliku kunsti eest, näeme ta paremate aastate teostes (näiteks, „Burlakud“, „Nekruti ärasaatmine“ jne) kirglikku kohtuotsust oma kaasaegse vene pimedade elu kohta.

Ilja Jefimovitsh Repin (1844—1930) oli Ukrainast pärit kehva talurahva laps. Ta isa (1804—1894) marssis aastakümneid lihtsoldatina Aleksandrite ja Nikolaide sõjavägedes, tegi kaasa Türgi, Pärsia ja Ungari sõjakäigud. Nendest sõjakäikudest poolinvaliidina koju tulnud, ei suutnud ta

kehva mehena oma laste kasvatuses eest hoolitseda. Hädavaevalt sai ta poeg Ilja kohaliku algkooli lõpetada; poisil tuli kohe iseseisvalt leivateenistusele asuda. Suur anne ja armastus joonistuse ja maalimise vastu määrasid kohe ta elutee. Ilja läheb õppima ja töötama ikoonamaalijate juurde. Seal ei püsi ta kaua. 20-aastase noormehe rändab ta 1864. a. Peterburisse — ilma mingi tutvuskonnata, taskus väikene rahasummake, peas tuline unistus — lõpetada Kunstide akadeemia.

Ta pääseb Kunstide akadeemiasse vaba-kuulajana. Siin õpib ja töötab ta, töötab ja õpib kõige raskemates tingimustes. Päeval kuulab loenguid joonistuse ja voolimise klassides, õhtul töötab päevapiltide juures või täidab kaasõpilaste soovitusel saadud odavaid tellimisi maalimise alal. Alles 1864. aasta lõpul läheb tal korda oma tugeva ande ja püsimatule visaduse abil akadeemiasse sisse pääseda. Siit algavad ta õppeaastad feodaalses akadeemias. Rahvast tõusnud ja rahvaga alatisesse sidemesse

jääv tugev anne jääb aga kindlasti püsima oma esialgsele rahvalikule pinnale. Rahvahulkadele täiesti võõras akadeemia, mida juhtisid vihatud tsaaririigi kõrgemad bürookraadid, andis noorele kunstnikule paljugi maalimiskunsti tundmaõppimise alal, kuid kõigest sellest tuli Repinil hiljem üle kasvada, — kui ta oma arenemistee uuele, kõrgemale astmele jõudis.

Repini laialdase kunstiloomingu arenemistee tundmaõppimiseks tuleb teda vaadelda omaaegse Venemaa tõelikkuse tagapõhjal.

Vene isevalitsus, pidurdades kogu Venemaa arengut, kägistas niisamuti ka kunstiloomingut, mis, võrreldes Lääne-Euroopa eesrindlikkude riikidega, kaugele maha oli jäänud. Akadeemiline kunst täitis ajnult kitsa valitseva aristokraatia kihi sotsiaalset tellimist. XIX sajandil areneval kodanlisel demokraatlikul realismil tuli sellepärast feodaalse kunstikooliga teravasse võitlusesse astuda. Fedotov, Schmelkov, Perov, Nevrev, Salomatkin, Kramskoi 40—60-tel aastatel — olid esimesed vene kunstnikud, kes mitte ainult otsustavalt akadeemilise kooli traditsioonidest lahti ei ütelnud, vaid ka vahenditult reaalse tõelikkuse, eriti talurahva elu peale tähelepanekut pöörasid. Repin algas nende vene demokraatliku realismi esimese põlve kunstnikkude traditsioonide süvendamisega. Tema eriline väärtus seisab selles, et ta oma maalides sügava ühiskondliku mõtte maalikunsti täisvereliku selgusega ühendas. Selle tõttu tõusis vene realistliku kunsti areng XIX sajandil tema loomingus oma kõrgusetippu. See asetab Repini ühe suurema vene kunstnikuna Lääne-Euroopa paremate realistlikkude suurmeistrite kõrvale.

Repinit kasvasid vene valgustuse-ajajärgu paremad traditsioonid. Erilist mõju avaldasid talle Kramskoi ja Stasov, kelle kaudu talle lähedaseks said Tshernõschevski ideed. Repin oli realist, kes nägi ainult tõde ja kujutas ainult seda, mida ta tähele oli pannud. Revolutsiooneelses kunstis oskas ta jäädvustada revolutsiooniliku narodnikluse tõelikkust. Kogu revolutsiooneelses vene maalikunstis ei leia meie niisuguseid teeme, nagu „Ei oodanud“, „Propagandisti arreteerimine“, „Koosolek“ jne.

Oma kaasaegset Venemaad õieti kujutades teostas Repin Tshernõschevski kutset — anda oma otsus elunähtuste kohta. Tema vahekord kujutatavaga polnud kunagi passiivne ega ükskõikne. Ta oli alati kas terav, kirglik, heakskiitev või hukkamõistev.

Ajajärk, mida Repin oma teostes kujutas, oli reformiaegseks ajajärguks Venemaal. 60—70-tel aastatel oli Venemaal ainamaks tõsiseks ja hulgaliseks kodanliste demokraatlikkude ideede kandjaks talurahvas. Peamiselt talurahva enda ringkondadest päritud haritlaskond püüdis valgustada ja äratas talurahvahulki. Valgustajaks ja äratajaks saab ka oma piltides tõelikkust peegeldav Repin.

Rahva elust hakkab ta omale ainestikku ammutama, rahva igapäevastest tööjuhtumitest, eluolu piltidest, tüüpidest. Ainult selle allika najal tõuseb Repini looming võimsale kõrgusele. Selles mõttes võib kinnitada, et Repini realism on rahva loodud ja sellepärast võib Repinit ka õigustatult rahvakunstnikuks nimetada. Rahva keskest leiab ta ka pärast oktoobrirevolutsiooni omale tõelikud arvustajad ja hindajad.

1881. a. aprillis kirjutas Repin oma sõbrale Maksimovile: „Lisan juurde veel midagi ja seda nimelt väga tõsiselt. Viska kõrvale fantastiliku teemid, valgustused, koomilised momendid, võta rahva elust elulisi stseene lihtsalt, ilma kavala targutuseta — stseene, mille maalimisel veel võistlejat ei ole. Pea sagedamini silmas oma „Pulmi“, ja sa oled päästetud ning tasu on sulle suur nii maa peal ja taevas, kui soovid.“

Repin lõi oma loominguga mälestusamba sellele kodanlis-demokraatlikule liikumisele Venemaal kõigi ta vastuoludega. Võimsate, tõelikkust avastavate realistlikkude teoste kõrval ilmuvad aeg-ajalt nõrgemad, ajaloo konkreetset aluspinnalt lahtikangutatud psühholoogilised asjad nagu „Tsarinna Sofia“, „Tsaari pruudi valik“, „Puschkin mere ääres“ j. t.

Ülesanded, mis Repin omale ette seadis, nõudsid talt uusi väljenduse-abinõusid, ning kunstnik otsis ja töötas neid välja kogu oma kire ja energiaga. Akadeemilise kooli kitsad raamid purustas ta juba oma lõpueksami tööga „Jairuse tütre surnust ülesäratamine“. Teda ei rahulda niisamuti kunsti sidumine muinasjuttude allegoorilise maailmaga, mis aset leidis ta akadeemijärelises „Sadkos“. Ta töötas püsivalt uue realistliku meetodi loomise kallal, mis pidi vastama ta püüetele väljendada kõigekülgselt ja sügavalt tõelikku elu. Tema piltidesse ilmub tugev pintsililõök, tugevad värvid, valguse ja õhu perspektiiv, akadeemilise hämaruse asemele täielik valgustus, põhitooni sügavus. „Burlakud“ (1870-73) on ta loominguga murdeajajärguks. Selles pildis ei vabanenud ta veel akadeemilisest kuivusest, välise efektsuse allakriipsutamisest, külmusest ja värvide indifferentisusest,

vaatamata sellele, et pildil kujutatud tegevus sünnib heledal päikesepaistel, et kollane liiv ja helesinine vesi peavad andma intensiivse värvide kontrasti, saame pildist veel üldiselt akadeemilise kooli töö mulje. „Burlakutes“ tuleb aga Repin otsustava

teeb Repin portrees „Neiu lahtiste juustega“ (1870), kus kunstniku armastus elu ilu täievereikkuse vastu täie jõuga avalikuks tuleb. Siin ilmub stuudiumi „valgustuse“ asemele pidutsev ja helisev valgus.

Tugev pintslitõmme, mis Repin akadee-

I. J. Repin. Autoportree.

sammu lähemale rahva igapäevasele elule. „Burlakute“ üksikutes tüüpides, teravalt läbimõeldud kujutamises on alla kriipsutatud rasked töömomendid. Kõik see on Repini loomingus uue seade esimeseks ümberlükkamatuks tõenduseks: piltides tuleb kujutada sügavalt ning kirglikult tunnetatud elutõde. See seade nõudis uue meetodi väljatöötamist. Olgugi, et siin veel täielikku pööret ei sündinud, on „Burlakutele“ siiski iseloomustav sisemine võitlus Repini akadeemilise kooli ja tõelikkuse vahenditu tunnetamise vahel. Otsustava sammu edasi

milise kooli ilusasti väljamaalitud joonele vastu seadis, pidi aitama asja elavamalt, õhulikumalt edasi anda. Siit peale muutuvad kõik Repini intensiivselt ja sügavalt väljatöötatud maalid õhu, valguse ja värvide pidupäevadeks. Temperament ja kirg, millega kunstnik loodusele läheneb, on hämmastama panev. Lihtsates, tagasihoidlikkudes joontes oskab ta leida inimesele omast tõelikkude paatost, näiteks „Streptovi portree“.

Repin lähenes tõelikkusele suure vastutuse tundega ja omas selle tunnetamiseks

väga tähelepanuväärt võime. Repin oli „silmakunstnik“, kes leidis luulet ainult seal, kus ta seda harilikudes tõelikkudes olukordades oma pilguga nägi. Sellepärast on ta paremate aastate pildid nii elulikult veenvad ja teravalt tõelikud. Neis annab Repin oma taltsutamata kirega mõjuvaid kujusid, olukordi ja sündmusi, mis on täidetud vahenditu elikkusega ja suure mõttesügavuse ning sotsiaalse üldsustusega. Niisugune on ta „Ristikäik“ (kiriklik rongikäik). Pildil on kujutatud palav suvine päev, õhk täis suitsu ja tolm, millesse kaob pühapildi järel sammuva rahva rongikäigu lõpp. See välisilme annab kujutatud sündmusele konkreetse usutavuse, midagi niisugust, mida kõik on näinud ja tähele pannud. Hulkade ere värvirohkus täiendab seda muljet. Repin otsis kõigepealt nähtavat tõelikkust, mida tõendavad ka selle pildi eskiisid. Ta ei jää aga selle juurde peatama. Ta läheb edasi ja sunnib vaatlejat veel lähemale vaatlemisele, sunnib nägema inimesi, tüüpe, nende vahekordi. Sellel pildil on kujutatud kogu reformiaegne Venemaa küla mõisnikkude, kulakute, pappide, politsei, kohaliku võimuga ning harimata ja mahasurutud talurahvaga. Terav ja armutu on iseloomustus, mille annab kunstnik endaga rahulolevale küla-ühiskonna koorekihi müridatele nägudele. Ühiskondlikkude vastuolude allakriipsutamine, maali tõelikkus ja mõjurikkus teevad „Ristikäigu“ üheks Repini meisterteoseks.

Vähema meisterlikkusega maalib Repin niisuguseid teeme, nagu „Ootamata koju ilmumine“. Sellel pildil pole vahenditult näidatud ühiskondlikke vastuolusid ja kontraste, on vaid sügava psühholoogilikkuse kujutamine, milles vastu kajaavad ühiskondlikud küsimused. Pildi aineks on revolutsionääri vastuvõtmine koduses perekonnas sunnitöölt tagasitulekul. Selles silmapilkselt mööduvas stseenis jutustab Repin väga palju: iga kuju kannab endas võitluste, kannatuste, tumedate lootuste ja meeleheitelise möödunud aastate pitsatit. Repin tungib ka siin elavate päevaküsimuste piirkonda. Väikene lapikene päikeseküllast süvist maastikku kriipsutab omaltpoolt alla sündmuse tõepäralikkust.

Repin ei lähtu oma loomingus kunagi elust eraldi võetud ideest, millele otsitakse looduslikku kuju. Tema realism on alati konkreetne, tema mõte, tema kirgliku emotsionaalsuse alus tekib elunähtusest endast. Sellepärast on nii veenvad ka kõik ta kujud. Tema taltsutamata ahnus elava, materiaalse, järgi viib ta lõputulemustes ühiskondliku üldsustamise kõrgele tase-

mele. Niisugune on ta „Protodiakon“, kelles ta kõigepealt nägi erakordselt eredat tüüpi, nägi seda nii selgesti ja konkreetset, et maali tagajärjel tekkis ühiskondlikult terav ning väljenduserikas portree, mis paljastab ja piitsutab kogu vaimulikku seisust.

Nii kasvas välja ja süvenes juhuslikult nähtud tüübilik kuju, tekkis suur läbimõeldud, emotsionaalselt läbituntud üldsustus. Portree ja shaanr on Repini loomingu põhiala, sest neis võis kunstnik üldsustada tõelikkust ta reaalses eluolulikus, konkreetset nähtud kujus.

Näitusel esineb Repin erilise selgusega kui suur portretist. Jälgides valgustuse-ajajärgu paremaid traditsioone, saab Repin inimese kuju tõelikuks laulikuks. See tuleb avalikuks ta kitsides kuid psühholoogiliselt läbitöötatud Tshistjākovi, Stassovi, „Mehikese argade hulgas“, Strepetovi, Musorgski, Rubinsteini, isa, naise („Puhkus“), Pirogovi, Tolstoi jt. portreedes. Siia juurde tuleb arvata ka rida portree-etüüde „Riigi nõukogu“ maalide kompleksist. Neis annab Repin suure teravusega tabavaid ja isegi karme iseloomustusi tsaari-Venemaa võimukandjate ning bürokraatide kohta.

Kõik, mis üles ehitatud ettekavatsetult, mis ei kuulu kunstniku vahenditu nägemise ning kogemuste hulka, on talle võõras ning ei tekita temas tugevaid loominguulikke impulsse. Üsna harva asub ta sellepärast ajalooliste teemide käsitamisele. Inimene kõige harilikumas olukorras, inimene mõttesse vajununa, töötavana, puhkavana oli Repinile kallis, ja niisuguse inimese kujutamises tõusis Repin oma loomingu kõrgusetippu. Repini portreede psühholoogiline sügavus on tingitud sellest, et ta on suutnud ära mõista maalitava isiku näojooned ja kujutab neid oma pildis vaatlejale mõistetava selgusega.

Kodanline realism töötas suure sügavusega läbi üksikisiku probleemi. Antud asja, antud isiku, antud sündmuse kujutamine arendati kodanlise realismi poolt sügavalt välja ja tõsteti ta paremate meistrite poolt niisuguse kõrguseni ja niisuguse sotsiaalse üldsustamiseni, milleni kunst polnud veel varemalt jõudnud. Kuid juba Marx tähendas, et need „kunstivõidud on mähtavasti kätte saadud kaotusega iseloomus“ (Marx, Kirjad. Lhk. 97.) See puudus iseloomu väljendamises tuleb avalikuks võimetuses sügavalt filosoofilise, objektiivse, tõelikult monumentaalse üldsustamiseni tõusta, mis nii omapärane oli renessansi ajajärgu suurmeisteritele. See asjaolu on tingitud üksiku ja ühiskondliku lõhestatud olekust,

konkreetsed ja abstraktse lahusolust, mis kodanlist ühiskonda iseloomustab. Repin tõstis esimesena vene maalikunsti Lääne-Euroopa realistliku kunsti tasapinnale, omaks võttes selsamal ajal ka kõik kodanlise realismi vastuolud.

Olgugi, et Repin individuaalsest, vaatlemise üksiktähelepanekust lähtub, ei piirdu ta kunagi sellega. Mitte ülesmaalimine, vaid tõelikkuse tunnetamine, selle avastamine — see oli kunstniku ülesanne, mille kallal ta töötas oma loomingu paremate aastakümnete kestel. Kuid juba 80-tel aastatel eemaldus Repin teravate ühiskondlike konfliktide kujutamisest. Ta ei mõistnud niisamuti 1905. a. sündmuste revolutsioonilikku vabastavat iseloomu ega revolutsiooni kandvaid jõude. Oma loomingu kõige paremal ajajärgul, mil ta hulga pilte revolutsioonilik-rahvuslikus meeleolus oli loonud, ei suutnud Repin muidugi mööduda kaasaegsetest sündmustest. Ta ei näinud aga neid põhijõude, mis revolutsiooni liikuma sundisid. Ta näitas ainult haritud ja liberaalseid kihte — üliõpilasi, naiskursante, gümnaasiumi õpilasi, advokaate ja muid selle kihi esindajaid, kes tsaari manifestis revolutsiooni lõppu ja võitu nägid („17. oktoober 1905. a.“). Erandi nende tööde hulgas moodustab pilt „Tsaari võlla all“, mis on lõpuni viidud protestiks tsaari hirmuvalitsuse vastu. Selles tunneme meie jällegi vana Repini võltsimatut kirge.

Repinil ei olnud jõudu ennast kodanlist ühiskonnast lahti rebida, ei olnud jõudu koos rahvaga, selles võitluses vabastamise eest, mida juhtis nüüd proletariaat, kaugemale minna. Oma talurahva-demokratismi vastuolude ohvrina ei suutnud ta hiljemalt enam midagi luua, mis oleks tõelikult ta nime väärinud. Tema talupojalik demokratism kasvab ümber tolstoismiks, kus meie enam tema loominguliku energia puhanguid ega kujude realistlikku lopsakat jõudu ei näe. Hiljem ohverdab ta oma ande veeringuid ka sümbolismile ja sõja-aegsele schovinismile („Kuningas Albert“, „Mimin“ jt). Suurt sotsialistlikku revolutsiooni ei võinud aga Repin mõista, ning ta jäi üksikuna ning hulkadest eraldatuna oma suvilasse Soomemaale. Oma elu lõpupeevil osutus ta tegelikult emigrandiks.

Repini loomingust ei tohi meie oma võitluses sotsialistliku realismi eest mööda minna, Repini looming on meile kallis ter-

vikult. On räägitud, et Repinilt võime võtta ainult ühte või teist teatud määral. Pole midagi pahemat, kui niisugune juurdeminek suurmeistri töödele. Meie ei tohi ta kunsti pärandusse suhtuda mehanistliku retsepti järgi. Tema loomingu arenemistee tundmaõppimisel õpime meie tunda tema saavutusi ja mõtlemet läbi ta vigu ning langust. Repini elutöö tundmaõppimine annab palju meie kunstnikele kõige tõsisemates kunstiloomingu küsimustes, eriti aga tõelikkusesse suhtumise probleemis. See on palju tähtsam kui kõik retseptid, mis laenatud suurmeistri kunstimetoodikast.

Repini looming on terav relv naturalismi ja vormalismi vastu. Naturalistide püüded Repini ülevõtmiseks pole millegiga õigustatud. Igaühele on selge, et külma, kiretu, protokollilise naturalismi ja üldsustava, temperamentse, tõelikkust kirglikult armastava Repini vahel on ülepääsematu kuristik. Naturalistid tõendasid, „kaitstes“ Repinit vormalistide vastu, et ainult neil on õigus reepinlikkude kunstitraditsioonide pärimiseks. Selle tõenduse absurdus on silmatorkav. Ainult looming võib anda õiguse Repini loomingu päranduse peale. Ainult sotsialistlik realism pärrib omale reepinliku tõelikkusesse suhtumise traditsiooni.

Kui Repini tööde näitus avati, püüdsid vormalistid hapu meeleolu juures magusat nägu teha. Nad ei saanud tunnustamata jätta Repini pintslil võimsust ning hakkasid kiitma ning ülistama Repini meisterlikkust. Repini realismi tagapinnal paistab aga vormalistide verevaene „kunst“ eriti mannetu, elutu ja inetu. Siin tuleb avalikuks nende kõige täielikum pankrott, sest reepinlikule tunnetusekirele tõelikkuse kujutamisel pole neil midagi vastu seada. Nad ei või midagi vastu seada sellele eesmärgile, mis kunagi ise ei muutu eesmärgiks, mis on aga alati tõelikkuse tunnustamise võimsaks vahendiks. Ainult sotsialistliku realismi kunstis on võimalik Repini ülesannete täitmist lõpuni viia, s. o. tõsta uus nõukogude kunst maailma esirinnal realistlikuks kunstiks, kunstiks, mis tugineb inimsoo kunstiloomingu kõikidele väärtustele.

Ajakirja „Искусство“ (nr. 4, 1936)
materjalide järgi: M. T.

J. Repini maal. „Nehriti saathine“.

THOMAS EDISON

THOMAS Edison oleks 11. veebruaril 90 aastat vanaks saanud. See tähtpäev annab põhjust meelde tuletada terve ilma ja kõikide aegade ühte suuremat tegelast tehnika arendamises. Edisoni elu ja looming on määratu suur ja tähtis peatükk kapitalistliku ilma tehnika arenemisloost.

Edison oli suur iseõppija, kes lapsepõlves kõigest kolm kuud koolis käis. 11 aasta vanuselt on ta ajalehemüüja raudteel, 16-aastaselt — telegrafist. Tõsise leiutajana ilmub ta 1869. aastal, s. o. 22-aastaselt, Ameerika tööstuseilma vaatepiirile ja jääb sinna, peagi keskkujuna, ligi 60 aastaks.

Tema esimene leiutus oli elektriga töötav aparaat häälte lugemiseks kongressiliikmete (s. o. parlamendisaadikute) valimistel. 22-aastane leiutaja näitas oma aparaadi töötamist parlamendiliikmete komisjonile. Aparaat töötas kiiresti ja täpselt, kuid just sellepärast ei võetud aparaati tarvitusele: Ühendriikides on tihti väga heaks abinõuks kõmu- ja äritegemiseks pikke häälte lugemisi parlamendiliikmete valimistel toime panna, mis kodanlaste närvisid pingul hoiab.

Edisoni esimeseks suureks leiutuseks oli kahe- ja neljakordne telegrahveerimine (1874. a.) ühel liinil. See leiutus andis võimaluse ühte traati mööda korraga kahte, või nelja telegrammi, mõlemas suunas, saata, ilma et nad üksteist segaksid. See telegrahveerimise viis, mis oletsevate telegrahviliinide ärakasutamist mitu korda kõrgendab, on Ameerikas ja Inglismaal laialt tarvitusel.

Sissetulek esimestest leiutustest andis Edisonile võimaluse 1876. aastal väikeses Menlo-Park nimelises külas (38 km New-Yorgist) oma uurimise-laboratooriumi asutada, mis varsti terve maailma tähelepanu enda peale tõmbas.

Edisoni laboratooriumi esimestest saavutustest on lähtsam — telefon. Telefoni ülesleidja on Ameerika professor Bell, kes 14. veebruaril 1876. a. sellekohase teadaande patendi saamiseks sisse andis. Edison tegi endale ülesandeks telefoni laiadele kihtidele tarvitamiseks kõlbulikuks ja kättesaadavaks teha. Ta valmistas esimese süsimikrofoni (häälkõvendaja), mis kohe tar-

vitusele võeti; niisamuti täiendas ta telefoniparaati mitmest teisest küljest, mis Belli aparaadi kõvasti kõnelema pani ja tema kauge maa tagant rääkimiseks kõlbulikuks tegi.

1871. aastal valmistab Edison fonograafi (hääle üleskirjutamise riista), mis aga alles peale 10—12-aastast uurimist ja täiendamist tarvilikule kõrgusele tõuseb. Ükski Edisoni leiutustest ei ole nii põrutavat muljet oma ilmumiselega avaldanud.

Kui 1878. a. 11. märtsil Prantsuse Teaduste Akadeemias Edisoni fonograafi tegevuses näidati, jäi istangust osavõtja akadeemik Bouilleau, kõikide eriteadlaste seletuste ja tõenduste peale vaatamata, arvamisele, et aparaat pettus on, et siin osavõtja kõhukõneleja koosolekut minapidi veab. Tema kinnitas ja jäi selle juurde, et „võimata on uskuda, nagu võiks eluta metall inimese suursugust häält edasi anda“. Venemaal anti fonograafi esimene näitaja kohtu alla; kohus mõistis „mehaaniliku kõnevigurdaja“ peremehe kolmeks kuuks türmi ja suurt trahvi maksma.

1879. aasta 21. detsembril ilmus „New-York Herald“i esimesel leheküljel suur kirjutus pealkirjaga: „Suure leiutaja hiilgetükk elektrivalgustuse alal“. Selles kirjutuses teatati peale muu, et „ammu oodatava Edisoni elektrivalgustuse esimene näitamine Menlo-Pargis vanaaasta ööl ette võetakse, et teadusemehed ja terve haritud ilm selle öö saavutusi kannatamatusega ootavad“...

Edison valmistas bambuse-kiu söest niidiga elektrilambi. Et söeniit ära ei põleks, tuli ta õhutühja klaasist pirni sisse asetada ja seal elektrivooluga kiirgama ajada. Varsti on Edisoni hõõglamp kõige laiemate kihtide igapäevane tarbeasi.

Edison ei jää elektrilambi juurde peatama. Lamp sai aluseks tervele praktilikult teostatavale elektrivalgustamissüsteemile.

Alalise vooluga dünamomasina täiendamises on niisamuti Edisonil suur osa. Ta loob, peale muu, valgustamiseks tarvitatava elektrivoolu jaotamise süsteemi, tarvilikud siseseadad ja aparaadid.

Sõekiuga hõõglampide täiendamise kaljal väsimata ja järeljätmata töötamine toob

Edisoni niinimetatud „Edisoni efekti“ leiutamisele. „Edisoni efekt“ seisab selles, et hõõguv kiud elektroone välja pillub; selle nähtuse täielik hindamine ja ärakasutamine sündis palju hiljem, sest just see nähtus võimaldas praeguste, elektroonlampide leiutamise. Elektroonlampid on terve praeguse aja raadiotehnika aluseks.

1889. aastal näitas Edison pealtvaatajatele esimest korda kinoaparaadi esiisa — kinetograafi. Kinoaparaat tema praegusel kujul on prantslaste — vennaste Lumier'ide leiutus (nende juubelit peeti alles hiljuti). Aga ka selle leiutuse täiendamisel mängis Edison õige suurt osa.

Edisonil on suured teened metallurgias (elektromagneediline viis raua saamiseks rauamullast), keemias, valamistööstuses, hüdrograafias (veejõu kasutamisel), sõja-asjanduses.

Imperialistliku sõja päevil teeb Edison enesele ülesandeks kunstlikku fenooli (karboolhape, mille lahust harilikult karboolivee nime all tarvitatakse) valmistada, et sisseveost Saksamaalt ja Inglismaalt vabaneb. 18 päevaga ehitab ta Ameerikas esimese kunstliku fenooli vabriku. 60 päevast on talle küllalt bensoolitahase ehitamiseks (harilikul ajal oleks see ehitamine 9—10 kuud nõudnud).

Edisoni teadmised ja huvid olid äärmiselt mitmekülgsed. Prof. Lapirovi-Skoblo jutustab „Pravdas“, kuidas Edison oma viimastel elupäevadel rahvusvahelise elektri-tehnika kongressi liikmeid, kes teda külastama tulid, oma raamatukogus vastu võttis. Raamatukogus oli 60 tuhat köidet raamatuid ja ajakirju inglise, prantsuse, itaalia, saksa ja teistes keeltes. Raamaturiulite vahel seisis lihtne puuvoodi, mida Edison lühikesteks puhkusteks tarvitas, kui ta uurimistööst huvitatult ja mõne leiutuse lõpule liginemisel päevad ja ööd otsa raamatukogus töötas, laboratooriumist välja tulemata. Edisoni raamatukogu huvitavaks osaks on terved riulitüübid tema päevaraamatuid, kuhu ta hoolsalt ja täpselt poole aastasaja kestel, iga päev kõik selle sisse kandis, mis päevatöö andis, mis veel tegemata jäi ja mida teha tuleks.

Edisoni järeleandmata visadusest ja katsete ulatusest võivad mõned üksikud näited pilti anda. Hõõglambi söeniidi jaoks kohasemat ainet otsides tegi Edison katseid 6000 mitmesuguse taime kiuga. Terved uurijate ja otsijate karjad nuhkisid läbi terve maakera ja kogusid igasugu taimi,

peaasjalikult roogusid, Edisoni katsete jaoks.

84-aastase Edisoni viimaseks uurimisaineks oli kunstliku kautshuki loomise küsimus. Ta oli kindlas arvamises, et Ameerika umbrohus, mis „kuld vitsa“ nime kannab, kautshukki võib saada. Edisoni laboratoorium muutus aja jooksul „looduse parandamise ja täiendamise laboratooriumiks“. Enam kui 14 000 taimega tegi ta katseid. Hallpeal, väsimata võitlejal jäi viimane võitlus pooleli.

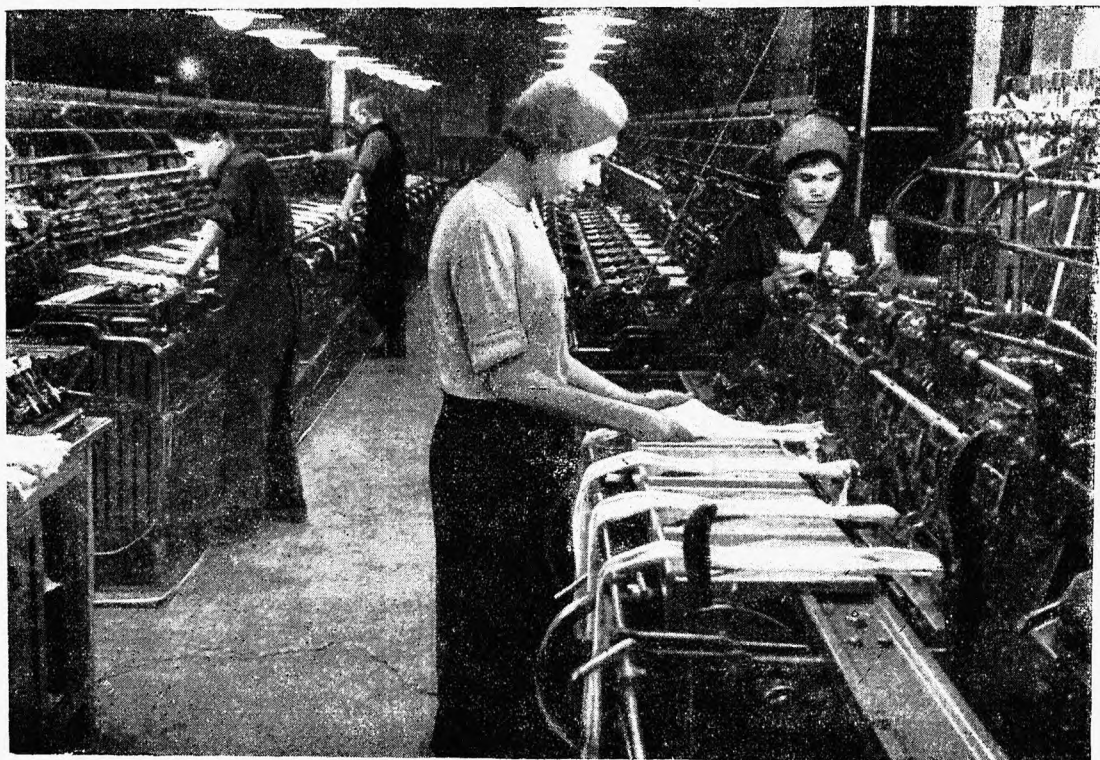
„Katsete teel eesmärgile ja eksisammude koolis õppides“ — see oli Edisoni juhtnõor.

Edisoni saatuse oli kõige lähedamate sidemetega seotud kapitalistliku ilma omaga. Kuid kapitali-ilma kõlblus näitas oma suuremale esindajale nii mõnigi kord küüsi. Tarvitseb ainult meelde tuletada lugu, kuidas üks raudteekuningas Edisoni kahe-kordse ja neljakordse telegrahveerimise patendid ära näppas ja leiutajale sentigi ei maksnud. Elektrilambi ja elektrivalgustuse süsteemi üksikute osade patentide kaitsemise kohtukulud neelasid Edisonil üle kahe miljoni dollari.

Oma 77-da sünnipäeva pühitsemisel ütles Edison, et elutarkuse kõrgemaks kasuks olgu: „töötada, looduse saladuste ülesleidmisele rühkida, neid inimeste õnne suurendamiseks kasutada ja julgelt elule näkku vaadata“.

Edison läks hauda ilma selle oma elutarkuse teostamata. See oli ja on võimata kapitali-ilmas, kus, nagu Lenin ütles, inimese terve mõistus ja tema terve geenius ainult selleks looma on sunnitud, et üheledele tehnikale ja kultuurile kõiki hõlbustusi anda, teistelt aga võtta kõige hädatarvilikum — haridus ja arenemisvõimalus. Ainukene maa ilmas, kus teadusele ja tehnikale piiramata võimalused arenemiseks on antud, on Nõukogude maa. Siin on tarvilikus ulatuses võimalik Edisoni leiutusi, mida täiendavad tuhanded ja kümned tuhanded teised, ära kasutada vana leiutaja elutarkuse tõelikus mõttes — töötavate kihtide käekäigu parandamiseks ja õnneks. Siin leiab kapitali-ilma hallpea, kes väsimata töötades unistas selles ilmas võimatust õnnest inimsoole, õiget hindamist ja lugupidamist, nagu iga teine, kes inimsoo rohkearvulisematele kihtidele — töötajatele — tõesti midagi sellist on annud, mis nende kihtide õnne kogu suurendamiseks kaasa aitab,

D,

Trikotaashi ja sukakudumise tehas „Krasnoje Snamjä“ Leningradis. Pildil: sukakudumise jaoskond.

INIMESE KEHA KIIRED

ELAVA olendi keha ehituse ja tegevuse seletamisel mängib väga suurt osa raku jagunemise nähtus, millega lugeja meie aja-kirja eelmistes numbrites nii mitu korda on kokku puutunud.

Raku jagunemise loomulik käik on juba ammust ajast teada. Mikroskoobi abil võime seda nähtust täpselt jälgida, ja bioloogia (eluõpetuse) õpperaamatud jutustavad pikalt ja laialt igasugu muutustest, mis selle nähtusega kaasas käivad. Kuni viimase ajani oli aga teadmata, missugune nähtus raku jagunemisele tõuke annab, mis raku jagunemise alguse tõelik põhjus on. Nõukogude Liidu looduseteadlane A. G. Gurvitsh, kes raku jagunemise sünnitajat ammu otsis, tegi 1923. aastal tähtsa leiutuse, et on olemas isesugused kiired, mis *mitogeneetiliste* kiirte nimetuse said. Need, senini tundmatuks jäänud, kiired ongi raku jagunemise otsekoheised esilekutsujad.

Nende kiirte osa elava olendi kehas võib järgmiselt kujutada. Tikatiga seinakell on viimase võimaluseni üles tõmmatud, tema värk on kõige paremas korras, kuid ta seisab senikaua, kuni keegi tema tikati tasakaalu seisukorrast välja tõukab. On see

sündinud, siis algab kella käimine ja kestab niikaua, kuni tema jõutagavara jätkub.

Raku jagunemise käigus mängivad selle esimese tõuke osa just mitogeneetilised kiired.

Füüsika õpetab, et kiired on kahte liiki: silmale nähtavad ja nägematud. Silmale nägematuks jäävate kiirte hulka kuuluvad laialt tuntud ja tarvitavad Röntgeni kiired ja ultra-violett kiired (ühed kui teised on arstimises ja tehnikas laialdaselt tarvitusel).

Isesugused lambid (konnakivi- ehk kvarts-lambid) kiirgavad peale nähtavate valguskiirte veel isesuguseid ultra-violett kiiri välja, mis elava olendi keha peale kõige sügavamalt mõjuvad.

Mitogeneetilised kiired on teataval määral ultra-violett kiirte laadi.

Mis nende kiirte omadustest ütelda võib? Igauks teab, et inimene võib end suvel päikese käes kui palju tahes kõrvetada, kuid tema nahk jääb valgeks (ei päevita mitte), kui päikese kiired enne keha peale langesid klaasist läbi käivad. Klaasakna taga võib kui palju tahes päikese käes istuda, päevitus ei jää külge. Kui aknaruudud aga

klaasi asemel konnakivist (kvartsist) oleksid, siis päevitaks inimene kohe ja selsamal määral, kui vabas õhus päikese kiirte käes. Põhjus on see, et päevitamine tuleb ultravioletti kiirte mõjust; neid kiiri on päikese kiirtes palju, kuid nad ei pääse klaasist läbi, küll aga lähevad nad vabalt läbi konnakivi (konnakivist klaasi).

Mitogeneetilised kiired lähevad, nagu ultra-violett kiiredki, vabalt läbi konnakivi, aga läbi klaasi mitte.

Nende kiirte teine omadus on nende energia-vaesus (nende vähene intensiivsus).

Selle üteluse mõte on järgmine.

Iga kiir on ühe või teise energia (teguvõime) kandja. Kiir võib soojendada, võib päevapildi plaadi peale mõjuda (keemialikku tegevust avaldada), võib elektrinähtuste peale mõjuda, võib purustavat mõju avaldada (Röntgeni kiired, radiumi kiired) jne, jne. See kiire tegevõime (energia) on ühel kiirteliigil suurem, teisel vähem.

Mitogeneetiliste kiirte tegevõime (intensiivsus) on äärmiselt väike.

Sel asjaolul on peale muu see tähendus, et nende kiirte tegevõime nõrkuse tagajärjel mitogeneetilisi kiiri väga raske on ühe või teise aparadi abil tabada. Tänapäevani puuduvad niisugused lihtsad püüused, mille abil mitogeneetiliste kiirte tabamist ja nähtavaks tegemist garanteerida võiks. See asjaolu teeb nende uurimise raskeks ja keerulikuks ning annab tänapäevani osa uurijatele põhjust mitogeneetiliste kiirte olemasolu juures kahelda.

Mitogeneetiliste kiirte osa tegelikul arstimisel on juba õige suur.

Terve inimese veri kiirgab neid kiiri enesest välja. Seda tõsiasja kinnitavad paljud vaatlused nii Nõukogude Liidu kui välismaade kliinikutes. Lähem uurimine on näidanud, et *mõnedel juhtumitel vere mitogeneetiliste kiirte kiirgamine ära kaob*. Niisuguseks kiirte kadumise põhjuseks on kõigepealt tõsine ja kestev nälginimine. Arst Brynes (Braines) tegi kindlaks, et vere mitogeneetilised kiired kaovad väsinud inimesel. Naistöölisi uurides leidis nimetatud arst, et neil tööpäeva lõpul mitogeneetiline kiirgamine verest lõpeb ja peale lühikese puhkuse uuesti algab.

Arst Brynes seletab, et vere mitogeneetilise kiirgamise olemise ja tema puudumise põhjal inimese väsimuse pinevuse üle otsustada võib. Hiljemad vaatlused aga sunnivad tunnustama, et seda küsimust veel otsustatuks lugeda ei saa ja asi täiendavat uurimist nõuab.

Selgus, et vähitõvest vallutatud haige veri mitogeneetilisi kiiri välja ei saada.

Sel leitudusel on määratusuur tegelik tähtsus. Vähitõve olemasolu sisemistes elundites (organites: soolikates, maksas, kopsus jne) on arstil väga raske kindlaks teha. Senini märkab arst nende raskete rickete olemasolu harilikult alles siis, kui haigus juba niikaugele on arenenud, et võitlus temaga raske, või hoopis lootusetu on.

Vere mitogeneetilise kiirgamise ärajäämine vähitõve korral sünnib haiguse õige varajal astmel, igatahes juba siis, kui ükski teine olevatest uurimisviisidest haigusest veel mingit märki ei anna.

Hiirte kallal toimetatud uurimised näitasid, et kui hiirelt vähitõve idud kõrvaldada, tema veri uuesti mitogeneetilisi kiiri välja saatma hakkab, aga ainult selkorral, kui haiguse idud *täiesti* kõrvaldatud on, kui, arstikeeles öeldes, põhjalik operatsioon on tehtud. Jäi aga operatsioonist vähemgi tükike tõvest haaratud elundit järele, siis ei alga mitogeneetiliste kiirte väljahoovamine mitte. Need tõsiasjad avastas arst Klenitski hiirtega katseid tehes ja neid kontrollitakse praegu kliinikutes haigete kallal. Kui peaks selguma, et see nähtus ka inimeste juures kinnitust leiab, siis saab arstimiskunst võimaluse ja viisi vähitõve äratundmiseks haiguse algastmel ja ühtlasi tõenduse selle kohta, et põhjalik operatsioon vähitõve kõrvaldada võib.

Inimsugu saaks sedaviisi kiirte näol üli-tähtsa abinõu oma hädade vähendamiseks. Õigel ajal toimetatud operatsioonid suudaksid tuhandeid ja miljonitel elu päästa. Kahjuks ei saa aga tähelepanemata jätta rida nähtusi, mis mitogeneetiliste kiirte kustumise veel väga keerulikuks teevad ja nende tegeliku kasutamise küsimuses ettevaatusele manitsevad. Praegu veel on ülesandeks — täpne, igakülgne ja üksikasjalik uurimine kliinikutes ja haigemajades, katsed loomadega ja — ettevaatus otsuste tegemisel.

Kus tekivad mitogeneetilised kiired ja mis neid tekitab?

Esimestel aastatel peale uute kiirte leitudamise valitses arvamine, et mitogeneetilised kiired ainult elavate olendite kehast välja voolavad. Kohe selgus, et veri nende sünnitajaks on. Hiljem selgus, et ka lihased (muskliid), kokkutõmbamise ajal, mitogeneetilisi kiiri välja saadavad.

Veel enam tõmbas tähelepanu enese peale see asjaolu, et närvid mitogeneetilisi kiiri enesest välja kiirgavad. Närvikava tähtsus elava olendi tegevuses ja olüsemis-

ses on igapäevaste teada. Närvid on ju kõikide elundite ja kehaosade ühendajad üheks terviklikuks organismiks. Peaaju valitseb närvide kaudu kõikide kehaosade üle ja juhivad nende tegevust; närvide kaudu tuleb iga äritus äritatud kehaosast peajuusse, satub olendi teadvuse piiri, ja peaju annab kehaosale käsu ennast ärituse eest hoida, kui see organismile, kui tervikule, hädaohtu ähvardab tuua. Selgus, et sel ajal, kui närvi mööda äritus või peaaju korraldus elundile liigub, ühe sõnaga, kui närvi tegevuses on, siis ta mitogeneetilisi kiiri välja saadab. Veel tähtsam tõsiasi tuli selle juures ilmsiks, nimelt, et närvi mitogeneetilised kiired oma laadi muudavad — sedamööda, missugused äritused närvi mööda liiguvad.

Kui, näiteks, närvi elektrivooluga äritada, on tema mitogeneetilised kiired ühte laadi. Kui sedasama närvi mõne teise äritajaga puudutada, näiteks, seda närvi klopida või teda mõne löikava hapendiga äritada, siis on sellesama närvi mitogeneetilised kiired teistsugused, võrreldes nendega, mida see närv elektriga äritamise korral välja saatis. Siit saame võimaluse närvi mitogeneetiliste kiirte uurimise kaudu ära tunda, missugused äritused närvi peale antud silmapilgul mõjumas on. Neid tõsiasi ju tõendavad arst Kalendarovi vaatlused. Võib loota, et sel alal järgnevad uurimused väga tähtsas, kuid veel tumedas küsimuses — närvide äritumises — selgust toovad.

Peale vere, lihaste ja närvide on veel väga paljudel elava olendi kehaosadel ja elunditel mitogeneetiliste kiirte kiirgamine võime. On juba kindlaks tehtud põrna, kondiüdi, südame, silmade ja mitme teise elundi mitogeneetiliste kiirte olemasolu. Viimasel ajal on arvamist avaldatud, et looma keha iga elund ja iga rakk mitogeneetilisi kiiri välja saadab.

Uute kiirte olemasolu ei piirdu aga mitte ainult elava ainega. Viimased katsed ja vaatlused leiavad neid kiiri koguni eluta looduseski, näiteks, mõnede keemialikkude reaktsioonide kaasas. Alumiiniumi tüki soolahappesse kastmisel tekib nende kahe aine kokkupuutumisel keemialik reaktsioon, mille üheks avalduseks on mitogeneetilised kiired. Sellest järgneb, et uute kiirte oletamine looduses palju laialdasem on kui esialgu arvati.

Nende kiirte leiutamistest möödunud 13

„Dünamo“ liivväljal Leningradis olid uisutajate võistlused, millest 180 inimest osa võttis.

Pildil: võistluse paremad uisutajad — võitjad: J. Schostak — 1500 meetri peal ja A. Busnitskaja — 500 meetri peal.

aastat on liiga lühike ajajärk, et küsimust küllalt selgitatuks võiks pidada, kuid selle lühikese aja kestel on kindlaks tehtud rida nähtusi, mis palju töötavad. Mitogeneetiliste kiirte kaudu saame selgema pildi elava olendi paljudest ilmnevustest — närvi äritusest, väsimuse tekkimisest jae. Uued kiired annavad lootust vähitõve äratundmiseks abinõu saada. Raku jagunemisse, selle iga elunähtuse algprotsessi küsimusse, valivad need kiired pisutki valgust. Niisamuti selguvad uute kiirte kaudu pisielute elutingimuste mõned küljed.

Organiseeritud uurimistöösadade ja tuhandete teadusemeeste poolt, eriti Nõukogude Liidus, tungib ka sel joonel looduse jõudude senini tundmata aladele, et neid inimsoc parema, rõõmsama tuleviku ehitamiseks ära kasutada.

Prof. J. Depman.

KULTUURTAIMEDE SORTIDE TULETAMINE JA VÄLJAVAATED SEL ALAL

PEALE seda, kui ülevaate oleme saanud sellest, missugused suuremad saavutused meil viimasel ajal uute kultuurtaimede sortide tuletamise alal on olnud („Kommunismi teel“ nrd 1., 2., 1937. a.), katsume pildi saada ka sellest, missugused väljavaated meil uute sortide tuletamise ja olemasolevate sortide parandamise alal lähemas tulevikku on.

Et põllumajanduse valmistuslikke võimalusi otstarbekamalt kasutada, on meil Nõukogude territoorium riikliku plaani järgi teatavate valmistuslike kallakutega raioonideks jagatud. Iga raioon peab eeskätt neid kultuure kasvatama, mis selles raionis kõrgemaid saakisid võivad anda, kui kusagil mujal, teistes raioonides. Nendel kultuuridel on riiklik tähtsus: nende saadused lähevad riiklike varustuse-aparaatide korraldusele. Teistel kultuuridel on aga vaid kohalik tähtsus, sest nad on selleks määratud, et nende saadused valmistajate eneste ja kohaliku turu tarvitajate nõuete rahuldamiseks läheksid.

Kõrgete viljasaakide kindlustamiseks oli, loomulikult, vaja hakata iga raiooni jaoks vastavaid, raiooni looduslike tingimustele hästi kohandatud, kultuurtaimede sortisid välja töötama.

Teatava raiooni jaoks võib ainult kohalik selektsioonijaam (sordituletamise ja -parandamise jaam) kohalikele tingimustele hästi kohandatud kultuurtaimede sortisid välja töötada, sest kohalikud looduslikud tingimused on erilised ja ainult nende kohalike tingimuste tagapõhjal võib selektsionäär (sordituletaja ja -parandaja) näha, kuidas iga tema mõjualuse taim muutub nende tingimuste kohaselt selle taimede sordiväärtust tõstab. Sellepärast on loodud selektsioonijaamade võrk, nii et igal eriliste looduslike tingimustega raioonil oma selektsioonijaam on.

Meie selektsioonijaamad on juba suure töö ära teinud: nende töö tulemusena on meil igal põllumajanduse raioonil oma kohalikud standartsed (püsiva loomuga) kultuurtaimede sortid, mis üsna kõrgeidki viljasaake annavad.

Kuid nende töös on ka palju puudusi olnud, mis sordituletamise ja -parandamise töö tempode arenemist on takistanud. Selektiivse sortide uurimisel 1933. aastal tuli palju väärnähtusi nende töös ilmsiks. Peamiseks puuduseks oli see, et paljude jaamade eriosakonnad (füsioloogia, bio-

keemia, geneetika, selektsiooni jt. osakonnad) oma töös erilistesse teoreetilistesse küsimustesse kaldusid ja taimede lõpulikku produktiivsust silmas ei pidanud. Uurimiseks võeti tihtilugu niisugust materjali, millel selektsiooni eesmärgiga midagi ühist ei olnud. Põhjapoolsete selektsioonijaamade töö puuduseks tuleb lugeda ka seda, et nad ei olnud selektsioonitöö tempode kiirendamiseks ära kasutanud võimalust ühe suvega kahte taimepõlve saada (näit. sel teel, et suve lõpul, peale saagi koristamist, veel teist külvi teha — lõunaraionides). Ka polnud selektsioonijaamad tihedat sidet pidanud kolhoosidega, mis mitmeti nende tööle oleks võinud kaasa aidata. Kõige selle tagajärjel ei ole sordituletamise ja -parandamise töö küllaldasi tagajärgi annud. Meie standartsed kultuurtaimede sortid ei ole veel nii kõrgeväärtuslikud, kui nad meie võimaluste juures oleksid võinud olla. Ei ole suudetud paljuid neist veel vabastada niisugustest suurtest puudustest, nagu nõrk vastupanu haigustele, külmale, põuale, kerge mahaheitumine jne. Need puudused ei anna võimalust täievärtuslike ja täieulatuslike saake saada.

Akadeemik T. D. Lõssenko näitab, ja seda on muidugi tähele pannud ka meie tegelikud põlluharijad, et paljude meie kultuurtaimede sortid aasta-aastalt halvenevad: alaneb nende saagi kõrgus, kui ka teised väärtuslikud omadused — „seeme läheb pahaks“, ütlevad talupojad.

See on ka arusaadav. Keskkond, tingimused, milles taimi kasvatatakse, muutuvad järjesti, ja, teataval määral, ei vasta enam kultuurtaime nõuetele. Muutub küll ka taim, kuid tema muutumine ei ole keskkonna muutumisega iialgi kooskõlas, vaid, kui aine iseliikumise tagajärg, täiesti juhuslik. Ainult mõnede taimede muutumine osutub juhuslikult vastavaks keskkonna muutumisele. Looduslike tingimustes valib võitlus olemise eest ainult niisugused juhuslikult vastavalt muutunud taimed ära ja ainult need annavad järelsugu. Taimekasvatuse kunstlike tingimustes peab inimene kultuurtaimede erilist vastavat kohanemismuutumise võimalused looma, et nad elujõulised püsiksid.

Niisugune on meil üldjoontes edaspidise selektsioonitöö lähtekoht. Meie näeme, et on ja jääb suur vajadus uusi kohasemaid kultuurtaimede sortisid tuletada ja ühtaegu

ka olemasolevate väärtust eriliste abinõudega alal hoida.

Vaatame, missugused võimalused on meil selektsioonitöö alal ja missugusel määral võivad tegelikud põlluharijad — kolhoosnikud — sellest tööst osa võtta.

Sordituletamise ja -parandamise materjaliks võime kasutada kõige paremaid kohalikke sorte ja kõrgeväärtuslikke kaugemate raioonide ja välismaade sorte. (Rikas, üleilmnes ulatuses kogutud sordimaterjal on Leningradis Üleliidulises taimekasvatuse instituudis.) Pealeselle annavad meile sordituletamise materjali loomulikud mutandid (mutantide kohta vaata: „Kommunismi teel“, nr. 1, 1937. a.), mis tekivad meie põldudel, olgugi, et väga harva. Meil on võimalus ka kunstlikke mutante luua. Kohast materjali võime leida ka metsikute taimede hulgast.

Missugune materjal peab meil põhimiseks selektsiooni lähtematerjaliks olema? Põhimiseks sordituletamise ja -parandamise lähtematerjaliks peavad olema kõige paremad kohalikud sordid. Kuigi nad viljasaagi kõrguse poolest välismaade ja oma maa kaugemate raioonide sortidest maha jäävad, on nendel see paremus, et nad on kohalikkudes tingimustes karastatud ja nendele tingimustele paremini kohanenud kui mingisugused teised sordid. Teistest maakohtadest sissetoodud kõrgeväärtuslikud sordid kaotavad harilikult uutes keskkonna tingimustes ühe või teise väärtusliku omaduse. Meie karedates looduslikkudes tingimustes on kohalikkudel sortidel kui selektsiooni materjalil, eriline väärtus. Kohalikke sortisid tuleb kasutada ristamiseks kaugete raioonide ja välismaade kõrgeväärtuslike sortidega selle eesmärgiga, et ühe ja teise sordi väärtuslike omadusi ühendada. Võõrsilt sissetoodud kõrgeväärtuslike sortide valimine ristamiseks kohalikkude sortidega ei tee nüüd enam ülesamatuid raskusi, kus meile juhtnöörid selleks annab T. D. Lõssenko õpetus. Ja et sortidevahelise ristamise meetod juba on välja töötatud, võib ristamise teel kergesti uusi soovitavaid taimevorme saada.

Võõrsilt sissetoodud sorte võib tihtilugu ristamata ja üldse ümbertegemata meie tingimustes tarvitada, eriti siis, kui sissetoodud sort võrdlemisi karedates tingimustes on välja kujundatud.

Mitte väike tähtsus pole ka mutantidel. Mutandid võivad eneses ootamata kõrgeväärtuslike omadusi sisaldada. Sellepärast peab alati silmas pidama, et nad võivad igal meie põllul ja igal aastal esineda. Kõige

sagedamini võib mutante leida seal, kus seemneid külvi eel biontiseeritakse (eriline seemnete mõjumine mitmesuguste lahustega). Taimekasvatatajatel on vaja oma silma teritada ja kogemusi omandada vaatlemise alal, et suutelised olla mutanti harilikke taimede hulgast ära tundma. Iga kolhoosnik võib oma kolhoosis sellel alal ennast arendada ja niisuguste haruldaste taimede leidjaks saada. Liikudes viljapõllul, on vaja sagedamini pilku heita viljataimedele, ja kui mõni neist oma iseäraldustega (eriti pika peaga, suure haoga, jämedate teradega, silmatorkavalt kõrge varrega või erinevalt suurte lehtedega) teiste hulgast välja paistab, siis on vaja ta ära märkida, isoleerida (ära eraldada) välisest kahjutegevatest mõjudest, ja peale valimist eraldi põllult ära viia ning eriteadlase kätte toimetada, et ta põhjalikult saaks läbi uuritud.

Igal kolhoosil võiks oma katsepõlluke olla ja peaks olema, kus suurema viljakusega erinevaid taimi paljundada, nende järelsoost valikut teha ning selle väärtuse püsivust järele proovida. Niiviisi proovikülvisid tehes võime arvatavate mutantide kohta otsusele jõuda, kas nad tõepoolest mutandid on. Muidugi on vaja saadud tulemusi eriteadlasele näidata, et lõpulikku otsust saada.

Kunstlike mutandid loomise meetodid on veel väga noored. Sellepärast ei tule sellest sordituletamise abinõust lähematel aastatel veel tuntuvat majanduslikku tulu oodata.

Väga silmapaistvaid tagajärgi on meil andnud kauges suguluses olevate taimede ristamine (vaata liikide- ja perekondade vaheliste ristamiste kohta: „Kommunismi teel“, nr. 1, 1937. a.), kuid et teoreetiline alus ja praktilikud kogemused ka siingi veel väikesed on, saavad kordaminekud sel alal lähematel aastatel veel juhuslikku ja katselist laadi kandma.

Nii siis, peamiseks sordituletamise ja -parandamise teeks jääb esialgu sortidevaheline ristamine. Kuid sordituletamine sortidevahelise ristamise teel omab nüüd palju kiiremaid tempod kui siiani. Seda võimaldab teadlik taimepaaride valik T. D. Lõssenko õpetuse põhjal ja võimalus, triiphoone tingimustes, aasta jooksul 4—5 suvivilja põlve saada, tarvitades selleks seemnete suvistamist. Niisuguse kiire kasvamise juures on võimalik selektsioonitööd kaks korda kiiremalt teha, kui see enne-malt sündis. Mis endiste meetoditega oleks võinud selektsiooni alal kümne aastaga ära teha, võib nüüd viie aastaga saavutada.

„Nelasski“ kolhoos Tsherepovetsi raioonis (Leningradi oblasti) astus võistlusse kõrge viljasaagi eest. Pildil: põllubrigadiir — stahaanoolane G. Ljapin kontrollib parandatud äkkeit.

Vaja pole aga mitte ainult osata uusi kõrgeväärtuslikke kultuurtaimede sorte luua, vaid ka nende sortide kõrget väärtusetaset alal hoida. Taimekasvatuse praktikast on teada, et isetolmlevate kultuurtaimede sordid ajajooksul oma väärtust kaotavad. Varemalt seletati seda nähtust sellega, et kõrgeväärtuslikud sordid ajajooksul prügistuvad, s. t. madalaväärtuslikkude sortidega segunevad ja et viimased olemisevõitluses vastupidavamad on (paremini võistlevad umbrohtudega, paremini panevad vastu äärmistele temperatuuridele, üleliigse niiskuse mõjule, haigustele jne), siis saab pahem sort ajajooksul ülekaalu.

Akadeemik T. D. Lössenko aga näitab katsete ja vaatluste põhjal, et isetolmlevate kõrgeväärtuslikkude sortide halvemise põhjused on sortides enestes. T. D. Lössenko seletab seda järgmiselt. Sugutatud munarakul on suurel määral olemas kõik võimalused oma lähemate esivanemate arenemise teed korrata. Kõige lähemateks esivanemateks aga on otsekohesed vanemad. Sellepärast on järeleool kõige

suuremal määral võimalus korrata vanemate arenemist. Olla suuteline arenema antud keskkonna tingimustes — tähendab olla kohanenud arenema nendes keskkonna tingimustes. Nii läheb siis Lössenko välja sellest väitest, et sugurakud ühel või teisel määral eelmiste põlvede, eriti lähemate esivanemate käidud arenemisteed peegeldavad, akumuleerivad (koguvad).

Isetolmlevatel taimedel arenevad mees- ja naissugurakud ühes ja sessamas taimes, ühes ja sessamas õies. Sellepärast peegeldavad sugurakud, niihästi mees- kui ka naissugurakud, isetolmlevatel taimedel rohkem ühesugust läbikäidud arenemisteed kui risttolmlevatel taimedel, kus mees- ja naissugurakk eritaimedelt pärit on ja kus sugutatud munarakk mitte ühe vaid kahe taime-vanema arenemisteed peegeldab. Et aga arenemisteede kohanemise tee on, siis on see järglanetaim, mis kahe erilise taime sugurakkude ühinemise tagajärjel on tekkinud, rikkalikumate kohanemise-abinõudega varustatud, kui järglane, mis ühest taimest pärit olevate sugurakkude ühinemise tagajärjel on tekkinud. Kui oletada, et ühte sorti kuuluvate isetolmlevate taimede vahel siiski risttolmlemine on tekkinud, siis on selle tagajärjel tekkinud järglasel suuremad kohanemise võimed kui isetolmlemisest tekkinud järglasel; sest esimese vanemad olid arenenud kumbki isesugustes (kuid üheaegsetes) keskkonna tingimustes ja isesugustes tingimustes tekkisid ka nende sugurakud, kuna isetolmleva taime sugurakud peaaegu ühesugustes tingimustes tekivad. Kuid kui esimese järglase (mis tekkis nistsugutamise tagajärjel) järelopv isetolmlemise tagajärjena tekib, on juba tema kohanemise võimalused rohkem piiratud, kui tema vanemal. Igal järgmisel põlvel, võrreldes eelmisega, tõmbuvad kohanemise abinõud veelgi rohkem koomale, sest ristamise teel tekkinud esivanemalt päritud kohanemise-abinõudest jääb igale uuele järgnevale põlvele ikka vähem ja vähem kõlblikke järele, kuivõrd iga uue põlve keskkonna tingimused endistest rohkem ja rohkem lahku lähevad. Peale selle tuleb oletada, et elava aine kohanemine keskkonnale isetolmlevate taimede liikidel üldse aeg-ajalt maha jääb keskkonna muutumisest, mille mõjul nad risttolmlevatest taimedest nõrgemaks jäävad ja sellepärast kunstlikkudes tingimustes olemisevõitluses alla jäävad ning välja surevad, kui mending hoopiski ei ole ristsugutamise võimalusi erisugustes tingimustes arenenud taimede vahel. Et aga isetolmlevad taimed risttolmlevate tai-

mede hulgas alal hoiduvad, siis tuleb arvata, et aeg-ajalt nendelgi risttolmlemine toimub, nagu seda Ch. Darwin oletas.

Lõssenko hüpoteesi tõestavad kõik seni korraldatud katsed. Toome siin paar nendest näiteks. Odessa selektsiooni- ja geneetikainstituudis lõigati suhkrupeet pikuti pooleks; üks pool istutati põllule vaba maa sisse, teine aga sinna kõrvale potti. Teise kohta istutati aga niisamuti poolitatud peedipooled kõrvuti ühesugustesse tingimustesse. Esimesel peedipaaril tekkisid seemned, teisel ei tekkinud. Põhjuseks, miks ühesugustes tingimustes kasvanud peetidel seemneid ei tekkinud, oli, järelikult, see, et sugurakud liig sarnased olid. Erisugustes tingimustes kasvanud peetidel olid ka sugurakud erisugused, ja ristamise tagajärjel tekkisid sellepärast seemned. Teine näide. Külvimasina ühe käiguga külvati ühtesorti nisu kahesuguste seemnetega, — harilikkude seemnetega ja sordisise ristamise tagajärjel saadud seemnetega, kusjuures külvimasina kast oli ristvaheseinaga pooleks jagatud, nii et ühes pooles olid harilikud seemned, teises — ristamise teel saadud seemned. Niisuguseid külvisid tehti mitmesuguste väljasurevate nisusortidega, ning tagajärjed olid kõikide sortide juures ühed ja needsamad: vahe saagis oli kuni 4 tsentnerit hektaarilt, s. o.

ristamisest saadud seemnete külvist saadi läbisegi 4 tsentnerit rohkem kui harilikkude seemnete külvist.

T. D. Lõssenko näitab, et niisugune isetolmlevate kultuurtaimede sordisise ristamine aeg-ajalt tingimata tarvilik on selleks, et nende sordiväärtuse taset teataval kõrgusel hoida. Ta soovitab, et kolhoosid ka ise seda teeksid ja näitab, et see kolhoosnikkudele täiesti kättesaadav on, sest tema algatusel on seda 1936. aastal juba kahes tuhandes kolhoosis tehtud. Käesoleval aastal on Lõssenkol kavatsus seda veel suuremas ulatuses — kümnetes tuhandetes kolhoosides — organiseerida. Selleks kavatseb ta välja anda erilise broschüüri ja instruksioonid.

Tahaksime loota, et ka eesti kolhoosid sellele tööle kaasa tulevad ja sordiparanduse tööst hakkavad osa võtma. Selleks peaks iga kolhoos juba varakult hakkama ennast ette valmistama ja sel otstarbel sidemesse astuma lähema selektsioonijamaga.

Selle kirjatükiga lõpetame sordituletmise ja -parandamise küsimused ja tuleme järgmisega küsimuse käsitamisele, kuidas seemnete kaudu kultuurtaimede elu juhtida võib ja mis meil sel alal viimasel ajal on saavutatud.

J. Saviak.

AURUMASINA AJALUGU

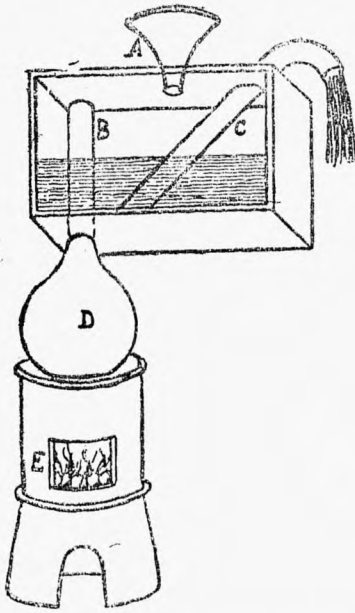
AURU jõudu kasulikuks tööks tarvitada — see mõte on ammust ajast õpetlaste ja leiutajate tähelepanu enda peale tõmmanud. Juba kaks tuhat aastat tagasi kirjeldas Kreeka õpetlane Heron Aleksandriast hulga väga huvitavaid aparate ja mehhanisme, mille tegevus õhu ehk auru rõhumisel põhjenes. Kuid need katsed ei ulatanud lihtsatest mänguasjadest kaugemale, ehkki Heroni ideed hilisemate leiutajate tööde peale võisid mõju avaldada.

Väga huvitava seadeldise kirjelduse — veeauru survejõu kohta — leiame Leonardo da Vinci (1452—1519) teostes. See on aurukahur, ehk nagu teda nimetatakse, „Arhitronito“, see tähendab: kõige tugevam pikne. Ta kujutas endast pikka metalltoru, mis ühest otsast lahti oli. Teises, kinnises otsas oli väikene augukene. See kinnine toruots asetati põlevatele sütele, kus ta tuliseks läks. Torusse lasti kivist ehk tinast kuul, siis võeti toru süttelt ära ja valati kinnisesse toruosasse läbi augukese teatud hulk vett. Tulisesse ruumi sattunud vesi muutus kiiresti auruks,

mille rõhk kuuli suure jõuga kahuritornust välja virutas.

Palju suuremat ja otsesemat osa aurumasina leiutamises mängisid riistad, mis vee tõstmiseks aururõhu abil olid määratud. Seesuguse riista kirjelduse leiame esmakordselt itaalia inseneri ja õpetlase De La Porta teostes (1538—1615). Seal kirjeldatakse järgmist „huvitavat ja võimsat viisi vett tule abil üles tõsta“. Valame vee, mida me kõrgemale tasemele tahame tõsta, mingisugusesse klaaskasti. Kasti kaanest paneme süfoontoru läbi, mis mõlemist otsast lahti on. Läbi kasti põhja pistame tulele asetatud keedupudeli kaela. Keedupudelisse (kolvisse) valame natuke vett. Vee keetmisel tõuseb pudelist veeaur kasti, surub kastis oleva vee pinnale ja sunnib vett süfoontoru mööda üles tõusma ning välja voolama.

Sedasama laadi riista, mis purskkaevude ehitamiseks oli mõeldud, esitas prantsuse arhitekt Salomon de Caus (Koo) oma teoses „Liikuvate jõudude põhjused“ (1615). De Caus riist kujutab endast

De La Porta riist: A — trehter, B — kolvi kael, C — süfoontoru, D — kolb veega, E — ahi.

õõnsat kuuli, millesse peaaegu põhjani ulatav toru pandud. Kuul täidetakse veega ja asetatakse tulele. Sellest tekkinud aur rõhub vee pinnale ja surub vett toru mööda üles, kust ta fontaanina purskama hakkab. De La Porta ja de Caus ettepanekutes sisalduski idee aururõhku vee-pumpamiseks ära kasutada, milline idee Toomas Savery leiutatud aurupumbas tehnilise ja praktilise teostamise leidis.

Savery masin, millele ta 1698. a. patendi võttis ja mida ta oma teoses „Kaevandusetoõlise sõber“ üksikasjalikult kirjeldas, oli määratud pinnavee ärापumpamiseks inglise kaevandusest. Sinnamaani kasutati selleks otstarbeks harilikke pumpe, mis loomade jõul või suurte vesirattaste abil käima pandi. Juba XVII sajandil tundus Inglismaa neis maakondades, nagu Cornwallises, kus mäetööstus laialt arenenud oli, suurt puudust uuest jõumasinas, mis poleks seotud jõgede asendusega nagu vesirattad, ja mis võimsam oleks kui tööloomad. Just sellepärast leidis Savery aurupump Inglismaal võrdlemisi laialdast tarvitamist, oma puuduste peale vaatamata.

Savery masin koosnes suurest katlast, mis auru andis. Katel oli aurutoru abil niinimetatud tööanumaga ühendatud. Sellel anumal oli kaks vastavate klappidega toru: üks neist (imemistoru) juhiti veekogusse, millest vesi oli tarvis välja pum-

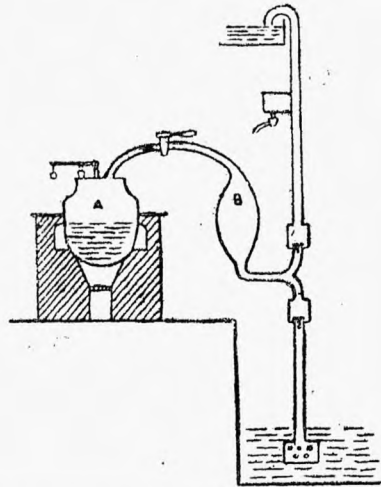
bata, teine (surutoru) oli määratud vee juhtimiseks üles, selleks määratud nõusse. Aur lasti kraani abil tööanumasse ja täitis selle. Siis katkestati ühendus katlaga ja valati anum külma veega üle. Aur jahutus ja muutus veeks. Sellejuures tekkis anumas tugev õhu hõrendus, sest vesi tarvitab mitu korda vähem ruumi kui aur, millest ta tekkinud. Hõrendatud ruumi tungis läbi imemistoru kaeviku põhjast vesi ja täitis anuma. Peale selle avati kraan uuesti, uus portsjon auru tungis katlast anumasse ja rõhus selle nüüd surutoru mööda ülemisesse nõusse.

Sarnaseid operatsioone korrates võis üsna edukalt vett pumbata.

Saveryl läks hiljem korda kahekordsete anumate sisseseadmisega oma masinat täiendada, nii et see ärापumpamine peaaegu vahetpidamata sündis: kuna üks anum vett sisse imes, suruti teda teisest anumast üles.

Võrreldes hobuste jõul töötavate pumbamasinatega oli Savery oma palju parem. Teda võis pealegi ka seal kasutada, kus vesirattaste tarvitamine võimatu oli. Selles masinas tarvitati aururõhku esmakordselt tööstuslikul eesmärgil.

Kuid Savery masinal oli väga palju puudusi. Tema abil võis vett ainult 10 meetri sügavuselt välja pumbata. Katel, mis vaskplekist ehitatud, ei kannatanud tihti auru rõhumist välja ja lõhkes. Sügavates kaevikutes tuli mitu masinat üksteisest kõrgemale ritta seada, mis, arusaadavalt, tülikas oli. Sealjuures nõudis masin väga suurt hulka auru, s. o. liig palju kütet.

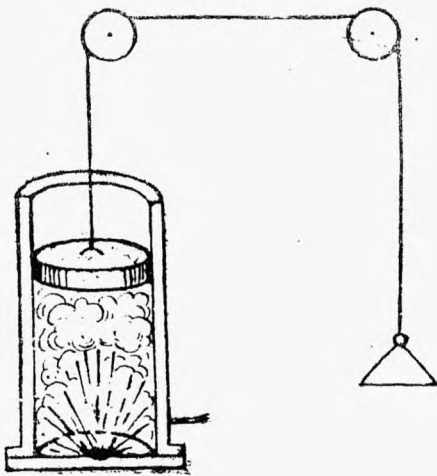
Savery aurupump. A — aurukatel, B — tööanum, alumine — imemistoru, ülemine — surutoru.

Uue ajajärgu algus auru kasutamise ajaloos on seotud prantsuse õpetlase Papini nimega (1647—1712). Selleks ajaks oli juba õhurõhu küsimusi sügavamalt tundma õpitud. Iseäranis suurt osa etendasid sel alal niisuguste õpetlaste tööd, nagu Torricelli, Pascal ja Guericke.

Õhurõhu tuntav jõud juhtis loomulikult õpetlasi ja leiutajaid mõttele seda jõudu ära kasutada. Veel enne Papini tegi keegi Gottfreul, ja 1681. a. kuulus Hollandi õpetlane Huygens, ettepaneku õhurõhku ära kasutada, sundides teda tsilindrisse asetatud kolbi liikuma panema. Tsilindri põhja, kolvi alla, pandi natuke püssirohtu, mis nõõri abil põlema süüdati. Püssirohu põlemaplahvatamisel tekkinud gaasid tõukasid kolvi ülespoole ja täitsid terve tsilindri. Pärast seda jahutati tsilindrit, gaasid tõmbusid kokku, tekkis hõrendus ning õhu rõhk surus kolvi alla. Kolvi liikumist võiski nüüd mõnesuguse tõstetöö jaoks kasutada.

Papin töötas ühes Huygensiga ja uuris õhu ning auru rõhumist (ta leiutas nõndanimetatud „Papini katla“ ja kaitseklapi). Tema tegigi ettepaneku, et kolvi all mitte püssirohu süütamise teel hõrendust tekitada, mis kardetav on, vaid sellega, et tsilindri põhjas tekib, tõstab kolvi üles. Auru jahtumisel tekib tsilindris hõrendus, ja kolb laskub õhu rõhu mõjul alla. Sellejuures võib saada mingisugune raskus üles tõstetud.

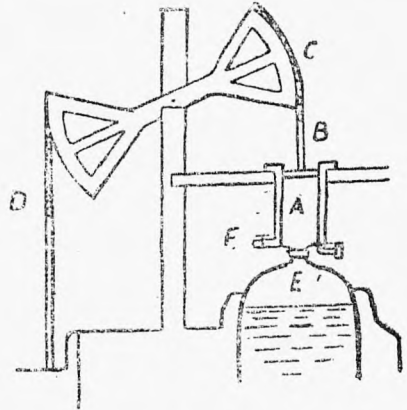
Kui Huygensi ja Gottfreuli aparate, mis püssirohu plahvatuse mõjul töötasid, võib vaadelda kui sisemise plahvatusega

Huygensi riist, milles püssirohu gaaside rõhumist ära kasutati.

mootori kaugeid esivanemaid, siis sisaldab Papini leiutus aurumasina ideed, mis XVIII sajandil praktilise lahenduse leidis.

Papinil ei läinud korda oma leiutust teostada ja aurumasinat ehitada. Esimese kolviga aurumasina ehitasid inglise leiutajad sepp Newcomen (Njukom'n) ja klaassepp Cowl (Kaul) 1705. a. See aurumasin töötas õhu rõhu mõjul.

Newcomeni aurumasin; A — tsilinder, B — kolb, C — balanseeriv kang, D — ühendus veepumbaga, E — aurukatel, F — veekraan.

Newcomeni masin oli XVIII sajandil väga laialt tarvitatav ja ainukene soojusemootor peaaegu terve aastasada otsa.

Masina peamiseks osaks oli tsilinder, mis püstloodis otse katla peale oli asetatud ja katlaga lühikese aurutoru abil ühendatud. Tsilindris asus kolb, mis kolvivarre ja keti abil balanseeriva kangiga ühendatud oli; kangi teine ots oli ühendatud veepumba kolvi varrega.

Katlast lasti tsilindri alumisse osasse aur, mis kolbi üles tõusmas sundis. Kui kolb oma ülemisse seisakusse jõudis, katkestati ühendus katlaga ja tsilindrisse pritsiti natuke külma vett — aur küllastus veeks, ning kolvi all tekkis hõrendus. Kolb laskus õhu rõhu mõjul alla ja kiskus endaga kaasa kangi ühe otsa. Kangi teine ots tõstis üles veepumba kolvi.

Vaheldades auru laskmist tsilindrisse ja selle jahutamist võis, järelikult, kangi üles-alla liikuma ja veepumba tööle panna.

Savery aurupumbaga võrreldes oli Newcomeni masinal, mida juba sõna õiges mõttes aurumasinaks nimetada võib, palju paremusi. Ta võis vett ükskõik kui sügavalt välja pumbata, — oli tarvis ainult pumba kolvivarre vastava pikkusega teha. Newcomeni masina abil võis korrige

mitu pümpa tööle panna, ja Savery pumbast oli ta vähem hädaohtlik, sest auru rõhk oli väikene (natukene üle ühe atmosfääri).

Hiljem tehti masina juures rida täiendusi ja parandusi. Auru ja vee laskmine tsilindrisse tehti automaatseks (esialgu sündis see käsitsi). Üksikutele masinaosadele anti vastavamad vormid; ühesõnaga, kujunes välja eriline õhusurve masina tüüp. Suured teenused sel alal kuuluvad inglise inseneridele Baytonile ja Smittonile.

Sarnasel parandatud kujul leidis õhusurve masin inglise mäetööstuses, iseäranis Schotimaal, aga ka muudel aladel, laialt tarvitamist.

XVIII sajandil ehitati õhusurve masinaid teistelgi maadel, muuseas ka Venemaal. Juba Peeter I ajal toodi Peterburisse Savery masin ja pandi Suveaias tööle: ta pumpas seal vett purskkaevudesse. Aga alles 1766. a. ehitati Kolõvano-Vosnesenski tehastes Barnauli lähedal esimene tööstusliku tähtsusega aurumasin. Selle masina ehitamine on seotud andeka vene leiutaja Polsunovi nimega. Tema masin kuulus ka õhusurve masinate hulka, kuid ta oli palju algupärasem ja läks Inglismaa masinatest tugevasti lahku.

Pisut hiljem, 1777. a., toodi Inglismaalt esimene suur Newcomeni masin Venemaale, ja alles 1791. a. ehitati Olenetsi tehastes riiklikkude kaevanduste jaoks esimene oma aurumasin. Seda aastat võib aurumasinate ehitamise alguseks Venemaal lugeda, kuid kunagi ei tõusnud see tööstuseharu tsaari-Venemaal kuigi kõrgele järjele.

Selle peale vaatamata, et Newcomeni masin suureks sammuks edasi oli (võrreldes Savery masinaga), oli tal siiski väga palju puudusi, ja need tõukasid tehnilist mõtet edasi auru kasutamise uute viiside leiutamisele.

Newcomeni masinas sündis kolvi liikumine ja ühes sellega kasuliku töö saamine õhu rõhu arvel. Et võimalikult suurt rõhumist saada, tuli kolvi pinda väga palju suurendada. Mõnedes masinates ulatas kolvi läbimõõt kahe meetrini. Kui võrd töö, mis tsilindris toimub, ka veel kolvi kõigu pikkusest oleneb, siis tuli tsilindrile määratu pikkus anda — vahest kuni kolme meetrini. Sellega sidemes tulid ka teised masinaosad vastavalt suurendada. Selle tagajärjel, et tsilinder ja kolb nii määratusuured olid, kujutasid õhusurve masinad endast koletusuuri ehitusi, mille kõrgus 4—5-kordse maja kõrguseni ulatas.

Õhusurve masinad tarvitasid uskumata palju kütet ja olid sellejuures väga väikse võimsusega. Kui seda energiahulka, mis ärapäletatud küttes sisaldus, töö hulga võrrelda, mida õhusurve masin selle kütte arvel andis, siis saame arvu, mis ligikaudselt võrdne on ühele protsendile (nõndanimetatud kasuliku tegevuse koefitsient). Kui võrd väike see arv on, võib sellest järeldada, et praeguste aurumasinate kasuliku tegevuse koefitsient 8—12 protsenti välja teeb (auruturbiinid välja arvatud).

Lõpuks oli Newcomeni masin kõlbulik ainult sarnaste riistade käimapanemiseks, nagu pumbad, lõõtsad jne, kus ainult sirgjoonelist edasi-tagasi liikumist tarvis oli. Pealegi oli nende liikumine väga aeglane (10—12 käiku minutis) ja mitte ühtlane. Sellest tuligi, et Newcomeni masinaid ei saanud tööpinkide käimapanemiseks kasutada, mis vahetpidamata, ühtlast ja pealegi tiirlevat liikumist nõudsid.

Kõik need õhusurve masina puudused andsid ennast iseäranis teravalt tunda XVIII sajandi teisel poolel, mil inglise tööstus sõna tõsisel mõttes revolutsiooni läbi elas. See revolutsioon väljendus terve rea uute mehaaniliste tööpinkide leiutamises ketramise, kudumise ja metallitööstuse alal. Uued mehaanilised tööriistad, mis manufaktuurtööstuses vanade käsitsi töötamise riistade asemele tulid, nõudsid uut, suurema võimsusega ja sündsamat jõuallikat.

Hobuse-veevärgid, tuulemootorid ja vesirattad ei suuda tekkiva kapitalistliku vabriku nõudeid enam rahuldada.

See vabrik nõuab majanduslikult kasulikku, küllaldaselt võimast ja käsitamiseks lihtsat jõuallikat, mis suuteline oleks kõigile mitmesugusemaid tööpinke ja mehhanisme käima panema. Seesuguseks universaalseks jõuallikaks oli suurtööstusele James Watti *aurumasin*.

Watt sündis 19. jaanuaril 1736. a. Greenoak'is, Schotimaal. Tema isa oli laevaehituse meister ja mehaanik. Oma isa töökojas õppis Watt mehaanikakunsti tundma. Peale kooli lõpetamist läks 18-aastane Watt Glasgow linna ja sai seal mehaanika ülikooli töökotta tööle. Teadusemeestega kokku puutudes omandas ta siin kaunis laialised teadmised füüsika alal, mida ta iseõppimise teel visalt täiendas, ja mis talle leiutuse väljatöötamisel väga kasulikud olid.

Põhjuseks, mis Watti aurumasinatega tegutsema ajas, oli väikene Newcomeni õhusurve masina mudel, mida Wattil

1763/64. a. parandada tuli. Pannud masina käima, oli Watt väga imestanud selle üle, kui määratu palju masin auru tarvitas. Seda puudust, mis õhusurve masina tarvitamise väga kulukaks tegi, seletas Watt täiesti õieti tsilindri seinte jahtumisega, mis igakord vee tsilindrisse pritsimisel sündis.

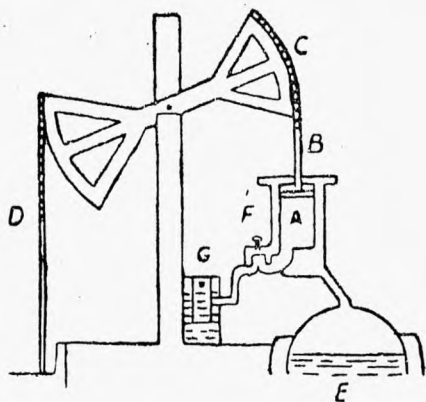
Rea katsete abil tegi Watt selgeks, et auru tsilindrisse laskmisel tsilindri seinad tugevasti palavaks lähevad ja vee sissepritsimisel uuesti jahtuvad.

Kui nüüd uuesti aur tsilindrisse lasta, siis läheb tema soojus tsilindri seinte soendamiseks, kuni tsilindri seinte temperatuur auru temperatuurini pole tõusnud. Seega oli Newcomeni masina suur soojuse kaotus sellest tingitud, et tsilinder ja aurukondensaator ühes olid. Selle puuduse kõrvaldamine oli Watti üheks tähtsamaks teenuseks.

Ta tuli mõttele, et tsilindri temperatuur on vaja ühekõrgusel hoida, auru jahutamine ei pea aga mitte tsilindris, vaid kõrvalises ruumis sündima. Seda ruumi nimetas Watt esmakordselt kondensaatoriks. Ühes sellega loobus Watt õhurõhu tarvitamisest, asendades selle aururõhuga, milleks tsilindri ülemisse osasse, peale seda kui kolb üles oli tõstetud, auru lasti. Kõik need ideed olid kirjeldatud kuulsas patendis, mille Watt 1769. a. võttis.

Wattil kulus mitu aastat pinevat tööd, kuni tal korda läks 1774. a. esimene masin valmis ehitada, ja sedagi oma ettevõtte kahe kaasosaniku, eriti Boultoni, ainelisel toetusel.

Esimene Watti masin, mis 1769. a. projekti põhjal ehitatud, kujutas endast nõnda-

Watti aurumasin (1769. a.): A — tsilinder, B — kolb, C — balansseeriv kang, D — ühendus veepumbaga, E — aurukatel, F — kraan, mis tsilindrit jahutajaga ühendab, G — jahutaja.

nimetatud lihttegevusega masinat. Ta töötas järgmiselt: kinnisesse tsilindrisse, pealpoole kolbi, lastakse aur. Tsilindri alumine osa ühendatakse selsamal ajal erilise klapi ja toru abil jahutajaga (kondensaatoriga), kus erilise pumba abil kogu aeg hõrendus sünnib. Aur rõhub kolvi alla. Kui kolb alumisse seisakusse jõuab, katkestatakse ühendus katlaga ning kondensaatoriga ja ühendatakse erilise seadeldise abil mõlemad tsilindri otsad. Selle tagajärjel tasakaalustub auru rõhk mõlemil pool kolbi, ja kang (millega kolb ühendatud) sunnitakse erilise koormatise abil endisesse seisakusse, kusjuures ka kolb uuesti üles tõuseb. Siis katkestatakse ühendus ülemise ja alumise tsilindriosade vahel, ülemisse osasse lastakse uuesti aur, kuna alumine osa jällegi kondensaatoriga ühendatakse. Kondensaatoris tekib uuesti hõrendus, ning kolb liigub auru rõhu mõjul uuesti alla. Nagu näeme, on selles Watti masinas õhu rõhk täiesti kõrvaldatud, kuid aur surub kolville ainult ühelt poolt, mispärast seda masinat lihttegevusega masinaks nimetatakse.

Watti masin tarvitas peaaegu kaks korda vähem süsi kui õhusurve masin, ning sellepärast said Watt ja tema kaasosanik Boulton kohe suure hulga tellimisi kaevanduste omanikkudelt.

Kuid ikkagi võis Watti masinat, niisamuti kui õhusurve masinat, ainult seesuguste riistade käimapanemiseks tarvitada nagu pump, lõõts jne, sest ka tema andis ainult edasi-tagasi liikumise. Hargnev suur-vabrikutööstus nõudis aga oma tööpinkide käimapanemiseks jõuallikat, mis alalise tiirleva liikumise sünnitaks.

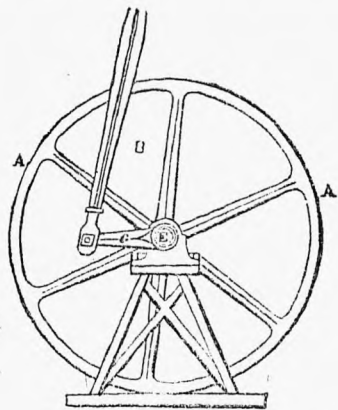
Seesuguse masina koostamise kallale Watt nüüd asuski. Selle — ning kõigi eelmiste — uurimistööde tulemuseks oligi nõndanimetatud kahepoolse tegevusega masin, mille peale Watt 1784. a. patendi võttis.

Kahepoolse tegevusega masinas lastakse aur kordamööda mõlemile poole kolbi, nagu see kõikides praeguseaja aurumasinaes sünnib. Sel ajal, kui ühele poole kolbi värsket aur lastakse, ühendatakse teine tsilindriots kondensaatoriga, kus hõrendus sünnib.

Ühtaegu kahepoolse tegevuse tarvitusele võtmisega lahendas Watt ka alalise tiirleva liikumise küsimuse.

Esiailgu mõtles Watt nõndanimetatud planetaarse mehhanismi välja. Ta võttis kaks hammasratat ja asetaski ühe neist hooratta võlli otsa, teise kinnitas kõvasti aurumasinaga kolvivarre külge. Kolvivarre

otsas olev hammasratas pani iga tiiruga hooratta võlli otsas oleva hammasratta teatud hulga tiire tegema. Ühes sellega hakkas tiirlema hooratas, mis ka tööpingi võlli keerlema pani. See mehhanism oli väga teravmõtteliselt ehitatud, kuid ei püsinud praktikas kaua. Watt pidi teise abinõu tarvitusele võtma, nimelt ristpea mehhanismi, mida treipinkide juures juba ammu selleks tarvitati, et pedaali kõigutavat liikumist tiirlevaks muuta. Praegusel ajal on ristpea mehhanism tehnikas kõige harilikum abinõu seal, kus kolvi sirgjoonelise liikumist tarvis on tiirlevaks muuta, või vastupidi. Kuid XVIII sajandi kaheksakümnendatel aastatel ei leidnud see abinõu veel laialdast ja üldist tarvitamist.

Ristpea mehhanism, mis kolvi sirgjoonelise liikumise tiirlevaks liikumiseks muudab.

Väga suur tähtsus oli Watti leiutatud mehhanismil, mille abil kolvivarv kangi otsa kinnitati. Õhusurve masina ja lihttegevusega masina kolb tegi tööd ainult siis, kui kolb alla langes, sellepärast võis kolvi ja kangi ühendamiseks ketti tarvi-

tada. Kahepoolse tegevusega masinas on mõlemad kolvikäigud — töökäigud, ja siin oli tarvis rõhk kangile edasi anda ka siis, kui kolb üles tõusis. Arusaadav, et kett siin enam ei kõlvanud — oli teist ühenduseviisi tarvis. See küsimus tekitas esialgu väga suuri raskusi, sest üks kolvivarre ots teeb tiire, teine aga liigub sirgjoonelisel. Selle, ühe raskema kinemaatilise ülesande geniaalseks lahenduseks oli Watti nn. parallelogramm.

Masina käigu reguleerimiseks kasutas Watt ära hooratta ja mõtles välja erilise regulaatori, mis automaatselt auru tsilindrisse laskmist reguleeris — sedamööda kas masina liikumise kiirus suurenes või vähenes.

Watt võttis tarvitusele aurumasina võimsuse mõõtmise hobusejõududes ja leiutas erilise abinõu — indikaatori, mille abil tsilindris oleva aururõhu ja kolvi seisaku vahel graafiliselt paberile võib märkida. See abinõu, pisut täiendatud kujul, leiab tänapäevani tarvitamist aurumasinate töö tundmaõppimisel.

Watti leiutused tegid aurumasina töö palju tululikumaks (kasuliku tegevuse koefitsientl tõusis kuni 3 protsendini) ja avasid talle, kui jõuallikale, teed kõikidesse tööstuseharudesse. Muidugi, Watti masin oli täiusest veel kaugel. Tema tähtsamateks puudusteks olid: madal aururõhk, raske kang ja äärmiselt kohmakas katlaehitus.

Kuid kõik see ei vähenda Watti teenuseid. „Watt — kirjutas Engels oma „Looduse dialektikas“ — andis aurumasinale põhimõtteliselt ta praeguseaja kuju. Ringkäik, mis sel alal avatud, oli lõppenud, oli korda läinud soojust mehaanilikuks liikumiseks muuta. Kõik edaspidine oli ainult üksikasjade täiendamine“.

Tõlk: E. Perkot.

TOIDUAINETE-TÖÖSTUSE MASINATE EHITUS AMEERIKAS

AMEERIKA toiduainetetööstus üllatab oma mehaniseerimise ja automatiseerimisega. Siin tarvitatakse kuni 3000 tüüpi masinaid. Niisugust suurt nomenklatuuri ei ole meil, ega ka Lääne-Euroopa riikides.

Väga hea mulje jätavad Ameerika leivatehased. Sajad tonnid kõige mitmesugusemat sorti ja kõige mitmesugusemas vormis leibu tehakse siin lugematute automaatide ja masinatega. Eriti huvitav on horisontaalse mõlade teljega sõtkemasin. See masin, mis terve kontrollmõõtmise aparaatide süsteemiga on varustatud, kaalub ise tainast ja reguleerib vee temperatuuri.

Sõtkemasinatele järgnevad jagamismasinad. Neid masinaid on mitmet liiki, kuid kõik nad on ühesugused selle poolest, et nad ühesuguse täpsusega taigna ühesuurusteks tükkideks jagavad.

Mõni aasta tagasi läks enamus Ameerika leivatehastest üle lõigatud leiva väljalaskmisele pakitud kujul. See kutsus ellu uued algupäralsed lõikamise ja pakkimise masinad. Juba ilmusid ka tehased, kes nende masinate valmistamise peale spetsialiseerusid. Need masinad ei tööta mitte ainult haruldaselt kokkuhoidlikult, vaid ka lihtsalt.

Kuid vast veel huvitavam on leivatehastes „sisemine ilmastik“. Iga osakond nõuab isesugust temperatuuri: ladudes, kus jahu alal hoitakse, on ühte temperatuuri ja ühte niiskust tarvis: sõtkumise osakonnas — teistsugust temperatuuri ja teistsugust niiskust jne. Tehnoloogilise protsessi tingimused dikteerisid ameeriklastele ette ka õhu reguleerimise vajaduse. See ongi see „sisemine ilmastik.“ Meie käisime suuremates kui ka vähemates leivatehastes — igalpool on õhk vajaduste järgi reguleeritud. Mitmesugustes osakondades hoitakse mitmesugune, kuid ühe osakonna jaoks alati ühesugune temperatuur ja õhu niiskus. Meil oli võimalus veenduda selles, kuivõrd tugevasti õhu teatud kindlates tingimustes hoidmine Ameerikas juba on eluõigused võitnud. Suures schokolaadivabrikus, mida meie külastasime, hoitakse mitmesugustes osakondades niisamuti mitmesugust kunstlikku kliimat. Reklaami eesmärgil on selle vabriku omanik oma kontori jaoks erilise hoone ehitanud, millel pole ühtegi akent,

ja mõnisada inimest töötab konditsioneeritud õhu tõttu alaliselt ühe ja sellesama valgustusega tubades, kus alati on puhas ja läbipaistev õhk, kus suvel ja talvel on ühesugune temperatuur.

Huvitav on ka elevaatorite sisseseade. Kanadas on elevaatoreid, mille mahutus on 150—200—300 tuhat tonni vilja. Meil aga on kõige suurem elevaator ainult 50 tuhande tonni vilja mahutusega. Ameerika elevaatorites on vilja ülestõstmiseks võimsad masinad üles seatud, mille läbilaskesuude on 1300 tonni tunnis. Palju õpetlikku on ka elevaatori töös. Ühes suurematest elevaatoritest Albanys töötab täieliku koormatuse juures 44 inimest. Meil on kolm korda vähemates elevaatorites tööle neli korda rohkem inimesi.

Erilist tähelepanu juhitakse Ameerika Ühendriikides võitlusele tolmu plahvatusete vastu elevaatorites ja veskites. Meil õnnestus praktilisel selgeks teha, kuivõrd tõsine see probleem on. Kuumal päeval tahtsime väikeses linnakeses Philadelphia lähedal veskit külastada, kus pateloni plaatide jaoks materjali jahvatatakse. Kuid veskisse meie ei saanud: veidi aega enne päralejõudmist lendas ta õhku. Nagu meile pärast seletati, ei puhastatud selles veskis mootoritelt, seintelt, lagedelt jne. jahvatuse tolmu mitte küllalt ettevaatlikult ja hoolsalt.

Tuntavaid edusamme on saavutanud veskite masinaehitus. Uusi masinatüüpe pole loodud mitte just palju, kuid selle eest on kõik vanad tõsiselt uuendatud.

Rohkel hulgal uut nägime ka kalapüügi kohtadel ja ettevõtetes, kuigi see haru mehaniseerimise poolest Ameerikas tugevasti maha on jäänud. Kala püütakse seal, niisamuti nagu meilgi, nootadega. Kuid kalade pumpamiseks noodast laevale või laevalt kaldale tarvitatakse teravmõttelise konstruktsiooniga tsentrifugaalpumpe. Hulk lint- ja vesitranspordõõre, kühvelevaatoreid, terve rida lihtsamaid mehhanisme ja seadiseid on harilikuks asjaks mitte ainult suurtes, vaid ka harilikudes kalapüügi kohtades. Kala ümbertöötamise tehnika on Ameerikas maha jäänud. Real põhjustel tungis omal ajal mehaniseerimine kalandusse nõrgalt. Nüüd on aga mõttetu mehaniseerimisega tegeleda, sest töötatõulisi on palju ja tööjõud on odavamaks muutunud.

Puuvilja pakkimise ja ümbertöötamise tehastes ületas sisemine korraldus kõik meie arvamusel. Vastu tahtmist tulid meelde meie aiavilja hoiukohad, kus iga aasta hulk puuvilja rikki läheb. Ameeriklased hindavad iga õuna, iga apelsini.

Puuviljad pakitakse eranditult masinatega: pesemise-, kuivatamise-, sorteerimise-, poleerimise-, jm masinatega. Tehastes, kus puuvilja pakitakse, on veel erilised masinad puuvilja katmiseks vahaga. See ei anna mitte ainult puuviljale välist läiget, vaid hoiab teda ka enneaegse rikkimise eest.

Apelsine hoitakse enne pakkimist kolm päeva teatud temperatuuri ja niiskusega õhus. Seda tehakse selleks, et apelsinile ilusat välimust anda (nende päevade jooksul omandavad nad erilise punaka värvingu).

Esialgse ümbertöötamise käivad läbi ka õunad. Ladudes on erilised kambrid, kus õunad keemilises ümbertöötamisest läbi käivad. Seal surmatakse igasugused mädanemist tekitavad bakterid.

Kuiva puuvilja pakkimise jaoks tarvitatakse erilisi kombineeritud masinaid, mis karbi valmistavad, selle täidavad, kinni panevad ja tema lõpulikku kaalu kontrollivad.

Puuviljade ümbertöötamine on niisamuti tervelt mehaneeritud. Isegi niisugune operatsioon, kui rosinamarjade lahutamine oksast, sünnib erilise masinaga. Ka seemnete kõrvaldamiseks rosinatest tarvitatakse jällegi masinat. Kalifornia suurtes konservivabrikutes puhastavad erilised masinad mehaaniliselt õunad, pirnid ja apelsinid koorest. Isegi niisugune operatsioon, nagu apelsini koore all oleva valge aine eraldamine (kuna see aine ameeriklaste arvates konservi mürudaks võib teha) toimetatakse masinaga.

Piimatööstus kujundab endast niisamuti korrapäralist masinate ja automaatide kompleksi. Suhkrujäätise vabrikud on määratu suured ettevõtted, kus produkt konveieritel peatamatult edasi liigub ja automaatselt juba valmispakitult välja tuleb ning külmetushoonesse läheb.

Philadelphias nägime jäätisetehast, mis tunnis 27 500 liitrit suhkrujäätist valmistab. Haruldase kiirusega pakivad automaadid jäätist pappümbrikutesse — 8-liitrilistesse pakkidesse ja individuaalostjate jaoks 50-grammilistesse papp-purkidesse.

Väga huvitav on võipakkimise masin. See pole, õigemini öeldud, mitte masin, vaid terve agregaat, mis koosneb kolmest eraldi masinast: üks lõikab, teine vormib

võid, kolmas keerab pergamentpaberi ümber. Agregaaadi tööviljakus on — 10 kilogrammi minutis.

Kõigis piimakodades ja õllefabrikutes, kus suuremal hulgal klaasnõusid tarvitatakse, nägime väga huvitavaid pudelipese-mise masinaid. Erilisel konveieril lähevad pudelid vettelaskmise aparaadini — otsata keti taskutesse. Pudelid käivad viis vanni üksteise järel läbi. Esimeses vannis on temperatuur — 43°, teises — 60°, kolmandas — 78°, neljandas — 65° ja viiendas — jälle 43°. Peale selle satuvad pudelid harjadega pesemise aparaadi alla, siis sisemise osa steriliseerimise aparaati. Erilisest jahutusest läbi läinud jõuavad pudelid lõpuks mehaneerimisele, mis neid ära viivale konveierile saadab. Ühe tunniga puhastab masin 3—5—7 tuhat pudelit.

Ka vabrik-köökidest on masin valitsevaks saanud. Viimasel ajal on Ameerikas erilist kottide valmistamise masinat tarvitama hakatud. Ka see on terve agregaat mitmest masinast: üks peenendab liha, teine vormib teda, kolmas seisab elektriühendusega koos. Kõik kolm agregaaadi osa on omavahel konveieriga seotud, ja selkombel liigub saadus ühest otsast teise ilma inimese käe külge puutumiseta.

Automaadid on ka kaubandusse endale tee rajanud. Me nägime Chikagos „Searc-Robecki“ magasin-tehast, mis igapäev mitmesugustesse Ühendriikide osadesse kuni 500 tuhat pakki kõige mitmesugusemate produktidega laiali saadab. Sel magasinil on kuni 15 kilomeetrit torusid pneumaatilise posti jaoks, 40 kilomeetrit konveieri linte, kohalik jõujaam jne.

Laiuliselt on arenenud automaadid üksik-kaupade jaoks. Kompvekid, õunad, schoolaad, suled, pliatsid, vihikud on igal nurgal saadaval. Tarvis ainult automaadi juurde minna ja paras raha sisse lasta. Ameerikas on ka palju automatiseeritud kohvikuid ja restoraane.

Oma tehnilise edu võlgneb toiduainete masinate ehitus üliväga arenenud konstruktsiooni- ja eksperimentaalbüroodele. Me nägime rea tehaseid, mis kestva kriisi tagajärjel ühe vahetusega töötavad, kasutades ainult kolmandiku oma võimsusest, ja siiski ei lakanud nendes tehastes mitte ühekski päevaks katsed uute masinatega, ei katkestunud konstruktorite töö.

Reeglipäraselt on kõik insenerid ja eriti konstruktorid, kes toidutööstuse masinate ehitusel töötavad, hästi tuttavad ka mitmesuguste autotüüpide konstruktsioonidega.

— Autoehitus on Am. Ühendriikide tehnika juhtivaks tööstusealaks, — räägivad

konstruktorid, — ja kõik peavad autoehitajatel õppima.

On püüe toidutööstuse masinate juures osadena autode üksikosi kasutada: nad on hulgalise valmistuse saadusena kõige odavamad. Ühes tehases juhtisime tähelepanu sellele, et taigasõtkumise masinale jõu edasiandjaks oli auto tagumine telg liikumapaneva mehhanismiga. Tuli nii välja, et tehasel kasulik oli seda veidi rasket konstruktsiooni kasutada, kuna ta seda madalama hinnaga saab.

Uute masinate müümine sünnib reeglipäraselt ainult peale hoolikat järelproovimist. Kui aga kord juba masin müüdüd, siis võtab tehas ta oma alalise valve alla. Isegi väikestes tehastes nägime erilisi kaarte viimase kümne aasta jooksul välja lastud masinate geograafilise mahutamise kohta. Tehase tegelased kontrollivad iga aasta oma masinate seisukorda, selgitavad

avalikuks tehtud puudusi ja teevad peale kontrollimist vastavad järeldused nii konstrueerimise kui ka valmistuse jaoks.

Ka kümme aastat tagasi käis käesoleva artikli autor Ameerikas. Toiduainete-tööstuse masinate ehituse tehnika on seal ikka veel tuntavalt kõrgem kui meil. Kuid meil on praegu kergem järele jõuda kui seda oli kümne aasta eest alustada. Meie oleme suureks kasvanud. Liha- ja jahutööstus ei ole meil hälvema tehnikaga varustatud kui Ameerikas. Teistel aladel oleme veel maha jäänud. Kuid meie võime selle mahajäämise ära võita. Tehnikalised uuendused, mida meie Ameerikas nägime, võtame arvesse. Meie hakkame praegu uusi masinaid konstrueerima ja ehitama ning neid meie toiduainetetööstuse vabrikutesse ja tehastesse sisendama.

B. Kagan.

Inglise sanitaarsalga liikmed Hispaaniasse sõitmas arstiabi andmiseks valitsuse vägedele.

KROONIKA

NÕUKOGUDE LIIDUST

— Lenini muuseumis Moskvas käib iga päev 4—4,5 tuhat inimest. Käesoleval aastal avatakse Lenini muuseumi osakonnad Leningradis, Kiievis ja Tbilisis (Tiflisis).

— Nõukogude Ukraina eelarve 1937. a. on 5 miljardi 123,7 miljonit rubla. Esimese viisaastaku esimesel aastal oli see 715,6 miljonit rubla.

— Kuibõschevi oblastis põua all kannatavates raionides käib laiaulatuslik niisutamistöö. Käesoleva aasta suvel niisutatakse siin üle 20 tuh. hektari kolhooside põlde.

— Vladivostoki lähedal ehitatakse Kauge-Ida suuremat elektrijaama — „Artemgress'i". Elektri-jaam tarvitab söetolmu lähedalolevast söekaevandusest; ta võimsus on 100 tuhat kilovatti. Lasti käima esimene 25 000-kilovattiline turbiin.

— Lõuna-Kasahstani mägedes avati hiljuti uus volframini kaevandus, mis asub 2500 meetri kõrgusel mägedes.

— N. Liidu Teaduste akadeemia valmistab NSV Liidu mullastiku kaarti, mille suurus on 65 erilehte.

— Jäälõhkuja „Litke" sõitis möödunud aastal Põhja-Jäämere kaudu Murmanskist Vladivostokki. Nüüd algas „Litke" Vladivostokist ümberilma reisu — läbi Vaikse ja Atlandi ookeanide tagasi Murmanskisse lääne poolt.

— Käesoleval aastal hakkab 13 tuhat postikandjat külas jalgratastel posti vedama.

— Sevastopoli lähedal tekkis uus saar — 250 meetrit pikk, 30 meetrit lai. Saar kerkis üles kalda vajumise tagajärjel.

— 8. veebruaril avati Leningradis, Tshornaja Retshka ligidal, A. S. Puschkini kahevõitluse paigal mälestusesammas.

— Moskvas käis Soome välisminister Holsti. 8. veebruaril oli sel puhul vastuvõit sm Litvinovi juures, kus sm Litvinov ja Holsti kõnedega estnesid.

— Gorki oblastis on kõikides külanõukogudes telefonid. Peale selle on telefonid 50 sovhoosis ja 366 kolhoosis.

— 10. veebruaril möödus 100 aastat suure vene kirjaniku A. S. Puschkini surmast. Seda mälestuspäeva märgiti kõikides maailma riikides peale fashistliku Saksamaa ja Itaalia. NSV Liidu kesktäidesaatekomitee otsusega nimetati end. Detskoje-Seloo — Puschkiniks; Suur Dmitrovka uul. Moskvas — Puschkini uulitsaks jm. Üle Liidu peeti rohkearvuliselt Puschkini mälestuseaktusi.

— 9. veebruaril algas lendur Farich suurt arktise lendu: Moskva—Wellen—Moskva. Teekonna pikkus on üle 20 tuhande kilomeetri.

— Tbilisis restaureeriti enamlaste pörandaalune trükikoda, mis 1903—1904. a. a. sm Stalini juhatusel töötas.

— 12. veebruaril möödus 15 aastat Volotshajevka vallutamisest Kauge-Idas, mis valgekaardi ja jaapani interventide üheks kindlustatud punktiks oli.

— Leningradis avati 12. veebruaril „Pioneeride palee" endises Anitshkini lossis. Paleel on kolm suurt hoonet ja üldse üle 300 toa ning saali.

— 13. veebruaril jõudis Vladivostokist Moskvasse kaubarong, mida vedas kondensaator-tendriga vedur „SO-17-635". See vedur on konstrueeritud nõukogude inseneride poolt; ta võib ilma korduva veevõtmiseta sõita ära kuni 1000 km ja tarvitab 20 korda vähem vett kui harilik vedur, sest et sel veduril tarvitatud aur uuesti veeks jahutatakse.

— N. Liidu kõige parema uisutaja koha 1937. a. võitis Marianna Valovova (Gorkist). Üleliiduline rekord uisutamises poolteise kilomeetri peale kuulub punaväelasele J. Anikanovile (2 min. 22,2 sek.).

— Moskvas leiti ühe maja keldrist 6-kilogrammiline kullalatt, mis nähtavasti revolutsiooniasjatel sinna peidetud.

— Gorkis sai valmis uus suur elevaator 4 miljoni puuda vilja jaoks. Elevaator võib ööpäevas vastu võtta 2400 tonni vilja.

— Veebruari keskel algasid Sotshis ja Krimmis soojad ilmad. 12. veebruaril oli Sotshis 18 kraadi sooja. Lilled õitsevad.

— 16. veebruaril avati Moskvas üleliiduline Puschkini näitus.

— Käesoleva aasta jaanuaris sündis Moskvas 8650 inim., s. o. 2856 inim. rohkem kui möödunud aasta jaanuaris.

— 18. veebruaril kell 17.30 min. suri Moskvas oma korteris, Kremliis, südamerabandusse NSV Liidu rasketööstuse rahvakomissar G. K. Ordshonikidse.

— N. Liidu kesktäidesaatekomitee määras 19. veebruaril NSV Liidu uueks esindajaks Hispaaniasse sm L. J. Gaikise.

— 21. veebruaril oli Moskvas Punasel platsil sm G. K. Ordshonikidse matus.

— 23. veebruaril pühitseti üle N. Liidu punaväe XIX aastapäeva.

— Ukrainas, Krasnõi Lutshi linna lähedal, avastati uued rauamaagi lademed, mis sisaldavad üle 58 protsendi rauda.

— NSV Liidu kesktäidesaatekomitee vabastas 25. veebruaril sm V. Meshlaugi Rahvakomissaride nõukogu esimehe asetäitja kohalt ja määras ta N. Liidu rasketööstuse rahvakomissariks.

— N. Liidu rahanduse rahvakomissariaat otsustas teise viisaastaku 4-da aasta laenu võitude esimese tiraashi läbi viia 27. mail k. a.

— Said valmis esimesed nõukogude telegraafikirjutusemasinad „multiplex". See aparaat võib ühe minutiga edasi anda või vastu võtta 1500 kuni 1600 tähte (üle 200 sõna).

— 27. veebruaril sõitsid N. Liitu hispaania revolutsioonilikud kirjanikud Rafael Alberti ja Maria Theresa Leon.

— Sai valmis elektri kõrgepinge juhe liin Magnitogorski ja Slatousti vahel, mille pikkus on 215 kilomeetrit.

— Veebruari lõpul algasid Gruusias soojad kevadeilmad. Viljapuud hakkasid õitsema.

— Sotshlist saadeti Moskvasse esimene vagun värskeid kapsaid, mis kasvatatud käesoleval aastal Adleri raionis.

VÄLISMAADELT

— Prantsuse sadamas Bayonnes tungisid kindral Franko agendid 3. veebruaril Hispaania valitsuse laevale „Maria Amaliale” kallale ja viskasid 3 pommi. Inimohvleid ei olnud.

— Veebruari algul külastas saksa soomuslaev „Emden” Schanghai. Hiina ühiskondlus võttis selle külastäigu väga külmalt vastu.

— Ameerikas näidatakse nõukogude kino-filmi — kroonikat „Hispaania tules”. Filmil on suur edu.

— Hispaania valitsus avaldas seaduse, mis Hispaania naisterahvastele meesterahvastega ühesugused õigused annab.

— Schönewaldi lennukitehases (Saksamaal) võib ühtaegu valmistada kuni 40 mitmesugust lennukit. Praegu valmistatakse seal peaaesjalikult „Junkersi” tüübilisi pommituselennukeid.

— Rasvaainete puudusel ostab Saksamaa Norrast suurel hulgal valakala rasva.

— Soome sõjaministeerium organiseerib ajakirjanikkude ja reklaamitegelaste jaoks erilised kursused selleks, et neid tegelasi sõja puhul luureväeosades kasutada.

— 6. veebruaril lasti Hamburgis vette uus suur saksa soomuslaev „Admiral Hipper”.

— Inglismaal ja Iirimaal oli 1936. a. 808 streiki, millest võttis osa 321 tuhat inim. 1935. a. oli streikijate arv 279 tuh.

— Saksamaa ja Itaalia leppisid kokku autotee ehitamise asjus Berliinist Rooma. Sel teel oleks suur sõjaline lähtsus.

— 8. veebruaril vallutasid saksa ja itaalia interventide ning hispaania fashistide ühendatud jõud Malaga linna Hispaania lõunakaldal Vahemeres.

— Prantsuse sõjaministeeriumi andmete järgi ulatab saksa sõjaväe üldine arv 800 tuhandeni, sellest on 250 tuh. — elukutselised sõjaväeteenijad. Peale selle teenib veel 100 tuh. inimest lennukiväe, laevastikus jm., 230 tuh. — töölaagrites jne.

— Jaapani võimud võtsid Tshendes (Põhja-Hiina) kinni kaks talupoega, kes kogemata lennukivälja territooriumile sattusid, sundisid neid endile ise haua kaevama ja matsid siis talupojad elusalt maha.

— Hispaania asjadesse mitte-vaheselemise komitee Londonis võttis vastu otsuse, mille järgi nõukogude sõjalaevadel õigus on Hispaania kallaste kontrollimisest osa võtta. Hiljem — 26. veebruaril — teatas N. Liidu esindaja sm Maiski, et N. Liit selle õiguse kasutamisest ära ütleb.

— Öösel vastu 12. veebruarit pommitas mäsuliste sõjalaev Valenciati.

— Poola ja Rumeenia valitsuse ringkonnad arutavad kanali ehitamise kava, mis seeks Poola ja Rumeenia jõed (Visla-Prut ehk Visla—Dnester).

— Peale Malaga vallutamist algas seal mässuliste terror. „Süüalused” seotakse 50 inimese kaupa kokku ja lastakse siis kuulipildujatega maha.

— Jaapanis kulutatakse sõjaväe tarbeks 1937. aastal 1362 miljonit jeni ehk 49 protsenti kogu riigi eelarvest.

— 14—24. veebruarini külastas N. Liidu marsal A. Jegorov Leedut, Lätit ja Eestit.

— 15. veebruaril olid Soomes presidendi valimised. Presidendiks valiti Kallio — agraarpartei tegelane.

— 1927. a. oli Poolas mitmesuguseid kuritegusid 37 tuhat. 1935. a. oli aga neid 115 tuhat. Poola türmides on üle 60 tuh. inimese.

— Inglise ajalehed teatavad, et Leipzīgis (Saksamaal) trükitakse kindral Frankole paberiraha.

— 16. veebruaril oli Madridi kohal õhulahing, millest osa võttis ligi 80 mässuliste ja valitsuse lennukit. 27-minutilise lahingus hävitati kaks mässuliste pommitelennukit ja kaks hävitajat.

— Gibraltari väina kallastel ehitavad saksa inšenerid ja suurtükiväe ohvitserid saksa kindlusi.

— Addis-Abebas (Abessiinia) tungiti itaalia võimu esindajate ja itaalia asekingu Graziiani ehk kallale. Itaallased lasksid Addis-Abebas sel puhul maha ligi 1500 abessiinlast.

— Soomes korraldatakse „vabatahtlikkude” värbimist Hispaaniasse fashistide sõjaväkke.

— 20. veebruaril tungis üle 100 itaalia fashisti itaalia laevalt Schanghai (Hiinas) kohalikku kinosse, kus näidati nõukogude filmi „Abessiinia”, ja rüüstasid ning lõhkusid kino ära.

— Kõik riigid, kes Hispaania asjadesse mitte-vaheselemise lepingust osa võtavad, panid 21. veebruaril maksma vabatahtlikkude väljasõidu keelu seaduse.

— Tuntud ameerika lendur Chamberlain valmistab ette stratosfäärilendu üle Atlandi ookeani. Lend teostuks ligi 14 km kõrgusel ja kestaks 12—15 tundi.

— Veebruari lõpul oli Saksamaal Rheini maakonnas suur veeuputus. Rheini jõe pind tõusis 6,78 meetrit üle normi. Tuntavalt said kannatada rheiniäärsed linnad.

— Prantsuse lendurid Liber ja Denis, kes maandumata Pariisist Tokiosse kavatsesid lennata, maandusid Indo-Hiinas mootori rikkimineku pärast.

— Jaapani sõjaväevõimud katatsevad lennukiväe ministeeriumi asutada.

— Saksamaal kavatsetakse 1940. aastaks neli suurt dirishaablit ehitada.

— Ametlikkude andmete järgi on Prantsusmaal 415 580 töötatöölist.

— Valencia linnavalitsus otsustas leivakaartide süsteemi maksma panna. Leivahindade tõstmine on keelatud.

— Ameerika Ühendriikides suurenes töötatööliste arv käesoleva aasta jaanuaris enam kui 1 miljoni inimese võrd. Praegu on Ühendriikides 10 041 tuhat inimest töötä (ametlikud andmed).

— Brüsselis (Belgia) avati nõukogude laste joo-nistuste näitus.

EESTIST

Veebruar

— Narva naistekstiiltöölised protestivad vabriku ametnikkude toore ümberkäimise vastu. Naistöölisi otsitakse päevas 2 korda läbi ja sunnitakse neid sellejuures külmäs ruumis täielikult lahti riietuma.

— Narva linavabriku tööliste (arvult 1300) jatkub seniste tellimistega tööd maini. Tööliste

tõsteti rahalist palka 3,5 senti tunnis, selle eest võeti aga neilt vabriku korterid ning vähendati kütet. Palga ümberarvestuse tagajärjel langes üldiselt tööliste palk. Praegu teenivad linavabrikus mehed 22 senti, naised — maksimaalselt 18 senti tunnis.

— Kodanlised lehed tunnustavad avameelselt, et tööpuudus haritud tööliste keskel Eestis on üldine.

— Varemalt oli see harilik nähtus, et „Hiiumaalt ja Muhu saarelt ja sealt vaikselt Sõrve Säarelt rändab välja palju mehi, kellel task on rahast tühi...”

Rändavad saarte kehvikud igasse ilmakaarde — tööd otsima.

„Suurem jagu läks suuremaale algavad seal kraavi tööle”.

(Hiiumaalt)

Nüüd aga teatavad lehed, et surevus on ületanud sündivuse ka kehvikudel saartel, ning sellega hakkab ära jääma saarlastest töötajate rännak Suurelemaale.

— Valitsus andis A/ü. „Kiviõlile” loa Poolast 200 kaevanduselise sissetoomiseks. Sealsamas „Kiviõlis” jäeti möödunud sügise lõpul streigi pärast 100 töölisi värvata; selsamal ajal kui tehase peremeestele luba anti võõrtööliste sissetoomiseks, vallandati tehast 80 remonditöölisi. 70—80 remonditöölisel lõpeb töö lähemal ajal.

— 1. jaanuaril 1937. a. töötas Eesti kaevandustes 4227 töölisi. Kaevanduseliste arv võib edaspidi kasvada. Tööolud kaevandustes on rasked. Maaalustes kaevandustes ei teeni „Kiviõli” töölised üle 1 kr. 25 senti päevas. Eriti raske on korteri kitsikus. Osa töölisi käib jalgsi töö 10 kilomeetri tagant.

— Teravilja-kaubanduse alal kavatakse luua uus monopolistlik asutus, mis ostaks üles teravilja siseturul ning koondaks oma kätte ka teravilja väliskaubanduse.

— Põllutööliste seatakse sisse erilised tööraamatud, hinnangute ülesmärkimiseks peremeestelt. Tööraamatutega tahetakse tööliste liikuvuse vastu võitlema hakata.

— Tallinnas hakkas ilmuma „Tööliskoja Teataja” — „Kutseesinduse avalik-õiguslik ajakiri”. Esimeses numbris ilmuvad kirjutused ministritelt ja tööliskoja vastutavalt ametnikkudelt.

— 1936. a. veeti Tallinna sadamasse ranna- ja kaugesõidulaevadel kaupu 1 068 699 net. reg. tn. (1935. a. 966 389 net. reg. tn.). Välissõidust sissetulnud laevade kohta oli kaupu 952 682 net. reg. tn. (1935. a. 834 782 net. reg. tn.). Reisijaid tuli välismaalt Tallinna sadama kaudu 1936. a. 37 726, väljus 37 675. Eelmisel aastal olid vastavad arvud 25 825 ja 25 872.

— 1936. a. veeti Eestist välja võid 215 407 tünni. See arv ületas eelmise aasta väljaveo 2487 tünni võrra, s. o. 1,2%.

— Tallinna Kaitseliidu juurde organiseeriti suur-tükiväe rügement. Üksik-väeosade õppuse jaoks määrati eriline õppepatari.

— Tallinna töolistevanemate koosolekul võeti vastu resolutsioon, milles nõutakse streigivabadust ka sõjaseaduse maksvuse ajal. Samuti nõuti töolistevanematele õigust takistada tööliste põhjuseta vallandamist. Elukalliduse vastu võitlemiseks otsustati valitsuse poole pöörata vastava märgukirjaga.

— Eesti tööliste laialdased hulgad protestivad kategooriliselt valitsuse otsuse vastu Eestisse Poolast töötatöölisi sisse vedama hakata. Virumaa kaevanduseliste märgukirjas valitsusele kriipsutatakse alla, et kaevandustes ei ole mitte tööliste vaid *töö puudus*. Ka Pärnu ehituse- ja nahatöölised ning Türi paberitöölised tõendavad tööpuuduse olemasolu. Nende arvamise järgi tähendab valitsuse otsus uut palkade allasurumist Poola töötute abil.

— Eesti agronoomide arvamise järgi vabaneb Eestis põllumajanduse mehaniseerimise tagajärjel hallparunite taludest niipalju põllutöölisi, et nende puudusest ei saa isegi põllumajanduse hoogtööde ajal juttu olla. Talveks vabaneb põllutöödelt üle 30 000 töölise, kes ilma koduta ja korterita mööda maad ringi rännates ajutistele töödele lähevad. Eriti tugev oli põllutööliste vool kaevanduselisele tööle.

— Eesti lehtede arvamise järgi langeb Eesti praegune rahvaarv (umbes 1 120 000) viimaste aastate sündivuse koefitsiendi juures (1000 inimese kohta aastas 14,5 last) aastaks 2000 — 861 000 inimese peale. Sündivuse arvu ei saavat tösta seni tehtud propaganda abil.

— Viljandi nahatöölised nõuavad töölistekojale saadetud märgukirjas, et valitsus ära keelaks kingsepatöö vangimajades. Vangide töö abil allasurutud tööhinnad ähvardavad Viljandi nahatöölistel võtta elamisvõimalused.

— Eesti kodanlised naised nõuavad oma karskusekoosolekul peetud kõnedes võitluse algamist ülemäärastelt seltskonna ellu sisseimbunud joomakommete vastu.

— 1935. a. veeti Eestisse sisse (välja arvatud sõjavägi) 715 autot, 1936. a. — 974, millest 461 sõiduauto.

— Osa kodanlasi lehti toonitab avameelselt, et välistööliste sisseveo kavatsus ei ole mitte tööliste puudusest, vaid ettevõtjate tahetest tösta puhastkasi kapitali pealt. Tööpuuduse küsimust ei saavat sellepärast välistööliste sisseveo kavatsusega üldse siduda.

— Meleski klaasivabrik, mis möödunud aasta lõpul pärast pikemaajalist vaheaega uuesti tööd algas, sules jälle oma ukse, sest valmis materjal on müümata ning väljaveateid selle turustamiseks ei ole.

— Riigi majandusnõukogu poolt liikati järsult tagasi vaimlised alal töötavate töölepingu eelnõu, kuna see tööperemeestele vastuvõtmatu oleval. Töölepingu eelnõuga olevat haritlased omale kavatsenud tööd kindlustada Eesti Vabariigi põhiseaduses ettenähtud punkti põhjal, mis kindlustavat tööõiguse igale kodanikule.

— Muna eksporditöörid ühinevad valitsuse korraldusel ühiseks monopolistlikuks ettevõtteks omavahelise võitluse ning munahindade ülepakkumise likvideerimiseks.

— Ametlikkude teadete põhjal oli Tallinna börsil 1. veebruariks registreeritud 615 töötut, kellest 398 meest ja 217 naist. Nende hulgast on 345 inimest esimesejärgu töötud — see on suurte perekondade toitjad.

— Kirjanik Mait Metsanurk, kes viimasel ajal produktiivselt kõrgema kodanluse kirjandusetu ruudeid „optimistliku” kirjandusega täidab, on vihane oma arvustajate peale, kes tema keelt „ääretult halliks ning puiseks” ning töid endid „manneriteks mustanditeks” on nimetanud. Omal poolt ülistab kirjanik arvustajaid kas „kraadedeks” või „opositsioonäärideks” — see on, avalikult öeldud, punasteks.

— Eestis töötab 1936-37. õppeaastal 1230 algkooli, kus õpib 106 000 last. Õpetajaid on algkoolides üldse 3854, nendest 1893 meest ja 1961 naist. Normaaltundidearvuga töötab 3195 õpetajat, ülejäänutel on aga tundide arv alla normi.

Toimetus: H. Pöggelmann, K. Trein, R. Vakman, O. Rästas, R. Majak.

Vastutav toimetaja: H. Pöggelmann.

Tehniline toimetaja: S. Lentschitzky.

Väljaanne nr. E-206. Ladumisele antud 3/III 1937. Trükkimiseks alla kirjutatud 27/III 1937. Paber 82×110^{1/16}. Autoripõognad 8. 4 trükipoog. Ühes trükipoog. 80 060 trükit. Üldse 320 000 trükitähte. Lengorlit nr. 1018. Tiraash 1300 eksempl. Töö nr. 3033. „KOLVAJA” trükkimaja, Deoferad, 31, Dserhinski nuiits, nr. 49.

ИЗД. Т-ВО ИНОСТРАННЫХ РАБОЧИХ В СССР
ЛЕНИНГРАД, 141, АПРАКСИН ПЕРЕУЛОК, 2

Ilmuvad trükist ja tulevad müügile uued raamatud:

A. J. Vöschinski:

**Kõne nõukogudevastase
trotskistliku keskuse protsessil**

28. jaanuaril 1937. a.

A. A. Tshehhov:

**Valimik näidendeid
ja dramatiseeringuid**

Vajalik näiteringidele.

A. Daudet:

Tartarin Tarasconist

Raamat noortele.

Lähemal ajal ilmub trükist:

Minna Tappo:

Kuidas ma kõrge linasaagi sain

VÄLISMAATÖÖLISTE KIRJASTUSÜHISUS NSV LIIDUS
ЛЕНИНГРАД, 141, АПРАКСИНИ ПÕИКУУЛИТС, 2

„КОММУНИЗМИ ТЭЭЛ” № 3

(„НА ПУТИ К КОММУНИЗМУ“)

1937

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ПОПУЛЯРНЫЙ ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ЛИТЕРАТУРНЫЙ и НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ

А-0615

Издательское Товарищество Иностраных Рабочих в СССР, Ленинград, 141, Апраксин пер. № 2
Välismaatööliliste Kirjastusühisus NSV Liidus, Leningrad, 141, Apraksini põikuul. № 2

Hind 1 rbl. 25 kop.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR